

די ריהרעוודיגע ברעמען, דאָס פנים, דאָס נאָנצע סימפאטישע אויס-
זעהען זיינס האָט גערעדט, גערעדט, גערעדט מיט גראַמען. צום
לעצטען מאָל האָט ער אונז געשענקט אַ שמייכלעל און אויסגעשריגען
פון דער ווייטען :

באַסנים וועל איך אייך ערשט שיקען ;
איך האָף צו גאָט, זיי וועלען אייך געפעלען.
איהר וועט, אם ירצה השם, זיך קוויקען.
דער עולם וועט די פינגער לעקען, איהר וועט קוועלען !

איך זאל אזוי האבען הצלחה :
 א שטיקעל טרוקען ברויט מיט זאלץ,
 בעשמירט מיט פוטער אָדער שמאַלץ,
 האָט טויערנדיג מאַל מעהר טעם !
 ווינאָ-גראַד ! א גאנצער טארערעם !
 א טרעסקאוויצ, א מציאה !
 דאָקטוירים פראָפּיסעווען א רפואה !
 וואָפּערוויך, איז ער גרין אזוי ווי גראַז,
 האָט קיין אידישען טעם, ווייס איך וואָס !
 זויער ווי פּסח'יגער וויין,
 איך דאַרף איהם אויף סיס-סאָט כפרות,
 ווי צייהן-וועהטיג,
 ווי מיינע צרות —
 לאָז ער איך געהן אין דער ערד אַריין !"...

• • • • •

פון דער דאָזיגער באַסני, ק'סאָזשאלעניע,
 ציהען מיר א מאָדנע נראַוואָאומשעניע :
 אז סע שמעהען אין גאס צוויי אידען
 און בעסיערעווען זיך ספּאָקאָינע און צופריעדען,
 חלילה נישט געקריענט זיך, נישט געספּאַרעט,
 ניט געשטורכעט, ניט געמאַרעט,
 נאָר גלאַט אזוי, מיט הענד, מיט ביינער, —
 דאַרף נישט אַריינמישען זיך קיינער,
 וואָרום צווישען יאָ און ניין,
 קאָנט איהר האַפּען אין די צייהן...
 * * *

שוין שמעהענדיג מיט די טשעמאָדאָנעס אויפ'ן וואָקזאַל, אין
 אַ לאַנגען ראָק, מיט אַ היטעל אויף אַ זייט, האָט „דער אידישער
 קרילאָוו“ צו אונז געוואונקען פון דער ווייטען. די קלוגע אויגען,

און איידער מיר האָבען צייט געהאַט זיך אַרומקוקען און זיך
נעהער צו בעקענען מיט'ן אינטערעסאַנטען נפש, האָט געגעבען
א פייה דער צוג, און דער „אידישער סרילאָוו" האָט זיך געגעבען
א האַפּ צו זיינע פעקלעך, זיך אָפּגעזעגענט מיט אונז, נאַטירליך
אין גראַמען, געביטען זיך מיט די אַדרעסען, און שטעהענדיג שוין
מיט די טשעמאַדאַנעס אין די הענד ביי דער טהיר, האָט ער אונז
דערווייל דעקלאַמירט נאָך א באַסני מיט'ן נאָמען:

א פּוכס אין וויינגאַרטען.

א פּוכס א מחותן, הונגעריג ווי א וואָלף,
איז געגאַנגען אין בעסאַראַביע אין א דאָרף
פאַרביי א וויינגאַראַדניק א גראַמאַדנעם
(איך וועל אַייך זאָגען אויף זשאַראַן,
וועט איהר האַפּען דעם טאָן:

„א גאַרטען א וויינגאַראַדנעם").

ער דרעהט זיך, דער מחותן,
ביי די זייטען און אין מיטען;
די פּויגעלעך פישטשען,
די וויינטרויבען בלישטשען.

ארוואַ, אַיין עבירה —

א טייערע פרי,

און האָבען א זעלטענעם ריח;

נאָר זיי הענגען אזוי הויך,

האָטש דראַפּע זיך אויף די ווענד,

האָטש סריך פון דער פעל,

צערייס זיך די הענד,

מאָך פון זיך א תל!...

אָפּגעשטאַנען אזוי אַקעגען א שעה,

מאַכט ער פאַר דאָסאַדע: „ווייס איך —

אויף וואָס אידען מאַכען א ברכה!

דארף מען שפיעלען אלע דריי
 צום טאקט, צום קלאפ,
 און האלטען קאפ.
 הער נאָר, דו, רב בער!
 די ציעג זאָל זיצען דאָרט, און דו — אַהער!"
 בקיצור, עס דויערט ניט קיין סך, טהוט די ציעג אַ לאַך:
 „מע-ע-ע! אז אָך און וועה איז אייך!
 איהר זענט ביידע גראַבע יונגען!
 אומזיסט אַרויסגעשטעלט די צונגען!
 אַט פליהט אַ סאַלאַווי,
 ער וועט אייך זאָגען, ווי אזוי
 מע דארף בעזעצען די קאפּעליע,
 זי זאָל ניט קריכען אויף דער סטעליע".
 דערהערט דער סאַלאַווי,
 צעלאַכט ער זיך און מאַכט צו זיי:
 „חא-חא-חא, כלי-זמרים!
 נרילצערס, שאַרים-באָרים!
 איהר קאָנט שוין שטעהן, איהר קאָנט שוין זיצען
 איהר קאָנט אייך גראַבלען, איהר קאָנט אייך קריצען.
 פון אייער שפיעלען, איהר מענט מיר גלויבען
 וועט די וועלט קיין נחת ניט דערלעבען.

פון דער באַסני די זאַקליוטשעניע
 איז אַ טיעפע נראַוואַטשעניע:
 אז מע רופט-אויף אַ חתן צו דער תורה
 און ער קען נישט די הפטורה,
 מעג ער אָנטהון דריי טליתים,
 וועט ער ניט אויפשטעהן קיין תחית-המתים.
 דער שניט פון די באַסנים מיט זייערע אונערוואַרטעטע „נרא-
 וואַטשעניעס" האָבען אונז, מע קאָן זאָגען, צום טוידט געשאַלגען,

— נו, אויב אזוי, איז א שלעכטער משאומתן,
צוריק אין וואלד, א רוח אין דיין טאטען!...

.

יעדע באסניא האט זיך איהר גראוואוטשעניע.
פון דאנען פיהרען מיר ארויס א פריאמאיע זאקליוטשעניע:
אז איהר פעררוקט דעם טשאלענט, מענט איהר גיסען שמאלץ
צעהן פור. נאך לענט איהר נישט קיין האלץ,
האטיא עם מעג זיין אים פרייטיג,
וועט דער קונעל ניט זיין צייטיג.

* * *

נישט געלאזט אונז אפרוהען זיך פון דער צווייטער באסני,
האט אונז דער אירישער קרילאוו גענומען ליענען א דריטע:
„קווארטעט“, ביי מיר הייסט עם „די קאפעליע“.

אז איהר ווילט וויסען ווער —
איז א ציעג, איין אייוועל מיט א בער
האבען זיך צונויפגענומען אלע דריי
געפרעמענאך מאכען א שפיעלעריי.
מע זיצט זיך ברייט און ווייך, ווי אויף וואסען,
מע קוקט אריין אין די ביכער מיט די נאטען,
די אינסטרומענטען טראגט מען צו,
מע מישט די נאטען ווייס איך וואו,
מע קלאפט, מע רייבט מיט די סמיטשאקען,
עם פליהען פון די פיערלען די קאלאקען.
דא צעבייזערט זיך דער עזעל
און ניט א שנאל דער ציעג אין געזעל:
„אט באוואנעם!
זיך צערימפעלט, ווי די שארלאטאנעם!
ממה נפשך, מאכען מיר א שפיעלעריי,

און עס זאל נישט זיין קיין שום ניעדאראזומעניע, —
אריינארפן אין א גוטען ארט דליא אונטשטאזשעניא...

* * *

דער אידישער קרילאוו האָט אונז נישט געלאָזט לאַנג קוויטען
זיך מיט דער ערשטער באַסני. ער איז אויפגעשטאַנען מיט אַ
שוינענדיג פנים און מיט שמייכלענדיגע אויגען, אַריינגעלעגט ביידע
גראַבע פינגער אין ביידע זייטען זשילעט און גענומען לייענען
אונז די צווייטע באַסני:

דער וואָלף און די קאַמין.

עס לויפט אַ וואָלף פון שוואַרצען וואַלד,
עס ברענט דער פראָסט, עס בלאָזט, ס'איז קאַלט,
נאָר ער מוז נעבאָד לויפֿען,
אַניט — וועט מען זיין פעלעכען פערקויפֿען.
מיין וואָלף —
צום דאָרף.

ער זעהט, עס זיצט אַ קאַץ אַליין,
און הויבט אָן בעטען זעהר שטיל:
„קעצעלע! קעצעלע! מיר זאל זיין פאַר דיין פנים!
אויף מיין פעל זענען דאָ אַ סך בעלנים.
נעם מיך אַריין צו דיר, ווייבעלע!
זיי מיך מכבד מיט אַ געבראָטען טייבעלע!“
— ווייסט דו וואָס? לויף זיך דורך צו מיין טאַטע.
— איך קאָן נישט! איך האָב ביי איהם גע'לחח'ענט די קאַפּאַטע.
— נו, געה'זשע צו יענקעל דלות.
— ס'איז גרינג צו זאָגען. וואו איז זיין טלית?
— נו, ווייסט דו וואָס? געה צום בעל־הבית: צו בערעל טנופת.
— איך קאָן נישט! איך האָב ביי איהם אוועקגעלעגט די עופות.

מע זאגט, דו זינגסט עפּים אַזעלכע שטיק,
וואָס מע פשוט איין אַנטיק!
דו ווייסט דאָך, אַז איך בין אַ מבין,
ווי אַ קאַץ אויף הייווען.
טאָמער וואָלסט דו מיר געזונגען עפּים אַ זאָך,
אַ פאָר שטיקלעך, נישט קיין סך,
נאָר לעבעדיג און הויך,
עס זאָל געהן אַ רויך"..."
און ער האָט זיך עס צעלאָזט, דער סאָלאָווי,
מיט אַ שלשלת, מיט אַ דרעה,
מיט אַ פיף און מיט אַ קנאַס,
ווי אונזער חזן פאַסטערנאַס
אויף אַ ברית, אַז ער האַפט אַ כוסה,
פריהער אַ קליינע, דערנאָך — אַ גרויסע,
און מאַכט דעם גרויסען מי שברך
אונזער נגיד רב נתן-קורח...
אַ סוף. ער האָט געענדיגט, דער סאָלאָווי.
רופט זיך אָן דער אייזעל צו איהם אזוי:
„נישט זאָגען קיין ליגען —
דו זינגסט ניט שלעכט קיין ניגון.
אַמטשען זשאַל! עס געהט פערלאָרען אַ טאלאַנט.
איז אונזער קעלבעל האָב איך מיך דערמאַנט.
ווען דו זאָלסט זיין מיט דעם בעקענט,
וואָלט דיין געמבע ערשט גע'שמ'ט..."

• • • • •

וואָס איז פון דער באַסני די נראַוואָאָטשעניע?
אַז איהר שרייבט אָן אַ סאָטשינעניע
און איהר ווילט וויסען אויף דעם אַ מניעניע,
זאָלט איהר דאָס בעז מאַליישאָוואַ סטיעסניעניאַ.

מיין לעבען. א זאק מיט באַרשמש אוועקגעגעבען. מיין נאָמען איז פעלדשטיין, פון קעשעניעווי בין איך אליין. איך שטודיער דאָקטאָר מעדיצין, אין דער גרויסער שטאָדט בערלין. איהר הערט, ווי איך רעד מיט סטיכעס? אזא פרויוויטשקע צורנאָלדי רוחות! קורץ, איהר קוקט מיך אָן, ווי אַ הוהן — אַ האָהן; איהר חלש'ט וויסען, ווער איך בין, איהר זענט גערעכט, עס האָט אַ זין. איך וועל אייך זאָגען צוויי געזעהלמע ווערטער, וועט איהר זיך אויפֿ-חאָפען פון די ערטער: איך בין דער אידישער קריי-לאָו, און איין עק אַ סוף.

אַבער טאָקי אזוי ווי ער האָט געטראָפֿען! אלע פיער האָבען מיר זיך געגעבען אַ הויב־אויף פון די ערטער און געבעטען דעם אידישען קרילאָוו, ער זאָל זיך אוועקזעצען דאָ מיט אונז. דער אידישער קרילאָוו האָט זיך לאַנג נישט געלאָזט בעטען. ער האָט זיך אוועקגעזעצט געבען אונז און האָט אָנגעהויבען שיטען מיט גראַמען אזוי פיעל, אז עס האָט זיך געדורעהט דער קאָפּ. עס האָט זיך געדאכט, אז די גראַמען פאלען פון די פאָליצעס, פון די טשעמאָדאָנעס, שפּרינגען דורך די פענסטער, שיטען זיך און קויסלען זיך, ווי באָב, ווי אַרבעס. איידער איהר האָט צעקייטעט די ערשטע עטליכע ריימען, זענען שוין געקראָכען צו אייך אין אויהער אַריין פרישע גראַמען — מיט איינעם וואָרט, עס האָט זיך ביי איהם געגראַמט פון אלע זייטען. קיינער פון אונז האָט קיין צייט געהאַט אַ וואָרט אויסצורעדען. דער אידישער קרילאָוו האָט אונז אלעמען פער'כשוּפֿ'ט מיט זיינע גראַמען און מיט זיינע באַסנים, וועלכע איך געב איבער וואָרט און וואָרט:

איין אייזעל מיט אַ סאָלאָווי.

איין אייזעל דערזעהט אַ סאָלאָווי
און מאַכט צורנאָהם מיט אַ געשריי,
ווי אַ נאָחאל, אַ בלאָזען:

„הער נאָר, סאָלאָוויטשיק, מיין טאָלאָנטליווע חזן!

ער בעזיצט שפראך, עטליכע לשונות. דער אנדערער, טאקי מיין קאלענא מיט'ן הייסען טעמפערעמענט, האָט געדרונגען פונקט קאָפּיער, אז דאָס פאסט פאר מיר, דוקא ווייל איך בין נישט אזא ערנסטער מענש... איך האָב אָנגעוויזען אויפ'ן יונגסטען פון אונז, אויפ'ן פאָעט, אז דאָס איז פאר איהם ווי אָנגעמאָסטען: סטייטש, א דיכטער! און דער יונגסטער פון אונז, דער דיכטער, טייט אויף מיר מיט'ן פינגער: „אדרבה, דאָס פאסט פאר אייך, איהר זענט א הומאָריסט!“... אזוי לאַנג, ביז עס איז געבליבען, אז מיר אלע פיער דארפן זיך נעמען צו דער ארבייט און אַרויסגעבען א בוך פון פאבעלען.

— קינדער! — רופט זיך אָן דער זיידע מיט זיין פרייליך שמייכל, ווי געוועהנליך. — איך האָב מורא, אז די ערשטע פאָבעל וועט מען דארפן מאַכען איבער אונז טאקי אליין, און הייסען וועט דאָס מיט'ן נאָמען „דער קווארטעט“...

דער געדאנק האָט אַרויסגערופען א הילכיגען געלעכטער אין אונזער גאנצער חברה, און דער יונגסטער פון אונז, דער דיכטער, האָט זיך אַראָפּגעגליטשט פון דער באַנק און האָט זיך גענומען קאָממען פאר געלעכטער. ער האָט שוין אזא טבע, אז ער הויבט אָן לאַכען, לאַכט ער אזוי געשמאק, ביז ער מאַכט דעם גאנצען עולם לאַכענדיג. פלוצים וואַכסט-אויס א גלאַטער קאָפּ פון נאָך גאָר א יונגענמאַן, א בחור, מיט א גלאַט געגאָלט געזיכט, ווי אַיין אַרטיסט, מיט לאַכענדיגע אויגען, מיט ריהרעוודיגע ברעמען, און רופט זיך אָן צו אונז בזה הלשון:

— איזווייניטע, גאָספאָדא! עס איז אַביסעל ניט פּריליטשנע, אפשר טאקי נישט טאַקטיטשנע, וואָס איך ווירואַיע מיך אומד געבעטען אין א פרעמדען שמוס. איהר האָט, ניט ווילענדיג, מיר אָנגעטראָטען אויפ'ן פוס. איך זיך די גאנצע צייט, פון יענער זייט, און האָרף, ווי איהר ראַסוּזשאַיעט פון א זאך, וואָס איך האָב פערבראַכט דערויף א סך. באַסנים דאָס איז מיין קאָניאַק,

פון שטאָרט אויף אַ מאָג, אַ מין „פאַרטי דע פֿלעזיר“. נישט חלילה אויף דער יאָגד — שיסען האָבען מיר נישט ליעב. נישט שיפען זיך אויף אַ שיפעל — מיר קאָנען נישט. אויך נישט קיין אַנדערע תענוגים זיך אָנטהון — וואָס זענען מיר? פריצים? עס געהט אונז מעהר נישט אָפּ? דורכפֿאַהרען זיך אַביסעל — מהכתיית. פֿאַהרענדיג שמועסט זיך אַמאָל בעסער ווי אין דער היים. און פון וואָס שמועסען פיער אידישע שריפטשמעלער, אַז זיי זיצען זאַלבעפערט אין איין וואַגאָן? פון ליטעראַטור. דעם יונגסטען פון אונז, דעם פּאָעט, איז איינגעפּאַלען אַ געדאַנק, אַז אונזער פּאָלקס-ליטעראַטור פעהלט נאָך איין זאַך — פּאַבעלען, „באַסנים“. אָבער באַסנים! עכט-אידישע! מיט'ן אידישען לשון, מיט אידי-שען ווייז, מיט פעפּער! די אידעע איז אונז אַלעמען געפּעלען; שטאַרק געפּעלען! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָך אַזוי — גער פּעלען. ווי קאָן עס גלייך געפּעלען אַ זאַך, וואָס יענער האָט דאָס פּאָרגעלעגט, ניט איך? מע דאַרף עס פריהער רעכט צעקויען און ערשט נאָכדעם „מסביר זיין“, געבען צו פערשטעהן, בעלייכטען. אויסבעסערען, איטליכער נאָך זיין השגה און פערשטאַנד. עס פערשטעהט זיך, אַז תחילת האָבען מיר זיך אַביסעל געשפּאַרט, נאָכדעם טאַקי רעכט צעאַמפּערט זיך, דאָס הייסט, חלילה נישט געקריענט זיך, נאָך גלאַט אַזוי אויסגעוויזען, יעדער בעזונדער, אַז ער פערשטעהט בעסער פונ'ם אַנדערען...

און עס איז געבליבען ביי אונז אַלע פיער, אַז מע דאַרף זיך נעמען שרייבען „באַסנים“. די פּראַגע איז נאָך — מי ומי ההולכים? ווער זאָל זיך נעמען צו דער אַרבייט? דאָ האָט יעדער פון אונז אַרויסגעוויזען אַזוי פיעל בעשיידענהייט און עניוּות, אַז מע האָט זיך וויעדער געמוזט צעקריעגען. איטליכער פון אונז האָט אַרויפגעלעגט די אַרבייט אויפ'ן צווייטען, און מיר אַלע אויפ'ן „זיידען“. איינער האָט געזאָגט, אַז אַזאַ ערנסטע אַרבייט דאַרף נעמען אויף זיך מיין קאָלעגאַ מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט; ער-שטענס, ווייל ער איז איין ערנסטער מענש, און, צווייטענס, ווייל

וויסען, וועל איך אייך אויסזאגן א סוד, אז קיין „העלדען“ זענען נאָר נישטאָ אין ערגניץ; דער אמת'ער העלד איז טאָקי נאָר דער טרום... הקיצור, איך האָב דערזעהען, אז עס איז מיר א מינוט צום טוידט, האָב איך מיר א טראַכט געטהאָן: „וואָס ליגסט דו, שומה? אויף וועמען וואַרטסט דו? דיין לעבען איז דאָך סאָי ווי אַצינד נישט ווערטה א גראַשען“... און איך האָב מיך געגעבען א הויב-אויף און א שפרונג-ארויס פון בעט, און בין שוין געווען מיט איין פוס ביי'ם טיש, און האָב געהאַפט א שוועבעלע און געגעבען א רייב-אויס און א טראַג-צו צום בעט, — איך טהו א קוק: א גרויסער, א שוואַרצער, א קודלאַטער הונד, איין אמת'ער „סיביריאַק“ מיט רויטע אויגען!...

געלעגען איז דער כלב-שבכלבים, אפנים, די גאַנצע צייט, ערגניץ אונטער דער קאַנאַפע, אָדער צווישען דער שאַפּע, איז איהם נמאָס געוואָרען צו ליגען אליין, אָדער עס איז איהם געוואָרען קאַלט, איז ער דאָס געקומען צו מיר מיט א ווייזט, זיך בעקענען מיט'ן נייעם אורח, און אַגב איז טאָקי ביי מיר אויף דער בייענער קאָלדערע פיעל בעסער, וואַרעמער און געשמאַקער...

אויף מאָרגען האָט מיר דער האָריגער בעל-אכסניה דער-צעהלט, אז דאָס האָט ער בעקומען א מתנה פון א פריץ.

— עס איז א שטילער הונט, — האָט ער זיך פערענטפערט — זעהר א שטילער הונט. ער טשעפעט ניט קיין פליעג אפילו. ער איז שוין זעהר אַלט, און דערצו איז ער נאָך בלינד אויף ביידע אויגען.

ח.

דער אידישער קרילאָוו

איצטיגס מאָל זענען מיר געזעסען זאָלבעפערט שוין אין וואַגאָן פון אייזענבאַהן. מיר האָבען זיך געמאַכט א פאַהר-אָרויס

הער, ווי ער סאפעט מיט אימפעט און מיט כעס: „הא! איי-הא!
 איי-הא!“ איך פיהל דורך דער קאלדערע עמיצענ'ס א האנד, און
 טאקי באלד נאך א האנד, עמיצער קריכט צו מיר אין בעט אריין,
 אט-אט איז ער שוין ביי מיר אין בעט! ... איך ווייס ניט, ווי אזוי
 איהר; איך האב מיך אָנגעלויענט אמאָל, אין די יונגע יאָהרען,
 א סך אזעלכע מעשיות, מורא'דיגע, מיט שדים, גזלנים, מכשפים,
 רוחות — די דאָזיגע אלע מעשיות, דארף איך אייך זאָגען דעם
 ריינעם אמת, האָבען אויף מיר נישט געמאכט קיין שום אייגן-
 דרוק, אויסער דעם, וואָס איך האָב נאָר געוואָלט וויסען דעם סוף,
 אשטייגער, אַט אזוי ווי איהר אַצינד... דער בעגריף פון „אַנ-
 פאלען“, „איבערפאלען“, „הרגה'נען“, „טוידטען“ — איז מיר גע-
 ווען פרעמד. אפילו דער מלאך-המות מיט די פיעלע אויגען איז
 אויך געווען ביי מיר נישט מעהר ווי א „סטראַשידלע“, איין אויס-
 געטראכטער חלום אויף צו שרעקען אונז, און ווייטער נאָר נישט...
 דאָ אָבער האָב איך דערזעהן דעם מלאך-המות פאר מינע אויגען.
 איך האָב איהם דערזעהן און האָב איהם דערקענט, אַז דאָס איז —
 ער! ער! איך האָב נאָר נישט געקאָנט טרעפּען, מיט וואָס פאַר
 א טוידט איך וועל פון איהם דאָ פאלען, און האָב דעריבער נישט
 געוואוסט, צו וואָס איך זאָל מיך פריהער חאַפּען: צום קאַפּ, צום
 האַלז, צום בויך? נעהער פון אלץ האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט,
 אַז צוויי גרויסע, ביינעריגע, קאלטע הענד וועלען מיך אַרומחאַפּען
 ביי'ם האַלז און וועלען מיך נעמען וואַרגען. איך וועל ווערען
 ברוין און בלוי, די אויגען וועלען מיר אַרויס פון שטערן, און איך
 וועל נישט קאָנען שרייען. אויך האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט א
 שווערע זאך, איין אייזערנע, לאָזט זיך אַראָפּ מיר אויפ'ן קאַפּ,
 און איך ווער פריטשמעליעט... אָדער א ברייטעם שאַרפעס קאל-
 טעם מעסער טהומ א שנייד-אַריין זיך גלייך צו מיר אין בויך
 אַריין, און איך הער דעם שניט... איך ווייס אליין ניט, קינדער,
 פון וואָנען עס האָט זיך צו מיר גענומען מוטה און כח — פון
 דערשרעק ווערד דער גרעסטער טרום א העלד, און אויב איהר ווילט

צו זויגען. זעלבסטפערשטענדליך, אז די פרוי איז באלד אויפ'ן אָרט געפאלען חלשות. נאטירליך, איז מען זיך צונויפגעלאָפּען פון דער גאנצער שטאָרט רעטען די אומגליקליכע פרוי. מע האָט צונויפגערופען די גרעסטע דאָקטוירים פון שטאָרט, נאָר געהט טהוט עפּיס, האַלט מלחמה מיט אַ גיפטיגער חיה! מע קאָן דאָ גאָר נישט מאַכען, מחמת טאָמער ריהרט מען אָן די שלאַנג, אזוי לאָזט זי אַרויס איהר גיפט און טוידט די פרוי אויפ'ן אָרט. וויעדער צוריק, זאָל מען לאָזען די שלאַנג זאָל זויגען ווייטער, וועט זי אזוי לאַנג זויגען, ביז די פרוי וועט שטארבען... שלעכט! — אזוי לאָזט אויס די צייטונג. — די לאַגע איז זעהר קריטיש, די שלאַנג זויגט, די פרוי חלש'ט. דאָקטוירים זיצען און זוכען מיט לען. אונזערע רעפּאָרטערען שטעהען און וואַרטען. מאָרגען וועט לען מיר געבען צו וויסען אונזערע לעזער וואָס ס'איז געוואָרען מיט דער פרוי און מיט דער שלאַנג. עס פערשטעהט זיך, אז ניט איין מאָרגען איז אוועקגעגאנגען. דער עולם האָט ניט אויפֿגעהערט צו קויפען אַלע טאָג די צייטונג, געזוכט דעם סוף פון דער פרוי מיט דער שלאַנג אַ צייט מיט יאָהרען, און איך האָב מורא, אז עס זענען פאַרהאַן אַזעלכע געטרייע לעזער, וואָס ער היום נאָך הערען זיי נישט אויף צו קויפען די צייטונג אַלץ צוליעב דער פרוי מיט דער שלאַנג... שוין־זשע האָב איך ניט פערדיענט ביי אײך, קינדער, איהר זאָלט מיר וואַרטען ביז מאָרגען? אַ גוטע גאָט!

און דער זיידע איז אויפגעשטאָנען פון דער ערד און האָט גענומען זיך געזעגענען מיט אונז אויף דער רעכטער אמת. זענען מיר, אַלע דריי אייניקלעך, צוגעפאלען צו איהם, געבעטען, גע'חלש'ט, געקושט — קוים מיט צרות געפועלט, ער זאָל זיך אַוועק־זעצען צוריק אויף זיין אָרט און פאַרטועצען זיין שרעקליכע געדשיכטע.

— געדענקט־זשע, קינדער, וואו האַלטען מיר? מיר האַלטען, ווי אזוי דער נפש געהט מיט שטילע טריט צו מיין בעט. איך

מעהר וויפיעל מע בעדארף, און מיר זענען אויסגעגאנגען וויסען
ניכער דעם סוף פון דער געשיכטע, און מיר האָבען זיך ווידער
א מאָל גענומען מינטערען דעם זיידען.

— נו ?

— וואָס נו ?

— וואָס הייסט, וואָס נו ? וואָס איז געווען ווייטער ? ווער
איז דאָס געווען ? און וואָס האָט ער אייך געטהאָן ? ווי אזוי
זענט איהר אַרויס פון זיינע הענד ?

— אזוי ? איהר ווילט טאָקי וויסען דעם סוף ? האָט צייט.
מאָרגען איז אויך אַ מאָג. עלעהיי, זאָל זיך אייך דאָכטען, עס
איז אַ ספור־מעשה, וואָס איז געדרוקט ערגיץ אין אַ בלאַט, און
דער רעדאָקטאָר דער חכם האָט אייך איבערגעהאָקט אין סאַמע
מיטען, אַוועקגעשטעלט פון אונטען די געוויסע צוויי ווערטער:
„פאַרטזעצונג פאַלגט“ — און געהט לאָדט איהם צום ונטנה־הוסף.
עס פערשטעהט זיך, אז דאָס האָט דער קלוגער רעדאָקטאָר אייך
געטהאָן מיט אַ כיון, בכדי איהר זאָלט מאָרגען אויך קויפֿען זיין
בלאַט — איהר האָט איין אנדער ברירה ? אָדער עלעהיי, זאָל זיך
אייך דאָכטען, עס איז די מעשה מיט דער שלאַנג.

— מיט וואָסער שלאַנג ?

— איהר ווייסט נישט די מעשה מיט דער שלאַנג ? — ציהט
אויס דער זיידע מיט אַ ניגון. — וועל איך אייך דערצעהלען אַ
נייע מעשה, אַ מעשה מיט אַ שלאַנג.

איינמאָל, דאָס איז געווען דעם 31טען דעקאָבר, פונקט ערב
ניי־יאָהר, לייענט מען אין אַ צייטונג אזאַ מיין געשיכטע: „אַ יונגע
שענע פרוי, איין ערשטלינג, איז געזעסען מיט איהר ברעקעלע קינד
אויף די הענד ביי'ם פענסטער, נאָר־וואָס געקליבען זיך געבען
דעם קינד זויגען. פלוצים, מע ווייסט ניט ווי און פון וואַנען,
קריכט אַרויס אַ שלאַנג, טהוט זיך אַ קאָטשע אַרויף גלייך אויף
דער פרוי, האַפט אַריין די ברוסט אין מויל אַריין און הויבט אָן

דאָ האָט זיך דער זיידע אָפגעשטעלט, אפנים, געוואָלט אָפֿ-
רוהען אַ וויילע. מיר האָבען פערשטאַנען, אז עס איז איהם מסתמא
שווער געווען איבערצולעבען נאָך אַ מאָל אזא קריטישען מאָמענט,
האָבען מיר איהם געלאָזט, ער זאָל אַביסעל אָפרוהען, און אַליין
האָבען מיר זיך גענומען איינהערען אין דער שטילקייט פון דער
נאַכט. איהר ווייסט, ליעבע פריינד? די שטילקייט פון דער נאַכט
רעדט, רעדט ווערטער. הערט זיך אַיין אַמאָל, וועט איהר הערען
קולות, שטילע נאָר זיסע ווערטער פון אַיין אומבעקאַנטען נפש,
וואָס זיצט נעבען אַיך און סוד'עט זיך און שושקעט זיך מיט אַיך,
און עס מאַהלט זיך אַיך אויס, אז אַיך איז בעקענט די שטימע,
איהר האָט זי ערגיץ געהאָרכט, איהר ווייסט ניט וואו... און עס
דאַכט זיך אַיך אויס, אז איהר האָט געהערט אַ זיפּץ, אַ טיעפען
זיפּץ, און איהר ווייסט ניט, ווער האָט דאָס געזיפּצט: צי אַט
דער אומבעמערקטער נפש, וואָס זיצט נעבען אַיך, אָדער איהר
אַליין האָט דאָס געזיפּצט?... און עס האַפט אַיך אָן אַ מורא מיט
אַ בענגעניש אינאיינעם; איהר וואָלט געהערען אויפהויבען זיך,
אוועקנעהן, נאָר עפּיס האַלט אַיך צו — איהר ווייסט נישט וואָס...
עמיצער ציהט אַיך ביי דער נשמה, איהר ווייסט ניט ווער...
און עס בענגט זיך אַיך מיט סכנת-נפשות — איהר ווייסט נישט
נאָך וועמען... פלוצים הערט איהר: פליוך! ווי אין אַ טייך אז
מע ווארפט אַריין אַ שטיינדעל, אָדער אין אַ ברונען האָט עמיצער
אַראָפגעלאָזט אַ זאך!... אַרום און אַרום אַיך, ווייסט איהר, איז
נישטאָ קיין ברונען, נישטאָ קיין טייך. וואָס בעדייט דער
פליוך?... אָדער אַ „קראַ“ לאָזט זיך הערען. פון וואַנען געהט
דער „קראַ“, אז אַלע פויגלען שלאָפען?... און עס דאַכט זיך אַיך.
אז די ערד אַטהעמט, קוים-קוים וואָס מע הערט. גלייך מיט אַיך
אַטהעמט זי, די ערד, די גאַנצע וועלט, און איהר פיהלט, אז איהר
זייט אַ חלק פון דער אַטהעמדיגער ערד, פון דער גרויסער-גרויסער
וועלט, וועלכע איז אַ גרויסער-גרויסער סוד פאַר אַיך...
דאָס שטילשווייגען פונ'ם זיידען האָט זיך וויעדער פערצויגען

— איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, זיידע: געהן אָנפאלען אויף אַ מענשען, וואָס איך קען איהם ניט און זעה איהם ניט — דאָס וואָלט איך נישט געטהאָן. איך וואָלט איהם איבערגעלאָזט דעם זיינער מיט האַק און פאַק, האַפט איהם דער רוח, און אליין וואָלט איך אַרויסגעשפרונגען דורכ'ן פענסטער. האָבען צו טהון מיט יעדען פאַרק, מיט יעדען נגב? זאָל דאָס געהן אין דער ערד אַריין... — אויך גערעכט! — מאַכט דער זיידע. — האָבען צו טהון נישט מיט קיין גלייכען איז אַודאי נישט כדאי... נו, און איהר, וואָס וואָלט איהר געטהאָן, ווען מיט אייך טרעפט זיך אַזאַ מעשה? אַזוי זאָגט דער זיידע שוין צו מיר, און איך ענטפער איהם אויך גאַנץ אָפּגעטליך:

— איך? איך וואָלט פערשפּאַרט אלע זאַכען! איך וואָלט ניט אָנגעפאלען אויפ'ן נגב, איך וואָלט ניט געשפרונגען דורכ'ן פענסטער. איך וואָלט... איך וואָלט... געשטאַרבען!

— אָט דאָס איז ריכטיגער פון אלץ! — מאַכט דער זיידע מיט אַ הילכיגען געלעכטער, און אויף איהם קוקענדיג לאָכען אלע, אַחוץ מיר. — שטאַרבען פאַר שרעק איז טאַקע זעהר אַ וואוילע עצה, נאָר איידער מע קומט דערצו, פאַלט-אַרויס דריי מאָל די נשמה, עס בעשלאָגט אייך אַ קאַלטער שווייס, און איהר פיהלט, אַז דער מח הויבט זיך אַיף! איהר זעהט פאַר זיך דעם מלאַך-המות, איהר פיהלט אויף זיך דעם קאַלטען חלָה, נאָר איהר ווייסט ניט, ווען וועט זיין דער „חיס“! ... בקיצור, איך וועל אייך מעהר ניט דערצעהלען. איך הער נעבען מיין בעט שוין עמיצער סאַפעט, אָבער ווי אַזוי נאָך! מיט אימפעט, מיט כעס: „הא! איהרא! איהרא!“ איך פיהל דורך דער קאָלדערע עמיצענ'ס אַ האַנד אויף זיך, אַ פעסטע, אַ שווערע, אַ קאַלטע, אַ האַריגע האַנד, און טאַקע באַלד נאָך אַ האַנד. אַהא! עמיצער קריכט צו מיר אין בעט אַריין, אַט-אַט איז ער שוין, אַט-אַט האַפט ער מיך ביי'ם נאָרגעל! אַט-אַט דערלאַנגט ער מיר מיט אַיין אַייזען איבער'ן קאָפּ! אַט-אַט... נו? חכמים! וואָס וועט איהר איצטער טהון?

וועמען? אויף וועמען? אפנים, איהר ווייסט דען, מיט וועמען
 איהר האָט צו טהון? אויפזעצן זיך אויפ'ן בעט — האָט איהר
 מורא זיך אַ ריהר טהון, וואָרום צו וואָס זאָלט איהר ווייזען יענעם,
 אז איהר שלאָפט ניט? ממה נפשך, איז דאָס אַ גנב, וועט ער זיך
 נעמען זיינס, וואָס איהם איז נויטיג, און וועט זיך געהן געזונטער-
 הייד. אָבער אז איהר וועט נעמען מאַכען קולות, וועט ער דאָך
 וועלען ראַטעווען זיין אייגענע פעל, וועט ער אָנפאלען אויף אייך
 ווער ווייסט מיט וואָס פאַר אַ כלי-זיוין, וועט איהר, הייסט עס,
 אליין מאַכען איהם פאַר אַ גזלן, — צו וואָס נוצט דאָס אייך?
 וואָס זשע דען? וואַרטען ביז ער וועט צוגעהן צו אייך צום בעט
 און וועט אַרויפפאלען אויף אייך און וועט אייך האַפּען פאַר'ן
 האַלז, און וועט אייך אָנהויבען וואַרנען, שטיקען? איז עפּים
 אויך ניט קיין פלאַן. אַלזאָ, אַצינד זאָגט שוין איהר, וואָס וואָלט
 איהר געטהאָן? לאָס איך הערען. איהר זייט יונגע לייט, העל-
 דען!...

אזוי האָט זיך דער זיידע געווענדט צו אונז, זיינע דריי
 אייניקלעך, און געווארט אויף אונזער ענטפער. דער ערשטער
 האָט זיך אַרויסגעחאַפּט מיט זיין ענטפער דוקא דער יונגסטער
 פון אלע, דער פאָעט. ער האָט זיך אָנגעצונדען, ווי איין אמת'ער
 העלד, געמאַכט צוויי מורא'דיגע קולאַקעס און בעוויזען, ווי אזוי
 ער וואָלט געגעבען אַ שפרונג-אַראָפּ פונ'ם בעט, ווי אזוי ער וואָלט
 איהם צוגעבויגען צו דער ערד, ווי אזוי ער וואָלט איהם געשטיקט,
 און האָט אויסגעלאָזט מיט פייער: — נפש תחת נפש! מיר אַ
 טוידט, דיר אַ טוידט!...

אויסגעהערט די תשובה פונ'ם פאָעט, האָט דער זיידע אַ
 קנייטש געטהאָן מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „מהכתיית!“
 און האָט זיך געווענדט צו מיין קאָלעגא מיט'ן הייסען טעמפּעראַ-
 מענט: וואָס וואָלט ער געטהאָן? און מיין קאָלעגא מיט'ן
 הייסען טעמפּעראַמענט האָט איהם אָפּגעענטפערט גאנץ אויפ-
 ריכטיג:

וואו נעמט מען א שוועבעלע, אז די שוועבעלעך ליגען ערגניץ ווייס איך וואו, אויפ'ן טיש? נו? וואָס וועט איהר טהון? איאָ, איהר שווייגט? אז עמיצער איז פארהאן ביי מיר אין צימער — איז שוין ביי מיר קיין ספק ניט געווען. די קשיה איז נאָר, פון וואנען האָט ער זיך גענומען? ווי אזוי איז ער אריין? פאָלגליך, דארפן מיר קלערען, אז אָדער דורך דער טהיר, אָדער דורכ'ן פענסטער? אויב דורך דער טהיר, איז דאָס דער בעל־הבית אליין, מיט א נאָכשליסעל; אויב דורכ'ן פענסטער, איז דאָס גלאַט א גנב. קיין גרויסע נפקא־מינה אפילו איז דאָס ניט, נאָר א מענש א בר־דעת האָט לייעב יעדע זאך בעקלערען, ער זאָל וויסען, וואו ער איז אין דער וועלט, ער זאָל ניט בלאָנזען אין דער פינסטער אפילו דעמאָלט, ווען עס איז פינסטער... איך האָב מיר פאָר געשטעלט, פערשטעהט איהר מיך, אין קאָפּ אלסדינג, ווי אין פסוק שמעיה: החכם עיניו בראשו. איך האָב מיר אויסגעמאָהלט מיין צימער, דעם טיש, דאָס בעט, ווי אזוי האָב איך מיך געלעגט? מיט'ן פנים צום פענסטער, מיט די פיס צו דער טהיר. פאָלגליך, ווען עס זאָל זיין אָפּען די טהיר, וואָלטען דאָס דערפיהלט פריהער פון אלעמען — ווער? די פיס. שטעק איך אַרויס פאָוואָלינקע א שפיץ פוס פון אונטער דער קאָלדרע, געוויס וועל איך דערפיהלען עפּים א ווינטעלע? — ווער! וואָס! די טהיר איז צו — דערויף וועל איך שווערען! דאָרף מען זיך נעמען צום פענסטער. ווי אזוי זשע טהוט מען דאָס? שטעק איך אַרויס פאָוואָלינקע פון אונטער דער קאָלדרע א האַנד — קיין שפור פון קיין ווינטעל, פון קיין קעלט. עס איז צו טהיר און טויער, און די טריט ווערען אלע מאָל קלערער און געהענטער. איך מעג שווערען, אז איך הער עמיצער נעבען מיר אַטהעמט שוין! עס פערשטעהט זיך, אז יעדע מינוט, יעדע סעקונדע איז א טאָג, א יאָהר.

א קאלטער שווייס האָט שוין לאַנג אַרויסגעטרעטען! דאָס האַרץ קלאָפּט, קלאָפּט, ווי א זייגער. וואָס טהוט מען? אַראָפּ שפּרינגען פון בעט? אָנהויבען שרייען? מאַכען א גוואַלד? צו

— וואָס זענט איהר אנשוויגען געוואָרען?

— איך האָב געוואָלט אייך אויספרובען, צי איהר האַלט קאָפּ.

— וואָס הייסט, צי מיר האַלטען קאָפּ? געוויס האַלטען מיר קאָפּ.

— זאָגט-זשע מיר, קינדערלעך, וואו האַלט איך?

— איהר האַלט ביי דער בייענער וואַרעמער קאָלדרע. איהר

האָט זיך איינגעדעקט, אויסגעלאָשען דאָס פייער און...

— אָט אזוי האָב איך אייך לייעב. וויבאַלד איהר האַלט

קאָפּ, קאָן איך אייך דערזעהלען ווייטער. אַלזאָ, איך האָב מיך

גאַנץ פֿיין איבערגעדעקט און — אַ גוטע נאַכט! ... איך וועל אייך

ניט זאָגען אַקוראַט, צי איך האָב שוין געהאַט איינגעשלאָפּען,

צי איך האָב גאָר-וואָס געזאָלט אנשלאָפּען ווערען, צי איך האָב

שוין געהאַט אָפּגעשלאָפּען אַ צייט, — איך ווייס גאָר, אַז די

אויגען האָב איך געהאַלטען צו, גאָר געהערט האָב איך טריט,

שטילע טריט — מע געהט! ... איך הער מיך צו שטאַרק — יאָ,

מע געהט! ... „עם! עם ווייזט זיך מיר אַודאי אויס! ... דאָס איז

אַ סך-הבֿל, אַ רעזולטאַט פֿון דעם בעל־הבית'ס מעשיות“ ... אזוי

טראַכט איך מיר און וויל מיך איבערדעקען איבער'ן קאָפּ — איך

הער וויעדער אַ מאָל גאַנץ קלאָרע טריט! איך הויב מיך אָן בער

רעכענען: אפשר געחט מען דאָס אינ'ם אנדערען צימער אויף

יענער זייט וואָנדר? אפשר פֿון אויבען איבער מיין קאָפּ? ניין!

איך הער טריט אָט דאָ, ביי זיך אין צימער, ניט ווייט פֿון מיין

בעט! איך האָב צונויפגענומען אַלע מיינע געדאַנקען, איך דערמאָן

זיך, אַז איך האָב, דאַכט זיך, גוט צוגעשלאָפּען די טהיר, בער

טראַכט די פֿענסטער אַלע, געזעהען אויף וואָס אונטער'ן בעט

טהוט זיך — ווער קאָן דאָס זיין און פֿון וואָנען האָט ער זיך אַהער

גענומען? ... און דאָ איז אַ פינסטערניש, האָמטש נעם זיך אַרויס

די אויגען! וואָס טהוט מען? אויסרויבען אַ שוועבעלע? זענט

איהר גערעכט. אַ שכל איז דאָס טאַקיי. די פֿראַגע איז אַבער,

דערצעהלען און דערצעהלען. פאר'ן אוועקגעהן האָט ער מיט מיר אינאיינעם בעטראַכט די פענסטער, צי האָט מען גוט פערטאָכט די לאָדען, געחאָפּט אַ קוק צום אויווען, צי האָט מען ניט פריה צוגעשטעקט דעם קוימען, בעוויזען מיר, ווי אזוי מע פערשליסט די טהיר, געזאָגט אַ גוטע נאָכט, אָפּגעלאָזט דעם בלאָזאָק און אוועק. נאָך זיין אוועקגעהן האָב איך די טהיר צוגעשלאָסען און גע-פרובט, אויב זי עפענט זיך נישט. ניין — זי עפענט זיך ניט. נאָכדעם האָב איך בעטראַכט די פענסטער אַלע, געחאָפּט אַ קוק, אזוי זיך פארבייגעהענדיג, אונטער'ן בעט, גענומען זיך אויסטהון, צוגעגרייט דעם זייגער אויפ'ן טיש און די שוועבעלעך, אַרײַן אין בעט אַרײַן, זיך איבערגעדעקט מיט אַ וואַרעמער ריינער ביינער קאלדערע, אויסגעלאָשען דאָס פייער, און...

דאָ האָט זיך דער זיידע פלוצים אָפּגעשטעלט און איז אַנ-שוויגען געוואָרען. די נאָכט איז ווירקליך געווען פול מיט כּשׁוּף. דער הימעל האָט אַראָפּגעקוקט צו אונז מיט זיינע שטערען, וואָס האָבען זיך געמינעט, געביטען זיך, געפינטעלט, ווי אַ מענש, וואָס פינטעלט מיט די אויגען. זיי האָבען צו אונז געוואונקען, זיי האָבען גערעדט צו אונז, זיי האָבען אונז געזאָגט: „ווען איהר זאָלט וויסען, וואָס עס טהוט זיך דאָ ביי אונז אין הימעל?!“... „נו, אדרבה, זאָגט אונז, שטערענדלעך, זאָגט אונז, וואָס טהוט זיך דאָרט ביי אײַך אין הימעל?“... נאָר די שטערענדלעך זאָגען ניט, וואָס עס טהוט זיך דאָרט ביי זיי אין הימעל. זיי מינען זיך, זיי בייטען זיך, זיי פינטלען, ווי אַ מענש וואָס פינטעלט מיט די אויגען. און מיר קוקען, קוקען אין הימעל אַרײַן, און ווייסען ניט, וואָס דאָרטען טהוט זיך.

מיר האָבען זיך אַלע, אַפּנים, שטאַרק פערטיעפּט אין די שטערען און נאָר נישט בעמערקט, אַז דער זיידע שווייגט עפּים זעהר לאַנג. און אַלע דריי האָבען מיר זיך אָנגערופּען צו איהם:

— נו ?

— וואָס נו ?

נישט געשוויגען. מיין בעליהבית, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, איז געווען אַ איד אביסעל אַ שווערער, אביסעל צו פיעל פער-וואַכסען מיט שמאַלץ, דעריבער איז איהם שווער געווען אָנצוהויבען רעדען. אלע מאָל, ווען ער דאַרף עפּים זאָגען, סאַפּעט ער זיך פריהער גוט אויס, ווי אַ בלאָזאַק, און קוים האָט ער זיך אָפּגע-סאַפּעט און דעם בלאָזאַק אויסגעבלאָזען, איז ביי איהם אַוועק ווי אַ מזמור, און ער האָט מיר אָפּגעגעבען דין וחשבון פון גאַנץ בע-סאַראַביע, מיך בעקאַנט געמאַכט מיט אלע פריצים, וועלכע פריצים עס האָבען אַ סך ערר און ווינציג הינד, און וועלכע פריצים עס האָבען ווינציג ערר, נאָר אַ סך הינד. אויך פון פערד האָט ער מיר דערצעהלט זעהר אַ סך שענע מעשיות, פון „עהרליכע“ פערד און פון „גנבה'שע“ פערד, און פון גנבים, וואָס גנבה'נען אַנדערע זאַכען, און פון גזלנים, וואָס קומען אַהער פון רומעניע, מייסטענס ציגיינער, וואָס מהען-אָפּ אַמאָל אַזעלכע זאַכען, אַז די האָר שטעלען זיך קאַפּויער! איך האָב איהם אויסגעהערט, בעטראַכט אָט דעם בעוואַכסענעם גפּש מיט די האָרינע הענד, צי געהערט ער זיך ניט אָן אַ ווייטער קרוב מיט אָט די גזלנים פון רומעניע... איך האָב אָבער אַרויסגעזעהן, אַז אומזיסט האָב איך איהם חושד געווען, וואָרום פון זיין וויי-טערען שמועס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז ער איז גלאַט אַ גראָ-בער יונג, איין עס-האַרץ און געבאַך אַ גרויסע בהמה! פון די גזלנים איז ער אַרויף אויף מכשפים, לצים, רוחות און שדים, מתים, וואָווקעלאַקעס און שרעטעלעך, וואָס ער אַליין מיט זיינע אויגען האָט דאָס געזעהען — אַ סימן, זיי זענען מיט הערנער. ווער איז מיט הערנער — האָב איך איהם פערגעסען פרעגען, און אַגב האָבען זיך מיר געקלעפּט די אויגען... נאָט ווייסט, וויפיעל צייט מיין חכם וואָלט נאָך אַזוי געזעסען איבער מיר, ווען איך הויב ניט אָן אונטערצודרימלען. שטאַף אויף צו דערצעהלען האָט ער נאָך געהאַט, ווייזט אויס, גענוג, מחמת אַז ער האָט זיך געזעגענט, האָט ער מיר צוגעזאָגט, אַז מאָרגען אין דער צייט וועט ער ערשט

ווארעם-אָנגעהייצטען און גוט-בעלייכטען חדר, ביי א געדעקטען טיש מיט א זודיגען סאמאָוואַר, וואָס קאָכט און פאַרעט און ציהט אויס א לאַנגען דינעם טאָן. זאָגט אייך וואָס איהר ווילט — איטליכע זאך איז גוט אין איהר צייט. נישט גוט איז נאָר, אז אין מיטען ווינטער ווערד פלוצים זומערדיג, דריליוואַטע, אָדער אז אין מיטען זומער ווערד קאַלט, ווינטערדיג... נאָר נישט דאָס בין אייך אויסען.

געזעסען ביי'ם סאמאָוואַר און געטרונקען מיי איינער אַליין, האָב אייך אַרויסגעקוקט, אז עמיצער א לעבעדיגער פאַרשוין זאָל זיך בעווייזען, רעדען א וואָרט, ווי עס מאַכט זיך אַמאָל, אז מע פערבענגט זיך נאָך א מענשען. וואָרום מענשען האָבען א טבע: זיי עסען זיך צו, נאָר אז מע זעהט זיי ניט, בענגט מען נאָך זיי. נאָט האָט געהאַלפּען, עס האָט זיך געעפּענט די טהיר און עס האָט זיך בעווייזען א נפש א בעוואַכסענער מיט האָריגע הענד, איינער פון די נפשות, וואָס נאָר א לאַנד פון פאַפעשויעס, וויין און מאַ- מעליגע קאָן אַרויסגעבען. אָפּמאָהלען אייך איהם — געפין אייך ניט פאַר נויטיג צו אונזער געשיכטע, נאָר אין צוויי ווערטער זאָגען שאַדט ניט: ג ר ע ב ע ר ו ו י ל ע נ ג ע ר, און אַזוי פער- וואַכסען מיט שמאַלץ, אז קוים וואָס ער האַפט דעם אָטהעם. דאָס איז דער בעל-הבית פון דער אכסניה. אַריינגעקומען איז ער צו מיר, ווי געוועהנליך, מקבל-פנים זיין דעם אורח. איהם אָפּגעבען שלום, פרעגען, פון וואַנען ער איז און וואוהין ער פאַהרט און וואָס איז זיין טהעעכץ, א קוק, א שמעק, א טאפּ אין וואַגען, אפשר דאַרף ער עפּים האָבען, וועט ער איהם דיענען. נו, און אַזוי ווייטער. לאַנג בעטען איהם זיצען האָב אייך ניט בעדאַרפט; טרינקען מיט מיר א גלעזעל מיי האָב אייך אויך ביי איהם גע- פּוועל'ט. און עס איז אוועק ביי אונז א געשפרעך, וואָס אייך זעה ניט, ער זאָל האָבען פאַר אייך א אינטערעס. דער געשפרעך האָט זיך געדרעהט אַרום אַלערליי וועלט-ענינים, שטאָדט-זאכען, מסחר, פאַמיליע-נאנגעלעגנהייטען, און אביסעל גלאַט אַזוי, אבי גערעדט,

רויטען דאך פון שינדעל, מיט א הויכען ברויטען טויער אויף אריין צופאָהרען מיט'ן גאנצען עקיפאזש גלייך אין הויף אַרײַן, מיט צוויי רײַהען חדרים פון בײַדע זײַטען, רעכטס און לינקס, וואָס די טהירען זײַערע געהען-אַרויס צום הויף און די פענסטער צו דער גאָס. די צימערען זענען רײַן, ברייט, גענוג ליכטיג. בעל-הבתיש מעבעל: א קײלעכיגער טיש אין מיטען צימער, א שטן הילצערן געפּאָלירט בעט, פריש צוגעקליבען און מיט דױוּאַנעס סערהאַנגען, א קליידער-שאַפּע אויך אַזױנע, א וואַשקעססטעל, א ווייכע קאַנאַפּע מיט א שפּײַענעל איבער איהר, מיט שטוהלען א פּאַר. אויף די ווענד בילדער, געוועהנליכע בילדער, פּאַרטרעטען פון משה מאָנ-טעפּירי מיט דער ברייטער געפּלועטער מאַנישקע, פון, להבדיל, נאַפּאָלעאָן באָנאַפּאַרטע מיט'ן המנ'מאש אויפ'ן קאַפּ און מיט דער האַנד אין זשילעט, מיט אַביסעל א צו ביז אויסזעהען — פונקט דער היפּף פון, להבדיל, רב משה מאָנטעפּירי, וואָס זעהט אויס שוין אַביסעל צו פיעל זיס-צוקערדיג. מערקווירדיג! צוויי בעזונדערע העלדען פון צוויי עפּאָכען, געמאַהלט פון בעזונדערע קינסטלער, און בײַדע מיט איין חסרון, בײַדע איבערגעחאַפּט די מאָס... נאָך ניט דאָס בין איך אויסען. די שענסטע און די בעסטע ציערונג וואָס אין צימער איז די הרוכע, דער אויווען — א פּראָסטע תרובע, ניט קיין געקינצעלטע, א געוועהנליכע, א געלע, מיט בלויע פלעקען, א חנ'עוורדיגע, און דער עיקר, א וואַרעמע הרוכע — א געטרייע, ווי א מאַמע! דערפון איז געדרונגען, אַז די מעשה, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, האָט זיך געטראָפּען אים ווינטער — און דאָס איז זעהר נויטיג צום ענין.

אַזוי ווי דער זומער האָט אין זיך זיין זומערדיגען חן און שענ-קייט, וואָס אונז איז ליעב און טייער, אַזוי האָט אויך דער ווינטער ביי אונז זיין חן מיט זיין צויבער, בשעת אין דרויסען איז גוט קאַלט, דער ווינד בלאָזט, דער פּראָסט ברענט און גנבה'ט זיך אַרײַן דורך די צוגעמאַכטע לאָדען און מאַהלט צאָצקעס אויף די שוויבען פון די פענסטער, און איהר זיצט זיך מיט א געזעלשאַפּט אין א

פון זיך, און האָט אָנגעהויבען רוהיג און לאַנגזאַם צו דערזעהלען זיין שרעקליכע געשיכטע בזה הלשון:

— בעסאַראַביע, ווייסט איהר, איז אַ ווינקעל חלילה נישט פון מכשפים, נישט פון לצים, נישט פון וועלטבעריהמטע גנבים, גזלנים און רויבער. בעסאַראַביע איז זיך אַ ווינקעל פון אַנטרי-סעמיטען, פאַפעשויעס, וויין און מאַמעליגע, אזוי, אז פונ'ם נאָמען בעסאַראַביע איז נישט צו דערוואַרטען, עס זאָל זיך דאָרטען טרעפן מיט מיר עפּיס אַיין אויסערגעווענהליכע, איבערנאַטירליכע גע-שיכטע. פון דעסטוועגען מוז איך אַיך זאָגען פאַראויס, אז איהר וועט הערען, וועט איהר נבהל ומשתומם ווערען פאַר שרעק, און איהר וועט שטוינען. איהר וועט ניט פערשטעהן מיט'ן גלייכען שכל, וואָס דאָ שטעקט אַזעלכעס, און כמעט האָב איך מורא, אז איהר וועט ניט וועלען גלויבען, דאָס הייסט, איהר וועט חלילה ניט רעכענען אויף מיר, אז איך זאָל אַיך איבערגעבען אַ פאַנטאַזיע פאַר אַ ווירקליכע געשיכטע; חס ושלום! אזוי גראָב וועט איהר ניט זיין! נאָר וואָס דען? איהר וועט זיך קלערען: אַ קשיא אויפ'ן אַלטען, אפשר האָט זיך איהר אויסגעראַכט?...

נו, אַלזאָ, הערט-זשע מיט קאָפּ. שטעלט אַיך פאַר מיט אַ יאָהר עטליכע און דרייסיג צוריק אַ שטאָרט אין בעסאַראַביע (נאָר נישט קעשעניעו, וואָרום קעשעניעו קריכט שוין פונ'ם האַלז!). אַלזאָ, אַ שטאָרט אין בעסאַראַביע, און אין מיטען שטאָרט אַיין אַיינפאַהרהויז. מילא, וואָס אַיין אַיינפאַהרהויז איז און ווי אזוי זעהט אויס אַיין אַיינפאַהרהויז — דאָרף איך אַיך ניט דערזעהלען. דאָס איז אַ הויז, וואָס איז געשטעלט געוואָרען לכתחילה צוליב „פריצים“, און וויבאַלד צוליב פריצים, קאָנט איהר שוין זיכער זיין, אז עס איז פערזאָרגט מיט אַלע מעגליכע בעקוועמליכקייטען, וואָרום אַ פריץ איז נישט קיין איד. אַ איד איז אַ איד, און אַ פריץ איז אַ פריץ! נאָר נישט דאָס בין איך אויסען...

די שטוב אַליין איז זיך אפילו אַ נאָנץ געוועהנליכע שטוב פון „מיטעלמעסיגען וואוכס“, ניט הויך, ניט נידעריג, מיט אַ

איבער אונז איהרע שווארצע פליגלען. אָט באלד וועט זי זיך בע-
זעצן אין איהר פינסטערען געצעלט, וואָס וועט בעלייכט ווערען
פון פינקעלדיגע שטערען. אָט באלד וועט זי אונז זאָנען: א גוטע
נאכט! שטיל וועט זי אָפלייענען „קריאת-שמע“, און וועט איינ-
שלאָפּען, און עס וועלען זיך איהר חלומ'ען אלערליי משונה-פער-
דרעהטע פערפלאַנטעטע וועלט-חלומות...

דער זיידע ווערד שטיל. מיר זיצען ווי פער'כשופ'ט. מיר
וואַלטען וועלען הערען ווייטער, ווי ער מאַהלט זיינע פרעכטיגע
נאכטבילדער אין דער דאָזיגער פרעכטיגער זומערנאכט. ער פער-
שטעהט אונזער וואונש.

פלוצים רייסט-איבער דער זיידע זיך אליין און רופט זיך אָן:
— מילא, נו, בקיצור, נאטור! עס איז גאָלע ליגען! אלע
אונזערע בעשרייבענישען, שילדערונגען און מאַהלעכצען האָבען אזא
פנים קעגען דער נאטור אליין און געבען אונז פון איהר אזא בעגריף,
פונקט אזוי ווי אַט-אָיענע געוויסע בילדער פון דער הגדה, וואָס
זענען געדרוקט אין ווילנא אָדער אין באַרדיטשעוו, געבען אונז א
בעגריף פון יציאת-מצרים... אויב איהר ווילט, וועל איך אייך,
קינדער, בעסער דערצעהלען א מעשה שהיה, א מורא'דיגע מעשה,
וואָס מיט מיר האָט אַמאָל פאסירט אין בעסאָראַביע. די גע-
שיכטע האָט אין זיך עטוואָס מיסטישעס, אומבאגרייפליכעס, און
שטימט זעהר מיט דער דאָזיגער פראכטפולער נאכט, וואָס איז פול
מיט כּשוף, מיסטיציזם און דעקאדענץ... ווילט איהר האָרען,
זאָלט איהר זיצען שטיל, רוחיג, און דער עיקר — ניט איבערשלאָגען
אין מיטען, ווי דער מנהג איז, און ניט פרעגען קיין קשיות. איך
בין אייך מבטית, אז עס וועט אייך מיט דער צייט אליין אלסדינג
פערענטפערט ווערען.

און מיר אלע דריי אייניקלעך האָבען זיך צוגערוקט נאָך געהענ-
טער צום זיידען, און דער זיידע האָט א מאַך געטהאָן מיט דער
האנד איבער דער לופט, גלייך ווי ער וואַלט צומיצען אַפגעטריבען

ז.

א מינוט פאר'ן טויד

ווערער א מאָל זענען מיר געזעסען זאלבעפערט, די זעלבע
 פיער אידישע שריפטשמעלער, צווישען זיי דער יונגסטער פון
 אלע — א דיכטער. דער זיידע איז געווען, ווי אלע מאָל, דער
 צענטער, געזעסען אין מיטען; מיר, די אייניקלעך, ארום איהם.
 עס איז געווען א זומערנאכט, א פרעכטיגע, א ווארעמע א שמע-
 קענדיגע נאכט. עס האָט זיך ניט געגלוקט געהן אין שטוב אריין.
 שווער געווען זיך צעשיידען מיט אזא נאכט! גערעדט האָט מען
 וועגען איבערנאטירליכעס, אומבעגרייפליכעס אין דער נאטור און
 וועגען דעקאדענץ אין דער ליטעראטור. דער זיידע האָט געקוקט
 מיט זיינע ניט גרויסע, נאָר שאַרפע, האַלב־צוגעמאַכטע, קורצזיכ-
 טיגע אויגען ערגיץ אין דער האַלב־פינסטערער ווייטקייט אריין.
 נאָכדעם איז געקומען צו רעד וועגען בעשרייבען די נאטור. דער
 זיידע האָט געזאָגט, אז בעשרייבען די נאטור הייסט פראָפאגירען
 די נאטור, און ער האָט גענומען מאַהלען מיט זיין איינפאַכער נאָר
 נעשמאַקער אידישער שפראַך א נאַכט־כילד מיט א האַלב־ערנסטען
 און א האַלב־קאָמישען טאָן, אזוי, אז עס איז שווער געווען צו וויסען,
 אויב ער מיינט דאָס באמת, אָדער ער שפּאַסט? ...

אָט אזוי האָט דער זיידע געשילדערט א זומערנאכט:

— שליל גנבה'ט זיך אריין די נאכט. איינציגווייז, אזוי ווי
 ליכט, ווערען אויסגעלאָשען די רויטפאַרביגע שטראַהלען פון דער
 פערנעהענדיגער זון. א קליין ווינטעלע לויפט־דורך און רוימט
 אייך איין א סוד: „דער טאָג איז פאַרביי... דער טאָג שטאַרבט־
 אָפּ“... די בוימער האָבען אַראָפּגעלאָזט די ברעמען, זיי ווילען שלאָ-
 פען. איין אומעט, א מרה־שחורה ארום און ארום, ווי שבת פאַר
 נאכט צו שלש־עודות, ווען אלץ טרויערט, אלץ בענגט און די נשמה
 יתירה רייסט זיך ערגיץ, צאָפעלט, עס איז איהר שווער צו שיידען
 זיך... נאָר שאַט! אָט געהט זי, די נאַכט־מכשפה. און פערשפּרייט

— איך וועל אייך דערצעהלען: כל זמן איך בין נאָר אַ נגזל אליין, איז נאָך צו דערליידען — וואָס קאָן מען טהון? פון איין אומגליק איז קיינער נישט בעהיט. נאָר זיין דערצו נאָך אַ שוטח אויך — דאָס איז שוין צו פיעל פאר מיר! פראָטעסטירען, רעד כענען זיך, צאָהלען — דאָס איז נאָריש; דאָס דארפען טהון אַנ-דערע, ניט איך. וואָס איך אליין דארף טהון — וועט מן הסתם נעטהאָן ווערען... מענדעלי מוכרספרים, ברוך השם, איז נאָך ניט געשטאַרבן! מילא, בקצור המעשה, דאָס אלץ איז נאָרישקייטען. איהר ווילט דאָך וויסען, ווי אזוי איז די „קליאטשע“ אַרויס אויף דער וועלט? — דארף מען אייך דערצעהלען וואָס ווייטער איז געווען.

און דער זיידע האָט אונז איבערגעגעבען אַ געשיכטע, ווי אזוי ער האָט אין אַ געשלאָסענער פערזאָנלונג פון אינטימע פריינד צום ערשטען מאל געלייענט די „קליאטשע“, ווי אזוי זיינע אינ-טימע פריינד האָבען פריהער געלאַכט פון איהם, געמאַכט חזק איבער'ן נאָמען פונ'ם ווערק. נא דיר גאָר אַ פערד, אַ קליאטשע! און ווי אזוי זיי זענען נאָכדעם געוואָרען ערנסט... ווי אזוי איינער (יוסף בצלאל האַרקאווי) האָט נאָכ'ן איבערלייענען די „קליאטשע“ צוגענומען ביי'ם מחבר דאָס העפטעל, אַריינגעלעגט אין זייט-קע-שענע אָהן ווערטער, אַוועקגעפיהרט דאָס קיין פעטערבורג און צו-געשיקט אין אַ צייט אַרום דעם פערפאַסער אַ פאַרטיגע, איין אָפּ-געדרוקטע „קליאטשע“. ווי אזוי נאָכדעם דער צענוואָר האָט גע-האַט אַ מיאוסע מפלה דערפאַר, וואָס ער האָט דורכגעלאָזט אַזאַ „טרפה סחורה“, און נאָך אַ סך אינטערעסאַנטע מעשיות האָט אונז דערצעהלט דער זיידע, וועהרענר מיר, זיינע אייניקלעך, זענען געזעסען און אויסגערופט זיך דערווילע אונזערע אויסגעמוטשעטע פיס.

ריקא, און דעריבער האָבען זיך נאָך ניט געפונען יענע באַרעמהער-
ציגע לייט, וואָס האָבען אין דרייסיג יאָהר אַרום רחמנות געהאַט
אויף מיר, דעם אַרעמען מענדעלי מוכר-ספרים, און האָבען מיך
אַרויסגעגעבען דאָרטען, ניט צו פרעגען ביי מיר מיין הסכמה, ניט
צו געבען מיר צו וויסען: הנה זייט וויסען, רב מענדעלי, אז מע
האָט אייך אַ טובה געטהאָן, מע האָט אייך בע'גנבה'ט!...

דאָ האָט זיך דער זיידע אָפגערוהט אַ וויילע און האָט זיך
פערטראַכט. מיר, די אייניקלעך, האָבען זיכער געקאָנט מיינען,
אז דאָ וועט זיך אָנהויבען שיטען פייער, פּעך און שוועבעל אויף
די פיינע מענשען אין אַמעריקא, וואָס האָבען ווירקליך בעגאָנגען
אין אונגעהויערען פערברעכען קעגען דעם איינציגען אידישען
קלאַסיקער, קעגען דעם גרעסטען אידישען דיכטער, דענקער און
קינסטלער, דערמיט וואָס זיי האָבען איבערגעדרוקט און אַרויס-
געגעבען אַלע זיינע ווערק ניט אין אַמעריקא אַליין, נאָר אויך
אַריבערגעפּעקלט אַהער, קיין „יוראָפּ“, און געמאַכט איהם אַ
מיאוסע מפּלה, אַ קאָנקורענץ אויף זיין סחורה טאַקי מיט זיין
אייגענער סחורה — און געהט לאָרט זיי צום ונתנה-תוקף!...

נאַטירליך, איז מיין קאַלעגא, דער וואָס מיט'ן הייסען טעמפּע-
ראַמענט, אַרויס מיט אַ פייעריגען פּראָטעסט קעגען די אַמעריקאַ-
נער פּיראַטען, ים-גזלנים, זיי געמאַכט (הינטער די אויגען) מיט
דער בלאָטע גלייך, זיך געוואונדערט וואָס מע שווייגט:

— וואָס שווייגט איהר זיי, זיידע? — האָט אויסגערופּען
מיין קאַלעגא. — איך, אויף אייער אָרט, וואָלט פון זיי געמאַכט
אַט-אַ-דאָס-אַ!

און מיין קאַלעגא מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט האָט בע-
וווּזען מיט ביידע הענד אין דער לופטען וואָס ער וואָלט פון זיי
געמאַכט, נאָר וואָס, אייגענטליך, — איז שווער געווען צו פער-
שטעהן, מחמת מיט הענד קאָן אַ מענש מאַכען מי יודע וואָס!...
דערויף האָט איהם דער זיידע געענטפּערט מיט אַ שמויכעלע:

ציגעל, וועסט דו זעהען, אז איהר זענט אלע קליאטשעס, וויסטע, פינסטערע קליאטשעס, אז אַך און וועה איז צו אייך אלעמען!
 אזוי, האָט זיך מיר געדאַכט, רעדט די קליאטשע, און איך האָב אויפגעווייבען די אויגען אויף יענעם פלאץ, וואָס די קליאטשע האָט אָנגעוויזען מיט איהר מאָרדע, און איך האָב דערזעהען אַ בעקאַנטען נפש פון יענע פיינע בריות, וואָס האָבען זיך אויסגע- צייכענט אין גלופסק מיט פינף פינגער אַרויפצושלאָגען זיך אויף אַ מויער, און אויף נאָך אַ מויער, און דאָס אלץ נעבאָך פון כשר'ע אירישע ממבעות, פון כשר איריש שווייס און בלוט... דער שענער מענש, דער פיינער בריה, איז געשטאַנען די הענד אַרונטער, דאָס היטעל פעררוקט אַרויף, דער שמערן האָט געשוויצט און געבויעט נרויסע פלענער, און אַרום איהם האָבען זיך, ווי קנעכט, אונטער- טהעניג אַרומגעדערהט אַרעמע אידלעך נעבאָך, געקוקט איהם, ווי געטרייע הינד, אין די אויגען אַרײַן, געווען גליקליך מיט זיינס אַ שמייכעלע און געצימערט פאַר אַ בייזען קוק דאָס נייעניעהריגע, — און עס איז מיר געקומען אויפ'ן זינען דער פסוק פון שיר-השירים: ל ס ו ס ת י ב ר כ ב י פ ר ע ה — צו דער קליאטשע אינ'ם רייט- וואָגען פון פרעה, ד מ י ת י כ ר ע י ת י — טהו איך דיך טהון גלייכען, כנסת ישראל! — און איך בין פערנאַנגען אויף טראָגען מיט דער „קליאטשע“...

דריי טעג בין איך אַרומגענאַנגען איבער גלופסק אַ צעטראָך- נענער, ווי מיין ישראל'יק, נישט געהערט וואָס מע רעדט צו מיר, געענטפערט איטליבען אויף זיין „גוט-מאָרגען“ מיט'ן וואָרט „קליאטשע“, וואָרום אלע פנימ'ער האָבען אויסגעזעהען ביי מיר קליאטשעדיג, און אָט אזוי האָב איך מיך געקליאטשעט, ביז איך בין געקומען אַהיים קיין טונעיאדעווקע און האָב מיך פערשלאָסען ביי זיך אין חדר אויף זעכצען טעג און אָנגעשריבען אלע זעכ- צעהן קאפיטלעך פון דער „קליאטשע“...

אצינד איז געבליבען די פראַגע: וואָס טהוט מען מיט דער „קליאטשע“? דעמאָלט האָט נאָך קאַלומבוס ניט אַנטדעקט אַמע-

דאָס זענען די דריי הויפט-שטערט, אָדער די דריי ק"קין, ווי ער רופט זיי אָן אויף לשון-קודש, וואָס פיגורירען אין אַלע כתבים פון מענדעלי מוכרס-פרים און וואָס דריקען-אויס אין זייערע נעמען די קווינטעסענציע פונ'ם אידישען גהעמט אין יענער צייט. דאָס זענען די דריי זאכען, וואָס האָבען אָפגעשטעמפּעלט דאָס פאָר-צייטיגע רוסישע אידענטיט: גלופסק — אונוויסענהייט, קאַב-צאנסק — ארמוט, טונעיאדעווקע — פוסטעפּאַסניקעס, לעריג-נעהערס, אָהן א שום מלאכה, אָהן ארכייט נעבאָן, איבעריגע בע-שעפענישען אויף דער וועלט.

— אָט דאָס זענען געווען די הויפט-עלעמענטען פונ'ם אידישען פאָלק אין יענער עפאָכע, וואָס מיר איז בעשערט געווען מיט זיי זיך ארומצושלעפען בכל תפוצות ישראל... — אזוי האָט געזאָגט דער זיידע מיט א זיפּ און מיט א ביטער שמיכעלע. — נאָר איהר האָט זיך, דאכט מיר, נאָכגעפרעגט אויפ'ן יחוס פון דער „קליאַטשע"? דאָרף מען אייך, קינדערלעך, טהון צוליעב און דער-צעהלען. אזוי איז געווען די מעשה: איינמאָל, אין א זומערטאָג איז דאָס געווען, זיך איך מיר אזוי אין גלופסק אויף דער אכסניה פערטראכט און קוק מיר דורך איין אָפּענעם פענסטער אין דרויסען ארויס און דערזעה איין אויסגעמוטשעטען, פערשוויצטען אידען מיט אונטערגעשטעקטע פאָלעס פון א צעריסענער קאַפּאָטע, שטעהט און קאַטעוועט איין אָרעמע אויסגעמוטשעטע פערשוויצטע קליאַטשע מיט א צעביסענער פעל, איינגעשפּאַנט אין א פולען וואָגען מיט ציגעל, שעלט מיט טוידטע קללות אי די קליאַטשע, אי זיך, אי די גאַנצע וועלט: — ברענען זאָל די פעל דיינע, וויסטע קליאַטשע וואָס דו ביזט! — און זי, די קליאַטשע, האָט אויסגעדריעהט די פער-וויסטע, פערפינסטערטע מאָרדע איהרע צום אידען, קוקט אויף איהם, ווי א זיגריגער מענש, און עס דאכט זיך מיר, אז איך הער, ווי זי זאָגט צו איהם:

— שוטה! קליאַטשע רופט ער מיך! ביזט אליין א קליאַ-טשע! טהו א קוק אהין, צו יענעם פלאץ, וואו איך שלעפּ די

קיינעם. און עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז צו שרייבען אידיש, דאָס הייסט, צו רעדען מיט'ן גאַנצען פאָלק אויף זיין לשון. האָט איהם שוין לאַנג געצויגען, נאָך פאר'ן ערשטען אַרויסטריט אויפ'ן פעלד פון דער אידישער ליטעראַטור; און מחמת שרייבען אידיש איז מיט פיערציג יאָהר פריהער נאָך געווען אַ שאַנדע, ובפרט נאָך פאר אזא יונגען מאַן אַ משכיל, ווי ער, וואָס „קלוגע מענשען" האָבען אויף איהם געזאָגט, אז דאָס וואַכסט אַ „חיים זעליג סלאָ" נימסקי", — האָט ער זיך מיט זיין ערשטען ווערק, „דאָס קליינע מענשעלע" בעהאַלטען בחדרי-חדרים, אז קיינער זאָל ניט וויסען, און האָט אַוועקגעשטעלט דערויף אַ נאָמען פון אַ לעבעדיגען פאר שוין, איינעם אַ סענדערעל אַ מוכר-ספרימ'ניק, וואָס האָט זיך אַרומגעשלעפט אין יענער צייט מיט זיין פערד-און-וועגעלע אין דער סביבה פון באַרדיטשעוו, דאָס בעריהמטע גלופסק אליין. „דאָס קליינע מענשעלע", אָדער „יצחק אברהמעל תקיף", איז גענומען געוואָרען פון אַ לעבעדיגען פארשוין, וואָס האָט אין יענער צייט געקנאָקט אין גלופסק מיט דער גרויסער בייטש און אָנגעטריבען די כנסת ישראל... אָנגעשריבען האָט ער „דאָס קליינע מענשעלע" אין פערלויף פון דריי טעג, נישט מעהר, מיט פחדים און מיט פיבער, און אַוועקגעשיקט עס אין „קול מבשר" אַרײַן, צו אַלכסנדר צעדערבוים. דערזעהען אויפ'ן שער דעם נאָמען „סענדערעל מוכר ספרים", האָט זיך אַלכסנדר צעדערבוים דערשראָקען, צי מיינט מען דאָס ניט איהם אליין טאָקי (אַלכסנדר—סענדער—סענדערעל)? האָט ער זיך מיישב געווען — קיין גרויסע צערעמאָניעס מיט אַ אידישען מחבר דאַרף קיינמאָל אַ אידישער רעדאַקטאָר נישט מאַכ'ן, ובפרט נאָך אין יענער צייט — און האָט איהם איבערגעמאַכט דעם נאָמען סענדערעל אויף מענדעלי, — און אָט אזוי איז זיך אַרויס אויף דער וועלט „מענדעלי מוכר-ספרים", וואָס האָט ניט אויפגעהערט אַרומצופאָהרען מיט זיין ביסעל געדרוקטע סחורה איבער דער מדינה פון גלופסק, פערבלאָגעט פון דאָרטען קיין קאַכצאַנסק און טונעיאָדעווקע...

אָנהויב, ווי דער שטייגער איז. איטליכער האָט געשטעלט איין אנדער פראַגע:

— זיידע! פון וואָנען האָט זיך גענומען צו אייך „די קליאָ-טשע“?

— זיידע! וועלכעס איז געווען דאָס ערשטע ווערק, וואָס איהר האָט געשריבען אין אידיש, און וואָס האָט אייך געבראַכט צו שרייבען אידיש?

— זיידע! פאַר וואָס האָט איהר זיך אויסגעקלויבען דעם פסעוודאָנים „מענדעלי מוכר-ספרים“?

דער זיידע האָט גאָנץ רוהיג, מיט האַלב-צוגעמאַכטע אויגען און מיט אַ שמייכלע אויף די ליפּען, אויסגעהערט אַלע אונזערע פראַגען, און האָט אונז נאָכדעם מיט אַ הילכיקען געלעכטער אָפּ-געענטפערט:

— נו? שוין? מעהר האָט שוין קיינער גאָר נישט וואָס צו פּרעגנען? טאָמער האָט איהר נאָך אַ פאַר שאַלות — אדרבה, גיט אַהער, שעמט זיך נישט, שיט אויס אַלע אינאיינעם אין איין קופּה, ס'איז גאָנץ אידישליך. איהר, מיט אייער פּרעגנען מיך פון אַלע זייטען, דערמאָנט מיר אַ בילד, ווי אַ מוטער קומט פון מאַרק מיט אַ פולען קאָשעק פערשיערענע זאַכען: עפּעל, און באָרען, און בייגעל, און בולקעס, און אייער, און קארטאָפּעל, און מעהרלעך, און פלוימען, און פעטרישקע, און אַ רויטער האָהן מיט אַ האַרטען קאָס אויך אין קאָהן, — און עס בעפאַלען זי די קינדער פון אַלע זייטען: מאַמע! מיר איין עפּעל! מאַמע! מיר אַ באָר! מאַמע! קאָן מען עסען רויהע מעהרלעך? מאַמע! אויף וואָס דאַרף מען פעטרישקע? מאַמע! וואָס קאָסט דער האָהן? „קינ צרלעך!“ — בעט זיך נעבאָך די מאַמע. — לאָזט מיך האַפּען דעם אָטהעם, וועל איך אייך אַלעמען צופריעדען שטעלען!“...

אזוי האָט אונז דער זיידע בערוהיגט און האָט אונז אַלעמען געגעבען אַ תשובה יעדען אויף זיין פראַגע, חלילה נישט דורכגעלאָזט

— עס ווייזט זיך אייך אויס...

— מיר דאכט, אז איהר הינקט עפּים אונטער אויף א פּוס?

— ווער? איך?

— אייך איז, אפּנים, שווערליך ארויף א בארג?

— עס הויבט זיך גאָר נישט אָן!

— וואָס זשע סאפּעט איהר אזוי?

— איהר האָט א טעות: איך סאפּע קיינמאָל נישט, **כיוּ מיר**

איז ניטאָ קיין טבע פון סאפּען.

— נו, און איהר ווי אזוי פיהלט זיך עפּים?

— גאנץ גוט! נאָר די פיס ווילען ניט דיענען.

— ביי מיר אויך דאָס אייגענע.

— און ביי מיר ניט אזוי די פיס, ווי די פיאטעס!

— די פיאטעס איז בלאָטע! די ליטקעס פון די פיס!...

דאָס פערשטעהט א מינדסט קינד, אז נאָך אזא געשפרעך
האָבען מיר אלע פיער אידישע שריפטשמעלער, צווישען זיי איינער
א פאָט, זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן גרינעם גראָז און האָבען זיך
ממש מחיה געווען. דעם זיידען רב מענדעלע האָבען מיר אָפּגע-
טראָטען דעם אויבען-אָן, און מיר דריי האָבען זיך אויסגעזעצט
ארום איהם, ווי אייניקלעך ארום א זיידען, אָדער ווי תלמידים
ארום א רבי'ן, האָרכען דעם אלטענ'ס תורה, ווי ער דרשנ'ט און
טייטשט פסוקים און דערצעחלט מעשיות, וואָס האָבען א שייכות
צו דעם, וואָס אונז אלעמען בעריהרט — צו דער אידישער ליטע-
ראטור, אויסגעמישט אלע מאָל מיט א זייטיגער מעשה, אָדער, ווי
ער רופט דאָס אָן, מיט א „הקדמה“. א הקדמה פון פאָרענט, א
הקדמה אין מיטען, א הקדמה צום סוף.

— אז איך בין פערגאנגען מיט'ן טראָגען מיט דער „קליא-
טשע"...

— אזוי האָט דער זיידע אָנגעהויבען צו דערצעחלען א
מעשה, נאָר מע האָט איהם באלד איבערגעשלאָגען אין רעכמען

— איך פערשטעה ניט! וואו איז אינדיע און וואו איז פער-
טערבורג?

קוקט זי אויף מיר, ווי א מאמע אויף א קינד, און מאכט צו
מיר:

— א קשיה אויף דיר!

• • • • •
• • • • •
נו, וויפיעל איז ווערטה אזא ווייב?

1.

די היסטאריע פון דער „קליאטשע“

די זון האט געהאלטען אין רעכטען בראטען, אין רעכטען
באקען, אָנגעגליהט די שטיינער פונ'ם באַרג, ווי איין אייזענפּרעס,
און געמאַכט אונז אזוי צו שוויצען, אז מיר האָבען געמוזט אַראָפּ-
וואַרפען פון זיך די קאַפּאַטעס, זיך ווישען דעם שווייס און געהן
באַרג-אַרויף אַ ביסעל ניט אזוי ראשיג, פּאַוואָלינקע, אזוי לאַנג, ביז
מיר האָבען אָנגעהויבען פיהלען פיס — און דאָס איז אַ שלעכטער
סימן, וואָרום איין איבר פון אַ מענשען האָט ליעב, מע זאָל איהם ניט
פיהלען; קוים פיהלט איהר איהם, איז ניט גוט — דאָס האָב איך
געהערט נאָך אין חדר פון מיין רבי'ן, וואָס פלעגט אויך מאַכען
פיהלענדיג אזעלכע איברים, וואָס אָהן איהם וואָלט איך זיי קיינ-
מאַל ניט געפיהלט... בקיצור, מיר האָבען דערפיהלט פיס, און
האָבען אָנגעהויבען אונטערקוקען איינס אויפ'ן אנדערען און פרעגען
זיך איינער דעם אנדערען:

— וואָס איז די מעשה? איהר שמעהט שוין אָפּ?

— ווער? איך? חס וחלילה!

— וואָס זשע שלעפּט איהר זיך?

איהר, איז געווען דער סוף? איך האָב געהאַט אויף זיך אַ משפּט...
דאָס וואָרט „ראָוונע“ האָט מיך געקאָסט געלד און איך האָב נאָך
בעדראַפּט בעטען מחילה ביי דער ליטוועטשקע...

הכלל, דערהערט אַזאָ גוטע בשורה, אַז מיין ווייב איז מיט די
קינדער אין ראָוונע, האָט איך דאָך מסתמא די פיס אויף די פליי-
צעס און פליה קיין ראָוונע. איך קום צו פאָהרען קיין ראָוונע —
ווער? וואָס? ניטאָ קיינעם! איך הויב מיך אָן דערפרעגען, צי
איז ניט געווען דאָ ערגיץ אַזאָ און אַזאָ פרוי מיט עטליכע קינד-
ער? זאָגט מען מיר: געווען און אַוועקגעפאָהרען. דאָרף מען
פאָהרען צוריק אַהיים, הייסט עס? איך קום צו פאָהרען אַהיים,
טרעף איך ביי מיר אין שטוב דעם דאָקטאָר. וואָס איז שוין?
מיין פרוי איז קראַנק געוואָרען פאַר צרות...

— נו, פרעג איך דיר, — אַזוי זאָג איך צו איהר נאָכדעם,
אַז מיר ביידע האָבען זיך שוין אַביסעל בערוהיגט — וואָס ביזט דו
געפלוניגען מיט די קינדער קיין ראָוונע און וואָס האָסט דו, אייגענט-
ליך, געקלערט?

— זאָלסט מיך נאָך ניט פרעגען! — מאַכט זי צו מיר. —
איך, אַז איך האָב דערהאַלטען דיין דעפּעש, איך זאָל פאָהרען מיט
די קינדער צו דיר קיין ראָוונע, בין איך שיער ניט משוגע געוואָרען.
אַלערליי מחשבות זענען מיר דורכגעפלוניגען אין קאָפּ. איך האָב
ניט אנדערש גערעכענט, אַז דו ביזט חלילה פערשלאָפּט געוואָרען
אין מיט'ן וועג, ערגיץ ניט ווייט פון ראָוונע, אָדער אויף אַ טיפּוס,
אָדער אויף שוואַרצע פאָקען...

— פון וואָנען האָבען זיך גענומען שוואַרצע פאָקען? — פרעג
איך זי איינגעהאַלטען.

— איך האָב גראַדע דעם טאָג געלייענט — זאָגט זי — אַ
בלאט, אַז עס געהען-אַרום אַצינד שוואַרצע פאָקען אין... אינדיע.
דאָ קאָן איך מיך שוין מעהר ניט איינהאַלטען אין שפּרינג-
אונטער אויפ'ן בענקעל.

וואָקזאַל — ווער מיר ווייב? וואָס מיר קינדער? קיין נפש נישט!
 איך פאָהר-צו צו מיין שטוב — פינסטער, ווי אויף אַ בית-הקברות!
 איך קלינג און קלינג, איך רייס דאָס גלעקעל, איך קלאָפּ אין טהיר —
 קוים מיט צרות, עס האָט זיך בעוויזען אַ קעכין, אַ פערשלאָפּענע
 ווי אַ קאץ, אַ שוואַרצע ליטוועטשקע. איך טהו זי אַ תאפּ, די
 ליטוועטשקע:

— וואו איז די מאדאם? וואו זענען די קינדער?
 — אוואו די מאדאם? — ענטפערט מיר די ליטוועטשקע
 מיט אַ שמיר איבער דער נאָז. — די מאדאם איז נישטאָ!
 — וואָס הייסט זי איז נישטאָ? — פרעג איך זי איבער אויף
 איהר שפראך.

— זיי זענען דאָך אוועקגעפאָהרען!
 — וואָס הייסט זיי זענען אוועקגעפאָהרען? וואוהין זענען
 זיי אוועקגעפאָהרען?
 — איך ווייס וואוהין? קיין ראָוונע.
 — וואָס עפּים קיין ראָוונע?
 — וואָס פרעגט איהר מיר? איהר האָט דאָך זיי אליין אַרויס-
 גערופּען קיין ראָוונע?

— איך האָב זיי גערופּען קיין ראָוונע? איך?
 — ווער דען? איך? — אזוי מאַכט צו מיר די קעכין די
 ליטוועטשקע, און עס דאַכט זיך מיר, אז זי לאַכט.
 איהר פערשטעהט? מיר טריפט זיך בלוט — און זי לאַכט!
 איך שווער אייך בנאמנות, הערט איהר, עס איז אַ שאַנדע צו זאָגען,
 קיין אנדערען וואָלט איך עס נישט דערצעהלען, אָסור אויב איך האָב
 אויף מיין לעבען מיט אַ פינגער אַמאָל אָנגעריהרט אַ מענשען!...
 נאָר די דאָזיגע פערשלאָפּענע ליטוועטשקע מיט איהר נאַריש גע-
 לעכטערעל האָבען מיך אזוי אַרויסגעבראַכט פון די כלים, אז איך
 האָב מיך פערגעסען, וואו איך בין אין דער וועלט!... וואָס, מיינט

נאך איהר מיינונג, אויף מיר און קוקען ארויס, ווען איך וועל דאר-
פען פאָהרען. און אז איך קום אהיים גאנץ, גלויבט זי ניט איהרע
אוינען; זי קוקט אויף מיר ווי אויף א מוצלח, וואָס איז ארויס
גליקליך, ממש פון טויט לעבעדיג, און זי בענשט גומל.

איצטיגס מאָל, אז זי האָט מיך דערזעהען געזונד און שטארק,
האָט זי זיך צעוויינט ווי א קליין קינד. פרעג איך זי: „וואָס
וויינסט דו, נארעלע?“ ענטפערט זי מיר: „ער פרעגט נאָך, וואָס
איך וויין! עס איז איהם דאָס אנדערע „ראָוונע!“...“

וואָס פאַר א „ראָוונע“, פרעגט איהר? דאָס איז זיך אויך א
מעשה פון מיינע נסיונות. אויב איהר האָט שטארק חשק, וועל
איך אייך דערזעהלען, וואָס ס'האָט זיך געטראָפּען מיט מיר אין
ראָוונע. דאָס איז געווען פאַר עטליכע יאָהרען, בין איך געלעגען
אין פעטערבורג וועגען א אידישער צייטונג, און איך האָב מיך
געקלויבען פאָהרען אהיים איבער ווילנא. האָב איך אָפּגערעדט
מיט מיין פרוי, אז איך פאָהר ארויס אזא און אזא טאָג פון פעטער-
בורג, און אויב איך דארף זיין אין ווילנא, וועל איך אָפּשטעהן א
טאָג אָדער צוויי אין ווילנא, און פון דאָרטען — אהיים, און אויב
איך דארף ניט ווילנא — פאָהר איך גלייך פון פעטערבורג אהיים.
בך הוה. עס איז אויסגעקומען אזוי, אז איך דארף מיך אין ווילנא
ניט אָפּשטעלען און אז איך פאָהר גלייך. דאָס, האָב איך גע-
וואוסט, וועט ביי מיין ווייב זיין זעהר אָנגעלעגט, האָב איך איהר
געגעבען א דעפעש שוין פון וועג, ביינאכט; פערשלאָפּען בין איך
געווען, האָב איך די ווערטער „איך פאָהר גלייך“ איבערזעצט אויף
רוסיש א ביסעל נישט ריכטיג, דהיינו: „אָנשטאָט „יעדו פריאמאָ“,
האָב איך געשריבען: „יעדו ראָוונאָ“...“ און מחמת איך האָב שוין
א צייט ניט געזעהען זיך מיט די קינדער, האָב איך צוגעשטעלט
נאָך צוויי ווערטער: „ווסטרעטשיי דיעטמי“, דאָס הייסט: זאָלסט
מיך בעגעגענען מיט די קינדער. קורץ און גוט, איך קום צו
יאָהרען אהיים פארנאכט, איך לויף ארום ווי א משוגע'נער איבער'ן

האָב מיך זעהר געאײלט, געוואָלט קומען אַהיים וואָס פריהער, גע-
 ביטען איין שנעלצוג אויפ'ן אַנדערען אזוי לאַנג, ביז איך האָב
 מיך אַרויפגעשלאָגען אויף אַרעסער ליניע און געבליבען שטעקען
 אויף אַ סטאַנציע האָלענדרע. נאָר גם זו למזכּה. עס איז נאָך
 דאַנקען נאָט, וואָס איך בין נישט פערפאָהרען קיין ריגאַ. דאָס געמט
 זיך פון האַפעניש. נישט אומזיסט זאָגט דאָס פאָלק אַ ווערמעל:
 פון אײלעניש קאָן קיין נוסט נישט אַרויסקומען... דאָס האָט איהר
 אײך אַלזאָ נומער איינס.

והשנית, איז מיין ווייב געגאַנגען מיט אַ רעכענונג, אז לויט
 מיינע דעפּעשען האָט דאָס אומגליק בעדאַרפט פאַסירען נישט אין
 וויטעבסק און נישט אין סמאָלענסק, נאָר ערגיץ צווישען די דאָזיגע
 צוויי שטעט. דעריבער האָט זי נישט געקאָנט אויסקלויבען קיין
 בעסערען מיטעלפונקט אַלס די שטאָדט מאָהליוו. עס איז פאַר
 איהר נישט געווען קיין שום ספק, אז אויפ'ן בעסטען פאַל האָט
 דאָ געמוזט פאַרקומען אַ צוזאַמענשטויס פון צוויי לאָקאַמאָטיווען,
 איינער פון סמאָלענסק קיין וויטעבסק, דער אַנדערער פון וויטעבסק
 קיין סמאָלענסק. פון אזא צוזאַמענשטויס, האָט זי גערעכענט,
 האָבען אַלע וואָגאַנעס געמוזט צעבראָכען ווערען אויף שפּענדלעך;
 גע'הרג'עטע אויף טוידט — נישט ווינציגער פון צוויי הונדערט;
 שווער פערוואַנדעטע — עטליכע הונדערט, צווישען זיי — אַ סך
 געריהרטע פונ'ם זינען, און צווישען די לעצטע — געוועהנליך איך.

בכלל, דאַרפט איהר וויסען, האָט מיין ווייב אַ טבע, אז טאָמער
 פאָהר איך אָפּ פון דער היים, אזוי הויבט זי אָן איבערקלערען
 אויף מיר די שרעקליכסטע צופאַלען, וואָס קאָנען זיך נאָר טרעפּען
 אויף דער וועלט. וואו ערגיץ אַ צרה, אַ שלאַק, איין אומגליק אויף
 דער באַהן, איין איינגעפאַלענע בריק, אַ דונערשלאַג, איין ערד-
 ציטערניש, אַ שרפה, אַ פלוצליכע עפידעמיע, איין איבערפאַל פון
 בעוואָפּענטע גזלנים, אַ בים פון אַ שלאַנג, וואָס טרעפט זיך איין
 מאָל אין פינף הונדערט יאָהר — אָט די אַלע זאַכען וואַרטען,

הונד און האָט אויך ניט געשוויגען. חכרה האָבען מיך, געוועהנליך, ערוואַרט דעם 18טען אויפ'ן וואָסזאַל פון זיינער איינס בייטאָג בין צוועלף ביינאַכט. עס האָט זיך געטהאָן חושך! דער עולם האָט צעטראָגען דעם זאַל, געשריגען אויף די ציוניסטען, אז זיי האָבען געמאַכט אַ שווינדעל, אויסגעטראַכט אַ „שלום-עליכם“, אויסגענאַרט דאָס ביסעל מינץ. וואָס טויג אייך, מע האָט געמוזט עפענען די קאסע און אומקעהרען דעם פובליקום דאָס געלד. גאָך האַלבע נאַכט האָבען די ציוניסטען מיט די בונדיסטען פאַר האַרצ-וועהטיג זיך צונויפגעלעגט און אוועקגעקלאַפט צו מיר אַהיים אַ דעפּעשע:

„וואָס איז מיט שלום-עליכם'ן?“

אַצינד לאָמיר אוועקוואַרפען דעם בן-מלך און זיך נעמען צו דער בת-מלכה. מיין ווייב זאָל געזונד זיין, אז זי האָט בעקומען אָט די אַלע דריי פרייליכע דעפּעשען, האָט זי ניט געמאַכט קיין לאַנגע מחזקות, זיך אויפגעזעצט און איז אוועק גלייך קיין מאַהליוו. אין פּלוג, וועט אייך אויסקומען אפילו אַביסעל ווילד: וואָס איז עפּים קיין מאַהליוו? נאָר אז איהר וועט מיך אויסהערען ביז'ן סוף, וועט איהר אַליין זאָגען, אז זי איז אַ חכמה. ערשטענס, קען זי מיך שוין נישט דאָס ערשטע יאָהר. זי ווייסט, אז איך טעלע-גראַפיר צו איהר פון וויטעבסק, אז זי זאָל טעלעגראַפירען קיין סמאָלענסק, איז אַ סימן, אז איך בין אין מאַהליוו. זי געדענקט, פערשטעהט איהר מיך, אַ מעשה שהיה. איך בין אַמאָל געווען אין וואַרשאַ און געפאָהרען אויף פסח אַהיים קיין קיעוו. פלוצים קומט איהר אָן פון מיר אַ דעפּעשע דעם ערשטען טאָג פסח, אז איך האַלט יום-טוב אין האַלענדרע, ניט ווייט פון וואַפניאַרקע. ווי קום איך קיין וואַפניאַרקע, אז וואַפניאַרקע ליגט גאָר אויפ'ן וועג צווישען זשמערינסקע און אַדעס? אַ פאָלג מיך אַ גאַנג! זאָלט איהר ניט פרעגען קיין קשיות. איך האָב עס ניט געטהאָן חלילה פאַר שלעכטיגקייט. מיין מיין איז געווען צו גוטען. איך

— וואָס הייסט מאָרגען זעכס אין דער פריה? איך דאַרף

דאַרט זיין ניט שפעטער פון היינט זייגער זיעבען פאַרנאַכט!...
הערט ער מיך אויס, דער קאָנרוקטאָר, גאַנץ רוהיג און גיט
מיר צו פערשטעהן מיט'ן זייגער אין דער האַנד, אז פון דאַנען
קיין סמאָלענסק לויפט דער קוריער אויך ניט ווינציגער ווי צוועלף
שעה נאָך מיט מינוטען, און איצט האָבען מיר שוין זייגער פיער
מיט מינוטען, היינט ווי אזוי קאָנען מיר זיין היינט אין סמאָ-
לענסק? ... קומט-אויס, אז ער איז גערעכט. נאָר וואָס האָב איך
דערפון? פערשפיעלט סמאָלענסק! וואָס טהוט מען איצטער?
פאָהרען צוריק קיין וויטעבסק? חאַפט דאָס דער רוח! לאָס איך
חאַטש וויסען, וואו האַלט איך מיט מאָהליוו? דאָס ווייסט אָבער
קיינער נישט אזוי גוט, ווי מיין ווייב. דאָ דערמאַן איך מיר, אז
איך האָב געבעטען מיין ווייב, זי זאָל מיר טעלעגראַפירען קיין
וויטעבסק; איצט פאָהר איך קיין סמאָלענסק, — היינט ווי קומט
די קאַץ איבער'ן וואַסער? נאָר אַ איד אַ למדן, ווי זאָגט איהר,
גיט זיך איין עצה; נעם איך און שרייב אָן נאָך אַ דעפּעשע צו
מיין ווייב און געב איבער מיין קאָנרוקטאָר אויף אַ סטאַנציע:

„טעלעגראַפיר סמאָלענסק ווען בין איך מאָהליוו“.

אַצינד לאָמיר זיך אַריינלאָזען אויף אַ וויילע אין „הלכות
לשון“, פילאָלאָגיע, און נעמען איבערזעצען בוכשטעבליך מיינע
ביידע דעפּעשען פון דער שפראַך, אויף וועלכער זיי זענען געשריבען.
דאָס הייסט פון רוסיש, אויף אונזער לשון, וועט אויסקומען, אז,
ערשטענס, פרעג איך מיך אָן ביי מיין ווייב: וואו בין איך
(„סראַטשי, גדיע יא סעוואַדניאַ?“), און, צווייטענס, היים איך,
מע זאָל מיר טעלעגראַפירען קיין סמאָלענסק בשעת איך בין אין
מאָהליוו („טעלעגראַפיראוי סמאָלענסק, קאָנראַ יא מאָגיליאַוויע?“).
אזעלכע צוויי דעפּעשען ווען איהר האָט, למשל, פון אייגענס, קאָנט
איהר אַנדערש ניט דענקען, סיידען יענער איז געריהרט. און דערצו
דאַרפט איהר ניט פערנעסען, אז סמאָלענסק איז אויך ניט קיין

„שלום-עליכם אין וויטעבסק!“...

אין וויטעבסק? רבנו-של-עולם! ווי קום איך קיין וויטעבסק, אז איך בין נאָר היינט אין סמאָלענסק? בקיצור, איך קאָן מיר שוין קיין אָרט ניט געפינען. ווער מיר באַרשט? וואָס מיר קאָמט-קע? מע דאַרף אוועקפאַהרען פון דאַנען, לויפּען קיין סמאָלענסק. נאָר, אום איך זאָל וויסען אַקוראַט, וואו איך האַלט אין די יוצרות, וועל איך בעסער פריהער טעלעגראַפירען אַהיים צו מיין ווייב, זי זאָל מיר באַלד געבען צו וויסען דורך אַ טעלעגראַמע, וואו דאַרף איך זיין דעם ערשטען אָבענד? ... אין די זאַכען, וואָס געהערען זיך אָן מיט צייט און מיט מאַרשרוט, איז מיין ווייב אַ פּראָפּעסאָר. און בכדי ס'זאָל ניט נעמען קיין סך צייט, קלאָפּ איך אוועק צו איהר אַ דעפּעשע, דרינגענד, עטליכע קורצע ווערטער:

„דראַטע פּאַסטערעסטאַנטע, וואו בין איך היינט?“

אוועקגעשיקט די דעפּעשע, האָב איך מיך אַביסעל בערוהיגט און האָב זיך אומגעקעהרט אויף דער סטאַנציע צוריק צום בוראָ-קאָווע באַרשט מיט דער זראַזע און מיט דער קאָמפּשקע, און האָב זיך צוגעלעגט אַ ביסעל דרימלען און בין, ווי דער שטייגער איז, אַנשלאָפּען געוואָרען. אין שלאָפּ פּלאַנמען זיך מיר חלומות: רויטע ווייבער, שוואַרצע קעץ. איך האָב אַ סימן: וויבאַלד עס חלומ'ען זיך מיר רויטע ווייבער אָדער שוואַרצע קעץ, איז אַ וויסטער סוף. כּך הוה: איך האָפּ זיך אויף — אוי-וועה, שפּעט! מע דאַרף לויפּען וואָס גיכער, טאָמער וועל איך נאָך פּערהאַפּען סמאָלענסק! און איך לויף אוועק צו דער באַהן און זעץ מיך אויף און פּאַהר קיין סמאָלענסק, און זיצענדיג אין וואַגאָן, הויב איך מיך אָן דער פּרעגנען ביי'ם קאָנדוקטאָר, ווען קום איך קיין סמאָלענסק? בלייבט ער שטעהן, קוקט אויף די שפיץ שטיוועל און זאָגט מיר אָן אַ בשורה, אז אין סמאָלענסק וועל איך זיין מאָרגען זעכס אַזייגער אין דער פריה. ווער איך דאָך מסתמא אויפגעטראָגען:

— זאג מיר נאָר, מיין טייערער, וואָס האָבען מיר היינט?
דער בחורעץ דער קעלנער האָט אויסגעשנייצט די שוואַרצע
אָז אינ'ם ווייסען מיטטיכעל און אַ זאָג געטהאָן צו מיר:
— היינט? היינט האָבען מיר אַ בוראָקאָווע באַרשט מיט
קרויט, זעהר אַ גוטען באַרשט, אַ זראַזע מיט פאַרפעלעך, און
קאַטשקע, אויב איהר ווילט...

— ניין, — זאָג איך — נישט דאָס מיין איך. איך מיין,
וואָס פאַר אַ טאָג האָבען מיר היינט?

דער בחורעץ האָט זיך אַביסעל פערטראַכט:
— וואָס פאַר אַ טאָג מיר האָבען היינט? דיענסטאָג, דעם
18טען.

— ווי אזוי זשע, זאָג איך, הייסט די שטאָרט?

— וואָסער שטאָרט?

— אָט די שטאָרט, זאָג איך, אייער שטאָרט?

בלייבט ער שטעהן און קוקט מיך אָן און מאַכט צו מיר:

— וואָס הייסט, ווי אזוי הייסט די שטאָרט? די שטאָרט
הייסט וויטעבסק, הייסט די שטאָרט!

— דו לייגסט! — זאָג איך צו איהם. — עס האָט זיך דיר
גע'חלומ'ט, מיין טייערער. אייער שטאָרט הייסט סמאָלענסק, ניט
וויטעבסק!

— חי-חי-חי! ... חי-חי-חי! ...

דער גרעסטער אידישער הומאָריסט האָט, אַפּנים, אויסגעזעהען
ביי'ם בחור דעם קעלנער אין די אויגען פאַר'ן גרעסטען טפּש אין
דער וועלט, מחמת ער, דער בחור דער קעלנער, האָט זיך אָפּגע-
קערעוועט אָן אַ זייט, בעהאַלטען די שוואַרצע מאָרדע אינ'ם ווייסען
סערוועטעל, איך זאָל ניט זעהען, ווי ער שטיקט זיך פאַר געלעכ-
טער. און איך געם מיך נאָך אַ מאָל צו די פּלאַקאָטען און לייען.
עס שטעהט מיט גרויסע אותיות:

עולם האט דאָרט צוגעגרייט אלסרינג, וואָס מע דאָרף, געדרוסט פלאַקאָטען, בילעטען, פראָגראַמעס און אזוי ווייטער. פאָהרענדיג צו דער באַהן, האָב איך אָנגעהויבען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל צעקליינען און איבער'חזר'ען מיין מאַרשרוט, און מחמת זיי האָבען מיר פערדרעהט דעם קאָפּ מיט זייערע אַלע מאָל נייע פלאַנען, האָב איך, גאָנץ גאָטירליך, פערלאָרען דעם חשבון, און עס האָט זיך מיר געדאַכט, אז איך דאָרף זיין דעם 18טען אין וויטעבסק, דעם 19טען אין סמאָלענסק און דעם 20טען אין מאָהליוו. כך הוה. איך האָב גענומען אַ בילעט און פאָהר מיר גאָנץ רוהיג קיין ווי-טעבסק. איך קום צו פאָהרען קיין וויטעבסק אויפ'ן וואָקזאַל, איך דרעה מיך אַרום אַ האַלבע שעה, אַ שעה, צוויי שעה, טאָמער וועל איך עמיצען דערוועהן פון די ציוניסטען אָדער פון די בונדיסטען? קיינער איז נישט אַרויסגעקומען מיך אָפּנעמען, מקבל פנים זיין! טאַקע ציוניסטען און טאַקע בונדיסטען, און פאָרט ניט אין אָרדנונג... און איך האָב מיר גענומען איין עקיפּאָזש און הייס מיך פיהרען אין דעם גרעסטען האָטעל. געדונגען אַ נומער, זיך איינ-געוואָשען, איבערגעטהאָן גאָנץ רוהיג, און טראַכט מיר: „אז איהר זענט יאָ אַזעלכע חברה-לייט, זענט איהר נישט קראַנק מיך זוכען אין אַלע האָטעלען. נישקשה, שלום-עליכם איז ניט קיין שפּילקע, איהר וועט איהם אזוי לאַנג זוכען, ביז איהר וועט איהם געפינען..." אַראָפּגעגאָנגען אונטען אין רעסטאָראַן עסען מיטאַג, איך טהו אַ קוק: צוויי גרויסע פלאַקאָטען:

„א גאָסט ביי אונז אין שטאָרט! א גאָסט!!!

שלום-עליכם דער גרעסטער אידישער הומאָריסט!

דעם 19טען..."

— דעם 19טען? וואָס הייסט דעם 19טען? ... — און איך רוף-צו דעם קעלנער, אַ בחורעץ אַ ליטוואַק מיט רויטע הענר, מיט שוואַרצע פיסקעס און מיט אַ ווייס טישטיכעל אונטער'ן אָרעם פונ'ם קויטיגען פראַק.

חברות. און פערזיכערט מיך, אז מיין קומען צו זיי איז א גארטאג
 טירטער דורכפאל... קורץ, מיט מיר איז געווען ניט פרייליך. וואָס
 טהוט מען דאָ? בין איך געפאלען אויף אַ המצאה, אויף אַ אידישע
 פשרה: „יחידיו“ און „יחלוּקו“. ידאָס הייסט, איך האָב זיי אָפּ-
 געענטפערט: „סינדרעלעך, אזוי און אזוי. איך קום צו אייך צו
 פאָהרען נאָר מיט אַ תנאי, איהר זאָלט זיך פּעראייניגען אלע דריי
 חברות פאַר אלע דריי שטעט“... נאָך אַ קורצער אונטערהאַנדלונג
 איז מיין פּראָיעקט אָנגענומען געוואָרען, און עס האָבען אָנגעהויבען
 לויפּען הין און צוריק בריוולעך מיט דעפּעשען וועגען מיין מאַר-
 שרוט, אין וועלכער שטאָדט איך זאָל זיין פריהער. דער דאָזיגער
 פונקט איז אונז אָנגעקומען שווערער, ווי אלע אנדערע פונקטען.
 אלע טאָג האָט מען געענדערט דעם פּלאַן: פריהער איז געווען ביי
 אונז בעשטימט, אז איך פאָהר קיין מאָהליוו, פון מאָהליוו קיין
 וויטעבסק, פון וויטעבסק קיין סמאָלענסק און פון סמאָלענסק צוריק
 איבער מאָהליוו אַהיים. נאָכדעם איז געבליבען, איך זאָל בעסער
 פריהער פאָהרען קיין סמאָלענסק, און פון דאָרטען קיין מאָהליוו,
 און פון מאָהליוו קיין וויטעבסק, און צוריק איבער מאָהליוו אַהיים.
 נאָכדעם איז דער פּלאַן אויך צעשלאָגען געוואָרען, און עס איז
 געבליבען, אז איך פאָהר קודם קיין וויטעבסק, פון וויטעבסק קיין
 מאָהליוו, פון מאָהליוו קיין סמאָלענסק, פון סמאָלענסק צוריק
 איבער מאָהליוו אַהיים. יאָבען זיך חברה בעטראכט און האָבען
 בעסער אויסגעאַרבייט אַ נייעם פּלאַן, טאקי פון מיין טובה וועגען,
 אז איך זאָל קודם זיך אַראָפּהאַפּען קיין סמאָלענסק, פון סמאָלענסק
 קיין וויטעבסק איבער מאָהליוו, און פון וויטעבסק צוריק קיין מאָה-
 ליוו, און פון מאָהליוו באַלד נאָכ'ן אַווענד גלייך אַהיים. טעג האָב
 איך געהאַט דערויף: דעם 18טען, 19טען, 20טען. אלזאָ, גע-
 דענקט-זשע דעם חשבון מיט קאָפּ: דעם 18טען — סמאָלענסק,
 דעם 19טען וויטעבסק, דעם 20טען — מאָהליוו. אַרויסגעפאָהרען
 בין איך דעם 17טען אויף דער נאכט, געגעבען דריי דעפּעשען אין
 אלע דריי שטעט, אז איך קום צו דער בעשטימטער צייט, און דער

— אָמין! — האָבען מיר זיך אָפּגערוּפּען אַלע דריי, און דער זיידע האָט אַ וואונק געטהאָן צו מיר, אַז איצט איז מיין צייט צו דערצעהלען. און איך בין צוגעטראָטען צו מיין געשיכטע „מיט די דריי שטערט“.

ה.

אַ מעשה מיט דריי שטערט

— רבותי! דאָס איז געווען מיט אַ פּאָר יאָהר פריהער פאַר דער „קאָנסטיטוציע“. איך בין דעמאָלט געווען אויף מיין ריזע איבער שטערט און שטערטלעך. איך האָב געמאַכט אַ טורנע צו גונסטען פון פערשיעדענע חברות איבער גאַנץ ליטא. איינמאָל אַרום חנוכה קומען מיר אָן עטליכע איינלאָדונגען מיט אַ מאָל פון דריי שטערט: מאָהליוו, וויטעבסק און סמאָלענסק, וואָס געפינען זיך אין שכנות, אַלע דריי אויף איין ליניע, און פון אַלע דריי שטערט פון פערשיעדענע חברות: פון „ריינע ציוניסטען“, פון „פּועל־ציוניסטען“ און פון „בונדיסטען“. זעלבסטפערשטענדליך, אַז די אַלע חברות האָבען געלעבט צווישען זיך פריינדליך, ווי אַ קאץ מיט אַ מויז. די „ריינע ציוניסטען“ האָבען חלילה קיין שלעכטס אויף זייערע חברים די „פּועל־ציוניסטען“ נישט גערעדט. זיי האָבען נאָר געשריבען, אַז זיי ווייסען, אַז די „פּאַלשע ציוניס־טען“ קלויבען זיך אַראָפּברענגען מיך אין די אויבענדערמאָנטע דריי שטערט, בכדי אויסצונוצען מיך צו זייער אַרבייט, וואָס האָט מיט ציוניזם נאָר נישט צו זאָגען. די „פּועל־ציוניסטען“ האָבען אויך נישט בענוצט זיך מיט שאַרפע ווערטער קעגען זייערע קאָלעגען, די „ריינע ציוניסטען“. זיי האָבען נאָר בעדויערט, וואָס די דאָר זינע פאַלשע משיח, די שבתי־צבי־ניקעס, פיהרען אַגיטאַציע פאַר איין אינסטיטוט, וועלכער איז שוין לאַנג טוירט... דערפאַר האָבען די „בונדיסטען“ אויסגעגאָסען כל חמתם אויף ביידע ציוניסטישע

אזוי ווי אייזען. און די לייט, אז מע האלט זיך מיט זיי שיינעצע-
וואטע און מע הויבט אויף דאָס קול נאָר אויף איין טאָן העכער,
אזוי ווערען זיי אייך באלד ווייך, האַטש לעג זיי צו אַ מכה. כך
הוה. אָט וועט איהר הערען, וואָס פאַר אַ שמועס עס האָט זיך
צווישען אונז פערבונרען. איך געב איהם אייך איבער אַקוראַט:

ער: ווי אזוי רופט מען דיך?

איך: וועמען? מיד?

ער: וועמען דען? מיד?

איך: אזוי ווי איך שטעה אין די פאפיערען.

ער: ווי אזוי שטעהסט דו אין די פאפיערען?

איך: ליינענען קאָנסט דו?

ער: ווער? איך?

איך: ווער דען? איך?

ער (שטאַרק אויף אַ קול): קאַטאַס! מיט מיר רעדסט דו
אזוי? מיט מיר? דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט?

איך (אויף שטאַרק אויף אַ קול): און דו ווייסט, מיט וועמען
דו רעדסט?

דערהערט פון מיר אזא הויכען טאָן, צו וועלכען ער איז זינט
ער לעבט נישט געוואָהנט געוואָרען צו האַרעכען פון אַ אידען, האָט
ער געגעבען אַ קוק-אריין אין מיינע פאפיערען און האָט איבער-
געליינעט אין דער הויך מיינ נאָמען — און מעהר האָב איך ניט
בעדאַרפט!

וואָס ווייטער איז געווען — איז שוין ניט אינטערעסאַנט.
איך בין, ברוך השם, אַרויס בשלום און דאַנק און לויב גאָט אַלע
טאָג און אַלע שעה, וואָס ער האָט מיר אויסגעלייזט פונ'ם דאָזיגען
גלות, הלואי איך זאָל פון איהם שוין קיינמאָל ניט וויסען!

האָט מיך אָפּגעגאָסען מיט זיין געשריי „טשטאָ נאָדאָ“ און ווי אזוי
אײַך בין שוין געוואָרען אין כעס און האָב איהם שוין געוואָלט
אָפּשפּיעלען אַ וויוואַט, ווי עס געהערט צו זיין. האָב אײַך מיך
אָבער בערעכענט: וואָס וועט זיין דערפון? אײַך קאָן דאָך דער-
ווייל בלייבען אָהן אַ פּאַס! האָב אײַך מיך איצטיגס מאָל אײַנגע-
האַלטען און געהיצו צום טיש און דערלאַנג איהם די פאַפּיערען
אָהן ווערטער. מיין אָדון האָט געגעבען אַ קוק-אַריין אין די פאַ-
פּיערען און אַ פּרעג ביי מיר: „ווי אזוי רופּט מען דײַך?“ שווייג
אײַך. דער-אַהן, אז אײַך שווייג, האָט ער דאָס קול געהעכערט אויף
אַ פאַר טענער און האָט מיך אַ פּרעג געטהאָן נאָך אַ מאָל: „ווי
אזוי רופּט מען דײַך? ווי אזוי איז דײַן נאָמען?!“... מיין נאָמען??
ווי איהר זעהט מיך לעבען, הערט איהר, פונקט אין דער מינוט
האָב אײַך פּערגעסען, אז חוץ מיין פּסעוודאָנים האָב אײַך מיין
אײַגענעם נאָמען. אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, פּערגעסען? טאַקע
פּערגעסען! לחלוטין פּערגעסען! אַלע געמען פון דער גאַנצער
וועלט האָב אײַך געדענקט; אַלע געמען פון מיינע קרובים, פריינד
און בעקאנטע זענען מיר געשטאַנען פאַר מיינע אויגען, נאָר איין
נאָמען, מיין אײַגענער נאָמען, איז אַוועק וואו דער ליכערער שבת-
קודש געהט אַוועק, פּערשוואַנדען געוואָרען! הערט אַ מעשה!
„רבּונו של עולם! ווי אזוי הייסט אײַך? ווי אזוי רופּט מען מיך?
נו???“... פּערגעסען, האָטשט האָט מיר אָפּ דעם קאָפּ! וואָס טהוט
מען דאָ? דער אָדון קוקט אויף מיר מיט אויגען, ווי אויף אַ רעכטען
שאַלטס. „אַט-אַט — טראַכט אײַך מיר — מאַכט ער מיר אַ דריי-
נאָרענדיגען מיט-שברך מיט אַ בנימטריא, טהוט אַ קלונג און עס
קומען-אַריין צוויי מלאכי-חבלה און מע האַפּט מיך אויף, ווי דער
רוח דעם מלמד, און מע פיהרט מיך אָפּ מיט כבוד גלייך אין האַ-
לאַדנע אַריין! אײַך האָב עס פיינט, ווייל דעם טעם פון דעם האָב
אײַך שוין פּערזוכט. גענוג! מעהר וויל אײַך ניט.
איז דאָך אָבער דאָ אַ גרויסער גאָט, וואָס פיהרט-אויס דעם
גערעכטען, גיט ער מיר אײַן אַ שכל, אײַך זאָל מיך האַלטען שטאַרק

עקעלט דאָס, שלאָגט צו דער נאָל, פאַססורסטווע! בקיצור, איך בין געווען א יתום און מע האָט אויף מיר געהאַט רחמנות, און מעהר פון אלע האָט אויף מיר רחמנות געהאַט אונזער שכנה, יהושע'כע האָט מען זי גערופען. איז זיך מיישב איינמאָל אָט די יהושע'כע און האָט רחמנות אויפ'ן יתום און נעמט איהם אָן, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, א פאָר הויזען. מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען די גרויסקייט, די שענקייט און די רייכקייט פון די הויזען — איז ניט שייך. איין מאָל אין הונדערט יאָהר ניט זיך איין אַזא פאָר הויזען. איך ווייס ניט, אויב מע קריגט זיי היינט פאָר דריי רובל א טויז! מילא, בין איך אייך נישט לאויסען. איהר האָט נאָר בעדאַרפט אָנקוקען, ווי די יהושע'כע האָט צונויפגערופען אלע שכנות מיט אלע יענטע-מירעלס פון דער נאָס, צענומען די הויזען, בעוויזען די הויזען פאָר דער גאַנצער וועלט, אלע זאָלען זעהען, וואָס פאָר הויזען אָט די יהושע'כע האָט אָנגענומען דעם יתום. און די גאַנצע וועלט האָט זיך געשפּיעגעלט אין די הויזען, בעטראַכט זיי ווי איין אבן-טוב, געשאַצט און מקנא געווען ניט אַזוי דעם יתום אויף די בעריהמטע הויזען, ווי יהושע'כען אויף דער מצוה... איך בין געשטאַנען פון דער ווייטען א צעקאָכ-טער, טרערען האָבען זיך מיר געשטעלט, ניט אין די אויגען, נאָר אָט אַדאָ-אָ, אין גאַרנעל. יהושע'כע האָט מסתמא גערעכענט, אַז איך בין אויפ'ן זיעבעטען הימעל פון דער מתנה, נאָר איך שעם זיך, האָט זי זיך אָנגערופען צו מיר זיס אַזוי ווי צוקער:

— קום אַהער, יתום, שעם זיך ניט, מעסט נאָר אָן אויף א

מינוט די הויזען, וואָס איך האָב דיר אויפגענעהט.

מעהר האָט מען נישט בעדאַרפט. איך בין צוגעלאָפּען, גע-חאַפט די הויזען, אַריינגעפאַהרען אין זיי פריהער מיט די נעגעל, נאָכדעם מיט די צייהן, דאָס איבעריגע מיט די פיס — קורץ, עס איז אין עטליכע מינוט פון די הויזען געבליבען נאָר א זכר, אַז עס איז אַמאָל געווען א פאָר הויזען אויף דער וועלט, און נישט מעהר... בקיצור, וואַרזשע האַלט איך? יא, ביי מיין אָדון בפקדך, ווי ער

דע — א קארב! בקצור, איך האָב מיך אָנגעקוקט מיט גענוג מאָרדעס, ביז איך בין געקומען צו יעהאָ בלאָהאַמאָרדיע דעם אָרון אַליין... דורכגעגאַנגען אלע שבעה מדורי גיהנום, בין איך אַרייַנגעקומען צום אָרון אין קאַבינעט אַריין און געטראָפּען איהם ביי דער רעכטער אַרבייט — סקריפען מיט דער פּען. און דאָס ווייסט איהר דאָך, אז אַ טשינאַוויק סקריפעט מיט דער פּען, איז ער דעמאָלט — חיות ניט זיכער! די גאַנצע וועלט מעג אונטערגעהן, מוז מען שטעהן און אָפּוואַרטען, ביז ער וועט אויפהערען צו סקריפען. איך בין אָבער זעהר קיין בעלן ניט צו שטעהן ביי דער טהיר און וואַרטען ביז יעהאָ בלאָהאַמאָרדיע וועט אַמאָל אויפהערען סקריפען. האָב איך מיך מיישב געווען און האָב מיר געגעבען אַ הוסט אַזוי פון דער גרינג, געשיקט אַ שטאַפּעט, הייסט עס, אז עס איז געקומען אַ מענש...

מיין אָרון אָבער הערט ניט אויף צו סקריפען. בין איך מיך מיישב און געב אַ העכערען הוסט. הויבט ער אויף דעם קאַפּ, שטעלט אַרויף אויף מיר אַ פּאַר אָנגעגאַסענע אויגען און עפענט אַ אויף אַ געמבע:

— טשטאָ נאָדאָ? (וואָס דאַרפסט דו?)

ווער איך דאָך מסתמא שוין אָנגעצונדען, ווי אַ שוועבעלע. וואָס איז דאָס פאַר אַ „טשטאָ נאָדאָ“? און וואָס דאַרף מען עפענען אַזאַ מויל? איך, אז איך ווער אין כּעס, פּערגעס איך באַלד אויף וואָס פאַר אַ וועלט איך בין; עס ווערד מיר פינסטער אין די אויגען, עס הויבט מיר אָן צו קיצלען אַט-אָדאָ אין נאָז. וואָס עס קומט מיר אין מויל אַריין דאָס זאָג איך, און עס גלויסט זיך מיר צעברעכען וואָס איך זעה, צערייסען, מאַכען אַ תל! איך געדענק אַ מעשה, איך בין געווען אַ סינדר נאָך, אַ יתום בין איך געווען, און האָב פיינט געהאַט דאָס וואָרט „יתום“ אַזוי ווי חזיר, און האָב נישט געקאָנט ליידען, אז מע האָט מיר אַרויסגעוויזען, אז מע האָט רחמנות אויף אַ יתום. רחמנות אז מע בעווייזט אַרויס פאַר דער גאַנצער וועלט —

ד.

ווי אזוי רופט מען מיר ?

— אז עס האָבען זיך אָנגעהויבען ביי אונז אין אַדעס די
בהלות מיט'ן שיף פּאַטיאָמקין, מיט די באַמבעס, וואָס זענען
געפּלויגען איבער אונזערע קעפּ, און מיט די שרפות און הריגות,
האָב איך געזאָגט: איינגעזונקען זאָל דאָס ווערען היינטיגען טאָג,
איך וויל ניט זיין דערביי! איך וועל מיר בעסער פאַהרען אין
עק וועלט, חאַפּט דאָס דער רוח! און איך האָב מיר גענומען
גרייטען אין וועג אַרײַן. נאָר עס איז גרינג צו זאָגען: פאַהרען!
אזוי ניד לאָזט אייך אַרויס קוואַס פון דער פאַס? מע דאַרף אַ
פאַס!... איך בין ניט שולדיג, וואָס עס גראַמט זיך ביי מיר קוואַס
מיט פאַס און מיט פאַס און מיט גאַס און מיט משוגעת... יאָ,
איז וואו האַלט איך? דאַרף מען אָנהויבען אַרבייטען מכה אַ פאַס,
האָבען צו טהון מיט אַלערליי פאַרשוינען, ימח שם וזכרם, און
בעקענען זיך מיט די שרייבערלעך, עס זאָל אויף זיי קומען אַ
חלירע היינטיגען טאָג!...

— איהר זענט שוין אבאלד פארטיג מיט דער גאנצער תוכחה.
אפשר וואָלט געווען אַ סברה, איהר זאָלט אויפהערען שעלטען און
בעסער דערצעהלען טאַקיי די מעשה אַלײַן?

אזוי האָט זיך אָנגערופען דער זיידע, און מיין קאָלענאַ מיט'ן
הייסען טעמפּעראַמענט האָט גענומען פאַרטועצען זיין ערצעהלונג:
— איך שעלט דען וועמען? חאַפּט עס דער רוח! איך זאָג
עס גלאַט אזוי, זאָל עס אייך געהן כּההקלע! הכלל, האָב איך
גענומען אויסאַרבייטען מיר אַ פאַס. און וואָס עס הייסט ביי
אונז אויסאַרבייטען אַ פאַס — דאָס דאַרף איך אייך, דאַכט מיר,
ניט דערצעהלען? אויסאַרבייטען אַ פאַס הייסט: בעקענען זיך
מיט אַלע מאָרדעס פון אַלע פאַראַזיטען און טיילען געלד, ווי,
להבדיל, ביי אירען ערב יום־כּפור ביי דער שוהל. יערער מאָר

און מיין חבר זאל וויסען, ווער מיין כלה איז, און זיי זאלען זיך בעקענען, און זיי זאלען זיך ליעב קריגען. איינס דאָס אנדערע, אזוי ווי איך האָב ליעב זיי און זיי מיך און מיר אלע די גאנצע וועלט! און איך בין געפאלען מיין חבר אויפ'ן האלז און האָב מיך צעקושט מיט איהם, און אין איין וועגס מיט מיין כלה, און האָב זיי פאָרגעשטעלט איינס דאָס אנדערע: „דאָס איז מאַר דעמוואַזעל... פרייליין... ע-ע-ע... מיין כלה... זי הייסט... יאָ! און דאָס איז הערר... מאַסיע... ע-ע-ע... דאָס איז מיין בעסטער טייער-סטער חבר... זיין נאָמען איז... איך האָב דיר, דאָכט זיך, דער צעהלט פון איהם, נשמה מיינע? מע רופט איהם... ער וועט דיר שוין אליין זאָגען, ווי אזוי מע רופט איהם... ווי אזוי רופט מען דיר? דו ווייסט דאָך, ווי אזוי מע רופט דיר! וואָס שווייגסט דו?!"

איהר פערשטעהט דאָך שוין מסתמא, פאר וואָס מיין חבר האָט געשוויגען? ער האָט געוויס גערעכענט, אז פאר גרויס גליק בין איך אראָפּ פון זינען... נאָר וואָס מיין כלה האָט זיך בשעת מעשה געטראַכט — דאָס ווייס איך ניט עד היום הזה. מיר זענען שוין, ברוך השם, מאַן און ווייב עטליכע יאָהר און מיר רעדען נישט דערפון עד היום הזה. עס איז אונז ביידען נישט אנגענעהם דערפון צו רעדען. ס'איז דאָ זאָכען, וואָס מע וויל זיי פערנעסען, אויסמעקען פונ'ם זכרון, נאָר עס איז אונמעגליך! דאָס, וואָס מע דארף גערענקען, פערגעסט מען, און דאָס, וואָס מע וויל פערנעסען, געדענקט זיך... דאָס איז, הייסט עס, דער היוצא לנו מזה, די מאַראַל פון דער געשיכטע. איך האָב געענ-דיגט. אַצינד זאלען אנדערע דערצעהלען.

אזוי האָט אויסגעלאָזט דער יונגער פאָעט, און מיין קאָלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט האָט אָנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע מיט אַ קללה, ווי זיין שטייגער איז אלע מאָל, ווען ער רעדט פון דעם, וואָס ער האָט גיט ליעב.

מיר איז גוט, ווי די וועלט! מיך האָט געטראָפּען אַ גליק! איך בין אַ חתן, איך נעם אַ כלה, אַ שען מיידעל, מיט זעכסהונדערט קארבען גרן, מיט צוויי יאָהר קעסט, מיט אַ גאָלדענעם זייגער און דער טאטש, און בין אין אַ גרויסער שטאָדט, אין זשיטאָמיר, און אין דרויסען איז ל"ג-בעומר'דיג, די זון צעגיסט זיך אין בריליאַנט-סטען, דער לויטערער הימעל שפיגעלט זיך, די פויגעלעך זינגען, אופ'ן האַרצען איז יום-טוב'דיג, עס ווילט זיך אַרומנעמען די גאַנצע וועלט, זיך צעקושען מיט אלע מענשען אויף דער ערד! איך קאָן מיר גאָר ניט פאַרשטעלען, אויב עס איז פאַרהאַן ביי מיר אויף דער וועלט איין מענש, וואָס זאָל מיר ניט זיין, "הימיש", ווי דער זיידע זאָגט, וואָס זאָל מיר ניט זיין בעפריינדעט, איינ-געבאַקען אין האַרצען! דאָס וואָרט, "פרעמד" עקזיסטירט מעהר נישט! וואָס הייסט דאָס, מענשען זאָלען גאָר זיין פרעמד? אַלץ, וואָס מע האָט לייעב, איז ניט פרעמד, און איך האָב לייעב אלעמען! איך האָב לייעב זימעל דעם שניידער, וואָס לויפט מיט דער אַרבייט, חיים-הערש דעם בעל-עגלה, וואָס עס שמעקט פון איהם סמאָלע, לייזער-בער דעם וואַסערפיהרער מיט די אָנגעשוואַ-לענע פאַפעציס און מיט'ן אָפגעשיילטען פנים, און אפילו איוואן דעם גוי, וואָס אז ער שכור'ט זיך אָן, שווערט ער זיך, אז ער וועט אויסקוילען אלע אידען, וואָלט איך אַרומגעחאַפּט קושען זיין חנ'עווריגע שאַרשאַווע שטעכעדיגע מאָרדע. היינט לערענט אייך אַפּ אַ קל וחומר: מחדאָך איוואן, וואָס אָט שכור'ט ער זיך אָן און מאַכט אַ תל פון אלע אידען, גלוסט זיך מיר אַרומנעמען איהם מיט ביידע הענד, היינט לאַכל-שכן אַ חבר, וואָס איך בין מיט איהם אינאיינעם אויסגעוואַכסען, אינאיינעם אַוועק קיין וואַלאַזשין אין דער ישיבה, אינאיינעם געהונגערט, אינאיינעם אויסגעריסען געוואָרען!... קורצע ווערטער, איך האָב מיך בעגעגענט מיט מיין חבר דעם ערשטען טאָג, וואָס איך האָב געמאַכט אַ שפאַציער מיט מיין כלה איבער דער שטאָדט, און איהר פערשמעהט שוין אליין, אז איך האָב געוואָלט, אז מיין כלה זאָל וויסען, ווער מיין חבר איז,

פון בעט, הייסט אָנצינדען אַ לאַנטערן און זאָגט: „קום!“...
 נאָר וואָס טהוט ניט אַ ווייב נעבאָך צוליב איהר מאַן? מע זאָגט
 איהר „קום“ — געהט זי! קורץ, וואָס טויג אייך, איך געה, מיין
 ווייב געהט מיר נאָך. איך טיאָפּקע אין דער בלאַטע, מיין
 ווייב טיאָפּקעט מיר נאָך. גאָט האָט געהאַלפּען, מיר זענען גע-
 קומען. געקומען צום האָטעל, אויפגעהויבען די לאַנטערן, איך
 געב אַ קוק אויפ'ן שילד — אַנו, טרעפט, וואָס פאַר אַ גאָמען?
 אַז איהר וועט זיין מיט אַכצעהן קעפּ, וועט איהר אויך ניט טרע-
 פען! דאָס האָטעל הייסט מיט'ן גאָמען: „אַרעס אַ“!!!...

ג.

דער פאָעט און זיין כלה

— נו? אַצינד דערצעהלט איהר; איהר האָט, זאָגט איהר,
 צו דערצעהלען אַ שענערע מעשה.

אַזוי האָט זיך געווענדט דער זיידע רב מענדעלי צו מיין
 קאַלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט, וועלכער האָט גענומען
 פערענטפערען זיך, אַז, ערשטענס, האָט ער ניט געזאָגט, אַז ער
 ווייסט אַ „שענערע“ מעשה. דאָס האָט גאָר געזאָגט דער פאָעט.
 און אויב ער האָט דאָס יאָ געזאָגט, האָט ער ניט דאָס געמיינט.
 אַ סימן, זאָל דערצעהלען דער פאָעט פריהער זיין מעשה, נאָכדעם
 שוין וועט ער דערצעהלען זיין מעשה.

און עס איז געבליבען, אַז דער פאָעט זאָל דערצעהלען פריהער
 זיין מעשה. און דער יונגער פאָעט האָט זיך אויסגעהוסט און
 האָט אָנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע כהאי לישנא :

— געוויס איז יעדער פון אייך געווען אַ מאָל אַ חתן און
 געהאַט אַ כלה. איהר זענט עלטער פון מיר, האָט איהר דאָס
 אפשר שוין לאַנג פערגעסען. איך געדענק עס נאָך, אַזוי ווי געב-
 טען איז דאָס געווען. אַך! וואָס פאַר אַ ליכטיגן שטיקעל צייט!

הונדערט געשעפטען, בריעה, עסקים — מע דארף דאס אלץ ער-
לעדיגען. און איך ווער נאך מעהר אויפגערעגט, נערוועז, אין
כעס אויף זיך און אויף דער גאנצער וועלט, לאז אויס דאס הארץ
צו די אומשולדיגע. און אט אזוי האט מען מיר פערדרעהט דעם
קאפ. עס איז געווארען נאכט, מע האט שוין לאנג אָפּגעגעסען,
מע דארף זיך שוין לעגען שלאָפען — און מיד מוטשעט נאך אלץ
דער נאָמען פונ'ם האַטעל. האַט איהר געהערט אַ מעשה? ... קורץ,
איך וועל אייך מעהר ניט דערצעהלען. עס איז געבליבען, אז
מאָרגען כאָר נעה איך צום האַטעל גאָר אָהן אַ שום תירוץ! עס
נעמט מיד אָבער ניט קיין שלאָף! איך וואָלט שוין וועלען דער-
לעבען טאָג, וועל איך מיד אָנטהון און וועל פריהער פאַר אלע
היומם צוגעהן צום האַטעל און אַ קוק טהון אויפ'ן שילד, וואָס
פאַר אַ נאָמען עס טראָגט. פלוצים טהוט דאָס מיד אַ טראָגאָוויף
פונ'ם בעט און איך טהו מיד אָן.

— גאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו מיר מיין ווייב, איין
איבערגעשראָקענע נעבאָד אויף טוירט. — וואוהין איז?

— איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען! — זאָג איך. — איך
מוז געהן באַלד אַ קוק טהון!

— וואוהין אַ קוק טהון?

— נעם אַ לאַנטערן — זאָג איך צו מיין ווייב — און קום

מיט מיר!

— וואוהין?

— פּרעג מיד נישט, קום!

מילא, די לאַגע פון מיין ווייב נעבאָד פערשפאָר איך אייך
צו בעשרייבען. איהר דארפט אליין פערשטעהן די לאַגע פון אַ
ווייב, וואָס איהר מאַן איז אוועקגעפאָהרען פון דער היים, דאָכט
זיך, געזונד און שטאַרק — און קומט צו פאָהרען אַהיים אַ ברוגז'ער,
רעדט גיט, שפּאַנטאַרום איבער דער שטוב און רייבט זיך דעם
שטערן, ווי אַ פערריקטער, און פלוצים האַפט ער זיך אויף ביינאַכט

ער וועט שוין ווירס'ניט-איין אליין זעהען, מע זאל איהם פיהרען אינ'ם בעסטען האַטעל... און איך? א גרוב, ווען עס עפענט זיך מיר, וואָלט איך אַרײַן אַ לעבעדיגער! אזא שאַנדע! אזא סקאַנדאַל! אויספאַטשען זיך! שמיץ בין איך דאָך ווערטה געווען!... און איך האָב גענומען זיך אליין זאָגען מוסר: אַלטער נאַר וואָס דו ביזט! דו אליין זאָגסט אַלע טאָג אײַן איבערגעדריעהטען מדרש: מוטב שאהיה רשע כל ימי, בעסער לאָם איך זיין אַ רשע אַלע מיינע יאָהרען, ואל אהיה שוטה אפילו שעה אחת, אבי ניט זיין קיין נאַר אײַן שעה אפילו, — זאָלסט דו אָפּטהון אזא דומ' הייט? ווער האָט דיר געבעטען, זאָלסט זיך פאַרשטעלען פאַר אַ בעל-טובה? ווער האָט דיר געבעטען, זאָלסט רעקאָמענדירען אײַן אומבעקאַנטען מענשען אַ האַטעל אין אַדעס? ווי קומט צו דיר האַטעלען? און ווי אזוי פערגעסט מען דאָס אַ זאך, וואָס מע ווייסט, וואָס מע זעהט דאָס אַלע טאָג, וואָס מע קלערט פון דעם אַלע מינוט ???...

קורץ, איך וועל אײַך מעהר ניט דערצעהלען. איך בין גע-
קומען אַהײַם אַ צעקאָכטער, אַרומגעגאַנגען איבער'ן שטוב און
גערײַבען זיך דעם שטערן, טאַמער וועל איך מיך דאָ האַטש דער-
מאַנען דעם גאַמען פונ'ם האַטעל? — נישטאָ קיין גאַמען!

— ווייסט דו ניט, — זאָג איך צו מײַן ווייב — ווי אזוי
הײַסט דאָס האַטעל?

— וואָסער האַטעל?

— הערסט! איך זאל איהר זאָגען וואָסער האַטעל! איך
פרעג דאָך ביי דיר!

— זאָג מיר דעם גאַמען — מאַכט זי צו מיר.

נו? געהט רעדט מיט אַ אידינע! בקצור, מע דאַרף אַלײַן
זיך מטריח זיין זיך דורכגען גלײַך אַהײַן צום האַטעל! נאָר, ווי
געוועהנליך, אז אַ מענש קומט פון וועג, געפֿינען זיך אַכצעהנ-

נישטאָ קיין נאָמען! אפשר מיינט איהר, אַ שווערער נאָמען, אַ פערפלאַנטערטער, וואָס איז ניט גרינג צו געדענקען? אָט וועט איהר הערען! קיין מעהר גרינגערער נאָמען קאָן שוין נאָר ניט זיין אין דער וועלט! נאָך מעהר, דאָס איז אזא נאָמען, וואָס מע קאָן איהם גיט פערנעסען, מע זאָל אפילו וועלען! איהר וועט הערען, וועט איהר אליין זאָגען! קורץ, איך האָב געמיינט, אז איך וועל מיר נאָר אַ מעשה אָנטהון! דער נאָמען איז מיר געלעגט, ווי מע זאָגט, אויף דער צונג: אָט-דאָ! נאָר אַרויסרעדען איהם — בשום אופן ניט, האָטש שריי חי וקיים! האָטש לעג זיך און שטארב! איך וועל אייך מעהר ניט דערצעהלען. מיין פארשוין האָט, אפנים, געזעהן מיין טרויעריגע לאגע. ער האָט געוואָלט מיר אויסהעלפען ווי ווייט מעגליך, אַרויסציהען מיך פון דער בלאָטע, וואוהין איך בין מיט מיין אייגענעם ווילען פערקראַכען. ער האָט דערצו אָנגעווענדט אלע קרעפטען. ער האָט מיר גענומען אונטערוואָגען, אויסרעכענען אלע נעמען פון דער גאנצער וועלט. דאָ איז געווען: „גראַדהאַטעל“, „בעלוויו“, „טערמינוס“, „מעטראָפאָל“, „נאַציאָנאַל“, „אינטערנאַציאָנאַל“, „בריסטאָל“, „פאָריו“, „מאָדריד“, „סאַנקט פעטערסבורג“, „שיקאַגאָ“, „סאַנרעמאָ“, „לאָנדאָן“, „האַמבורג“, „קאָנסטאַנטינאָפאָל“ — ניין, ניין און ניין! קורץ, מיין פארשוין האָט געזעהן, אז נעמען פון שטעט געהען ניט, האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף נעמען פון לענדער: אפשר „פראַנציע“? „מאָנטענעגראָ“? „אַנגלעטער“? „ראָססיא“? „עסטרייך-אונגאַרן“? „בעלגיע“? „האַלאַנד“? „בראַזיליע“? „אַרגענטינאַ“? — וואו? עס הויבט זיך נאָר ניט אָן! אפשר „האַטעל פאַסט“? „האַטעל ראַיאָל“? „האַטעל אייראָפאַ“? „האַטעל לאָוור“? „האַטעל דאָנמאַראַ“? „האַטעל אימפעריאַל“? — קורץ, איך האָב געזעהן, ווי מיין פארשוין האָט בעהאַלטען דאָס נאָטיץ-ביכעל, צוגעשפילעט צוריק צום זייגער דאָס גילדענע שטיפטעל, זיך גאנץ העפליך מיט מיר אָפגעזעגענט, געדאַנקט, געבעטען, איך זאָל מיך ניט בעמיהען,

און דאָס שענסטע האָטעל, וואָס אין דער שטאָדט. ערשטענס, די פּאַנאָראַמע. דאָס הויז איז אויפגעשטעלט געוואָרען אזוי קונ-ציג, אז אַלע פענסטער קוקען-אַרויס אויפ'ן ים. היינט די ברייטע, הויכע, ליכטיגע חדרים, דער פרעכטיגער ווינטערגאַרטען, די אָראַנזשעריען, דאָס לעזע-צימער, די בעדיענונג, איך מיינ די „מענשען“. היינט דער רעסטאָראַן, די מוזיק — קורץ, איך האָב מיך אזוי בעגייסטערט, גלייך ווי איך וואָלט געמאַהלט אַ גן-עדן, ניט קיין האָטעל.

אַ ליכטיגע, וואַרעמע, פּרייליכע סטאַנציע אין אַ פרעמדער שטאָדט, בשעת אין דרויסען איז אזוי אָנגעחמורעט, איז צעהן מאָל אזוי אָנגעלעגט, ווי אין איין אַנדער צייט. מיינ פאַרשוין האָט מיך אויסגעהערט מיט לויכטענדיגע דאַנקבאַרע אויגען און מיט אַ שיינענדיג גליקליך פנים. איך האָב בעמערקט, ווי ער האָט אַרויסגענומען פון דער טאַש אַ נאָטיץ-ביכעל, אָפּגעשפּילעט פונ'ם זייגער אַ גאָלדען שטיפטעל, און האָט געוואַרט ביז איך וועל ענדיגען, אום ער זאָל קאָנען פערשרייבען דעם נאָמען פונ'ם האָטעל. איך בין אָבער נאָך אַלץ געווען בעגייסטערט פון מיינ בעשרייבונג און האָב ניט אויפגעהערט אויסצורעכענען די מעלות פונ'ם מערקווירדיגען האָטעל. איך האָב גאָר ניט בעמערקט, אז מיר זענען שוין אַט-אָט אין אַדעם. נאָר אז דער עולם האָט גע-נומען אויפהויבען זיך פון די ערטער און קוקען אַרויף צו די פעק-לעך, האָט מיינ פאַרשוין פאַרזיכטיג, מיט זעהר אַ פריינדליך שמייכעלע, זיך געווענדט צו מיר און האָט מיך זעהר העפליך אַ פרעג געטהאָן, ווי אזוי איז דער נאָמען פונ'ם האָטעל?

— אַך! יא, דער נאָמען? אַט באַלד וועל איך אייך זאָגען!...

און איך האָב מיך אויף אַ וויילע פערטראַכט — גאָט מיינער! ווי אזוי איז דער נאָמען? אַט ערשט האָב איך געוואוסט... בלאָטע! ניטאָ קיין נאָמען! אוועקגעפלויען!... אומזיסט האָב איך מיר געריבען דעם שטערן, געזוכט אין אַלע קעשענעם —

גענרעל האָט געזיפט פון אויבען אונאויפהערליך און פון צייט צו צייט צעבייזערט זיך און געשמיסען אין די פערשוויצטע פענערסטער פון אונזער וואַנגן, וואו מיר זענען זיך געזעסען גאנץ ברייטליך, בעקוועם, אין דער וואַרעם, אַ גאנצע קאָמפאָניע און געשמועסט פון פערשיעדענע זאַכען, ענינים און געגענשטענדען. אַקעגען מיר איז געזעסען אַ פאַסאַזשיר, אַ געבילדעטער, אַ בערלעזנער, אַ פראַכטפולער מענש, ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען נאָכדעם — אַ כריסט, אַ זעלטענער אידענפריינד. איהר ווייסט, אז איך האָב פיינט אַ מהיפּית־אידען ערגער ווי אַ משומר, און ווער נישט נתפּעל פון אַ כריסט, וואָס זאָגט אויף אונז אַ גוט וואָרט. נאָר צו דעם פאַרשוין האָב איך געהאַט אַ פערזענליכע סימפּאַטיע דורך אַ פערבאַרגענער צוציהונגסקראַפט, וואָס ליגט אַ ביסעל טיעפער פון אונזער פערשטאַנד. וואָס זאָל איך אייך זאָגען? איך האָב זיך געפיהלט מיט איהם אזוי גוט, איך וואָלט זאָגען: היימיש, אז עס וואָלט ווירקליך מיר ניט נמאס ווערען פאַהרען מיט איהם נאָך דריי טעג. עס האָט זיך מיר געוואָלט מיט עפּיס וואָס־ניט־איז נוצליך זיין איהם, טהון עפּיס אַ געפער־ליגקייט, און שטעלט אייך פאַר, אז די גוטע געלעגענהייט איז מיר געקומען צו דער האַנד גאנץ אליין, פון זיך. וואָס איז די מעשה? אזוי ווי ער פאַהרט דעם ערשטען מאָל אין מיין שטאָדט, אין אַדעם, וואָלט ער וועלען עפּיס אַ רעכטע סטאַנציע, איין אָנ־שטענדיגעס האַטעל, און אזוי ווי איך בין איין — עסער תושב פון אַ סך יאָהרען, אפשר איז מעגליך, איך זאָל איהם רעקאָמענדירען נאָך מיין פערשטאַנד דאָס שענסטע און דאָס בעסטע האַטעל אין אַדעם?

— אַ האַטעל? אַך! ...!

מיט ביידע הענד האָב איך מיך אָנגעהאַפּט אינ'ם דאָזיגען צופאַל און האָב גענומען איהם אויסמאַהלען מיט די שענסטע פאַרבען אַ בעוואוסטעס האַטעל, לויט מיין מיינונג, דאָס גרעסטע

טאקטיש עס איז פון אונזער זייט, וואָס מיר זענען אַריינגעפּאָהרען מיט אונזערע מעשיות דעם זיידען אין די רער אַרײַן, און מיר זיינען גרייט געווען פּערריכטען אונזער פּערברעכען. מיר האָבען אָבער לאַנג בעדאַרפט בעטען דעם זיידען, ער זאָל אונז דערצעהלען די מעשה, וואָס מיט איהם האָט זיך געטראָפּען אין אַדעס, און דער זיידע (אז מע בעט איהם שטאַרק, פּועל'ט מען ביי איהם) האָט פּערקאטשעט די אַרבעל, ווי זיין שטייגער איז, אַרויפגערוקט די ברילען אויפ'ן הויכען, ווייסען, קלוגען שטערן, וואָס קוקט אַרויס פון די חוואַלעדיגע שניי-ווייסע האָר. די קליינע נאָר שאַרפע, טיעפע, דורכדרינגענדיגע אויגען האָבען זיך האַלב גע-שלאָסען, געקוקט אַרויף, אַ ביסעל אין אַ זייט, און אויפ'ן פנים האָט זיך צעגאָסען דאָס שיינענדיגע קינדערשע שמייכלע, וואָס מאַכט איהם תמיד יונגער מיט פופציג יאָהר און גיט איהם צו אַזוי פיעל חן, אַז עס ווילט זיך זיצען אַזוי אייביג נעבען איהם און האָרען איהם רעדען און רעדען און רעדען!...

און לאַנגזאַם, ווי זיין שטייגער איז, מיט אַ האַלב-קאָמישען, האַלב-ערנסטען טאָן, האָט ער אָנגעהויבען זיין געשיכטע בזה הלשון:

— דאָס איז געווען, ווי איך האָב אייך געזאָגט, מיט עטליכע יאָהר צוריק אין אַדעס, דאָס הייסט, גיט אין אַדעס גופא, נאָר עטליכע סטאַנציעס הינטער אַדעס. קורץ, איך בין געפּאָהרען אַהיים קיין אַדעס. אָסיענצייט איז דאָס געווען. דער אינדרויסען האָט זיך איינגעהילט אין אַ רעגענמאַנטעל. דער הימעל האָט גע-גאָסען מיט טרערען, דער ווינד האָט געקלאָגט, די ערד האָט גע-טרויערט, געבענגט נאָך דער לייעכער וואַרעמער זון, ווי איין אַלמנה נאָך איהר מאַן. די בוימער האָבען זיך שוין לאַנג אָפּגע-טרייסעלט פון די געלע בלעטלעך, די פּוילען האָבען פּערלאָזען זייערע נעסטען, צוגעזאָגט אויף, אַם ירצה השם, איבער אַ יאָהר צוריק קומען, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען... אַ דריבער רע-

קיין ערגערע שטראף אויף דער וועלט, ווי אז מע פערנעסט! מיר איז בעקאנט דער טעם, אז מע ווייסט עפּים א זאך און פּלוצים פליהט דאָס אַרויס פון זכרון, ווי א פויגעלע פון דעם שטייגעלע — געה האפּ דאָס! פערנעסעניש ואיז א חולאַת, איין אַנשיקעניש, איין אומגליק אויף א מענשען! אויב איהר ווילט, קינדער, וועל איך אייך דערזעהלען א מעשה, ניט קיין פאַנטאַזיע, נאָר טאַקי א מעשה שהיה, וואָס מיט מיר האָט געטראָפּען אין אַדעם פאַר עטליכע יאָהרען. א מעשה מיט א האָטעל...

— איך וועל אייך דערזעהלען א שענערע מעשה, וואָס מיט מיר האָט געטראָפּען אויך אין אַדעם!... הערט איהר? ס'איז ווערטה צו בעשרייבען!...

אזוי האָט זיך אָנגערופּען מיין קאַלעגע מיט'ן הייסען טעם-פּערזאָנענט און האָט שוין געוואָלט אָנהויבען דערזעהלען, האָט איהם דער פאָעט איבערגעשלאָגען:

— אָט וועל איך אייך דערזעהלען נאָך א שענערע מעשה. וואָס מיט מיר האָט זיך געטראָפּען, ניט אין אַדעם, נאָר אין זשיטאָמיר!

— און וואו בין איך? — האָט זיך אַרויסגעחאַפּט דער פּער-טער, טאַקי איך אליין. — איך וועל אייך בעסער דערזעהלען א מעשה פון דריי שטערט מיט א מאָל, וועט איהר זיך האַלטען ביי די זייטען!...

— פון דריי שטערט מיט א מאָל? אויב אזוי — קומט אייך די בכורה!

אזוי האָט זיך אָנגערופּען דער זיידע מיט א הילכיגען געלעכ-טער און מיט א ניגון און האָט א מאָך געטהאָן מיט דער האַנד אין דער לופטען, ווי איינער רעדט: „איהר האָט אויסגעחאַפּט?... פאַר אייך די מציאה!“...

אַלע פיער האָבען זיך צעלאַכט, און איך האָב מיך דערמאַנט אינ'ם פּסוק: „שבעה דברים בגולם“, און פערשטאַנען, ווי אומ-

שפיעלען אין מלחמות, יס'געשלעג, הארען און קנעכט — פונקט אזוי ווי ביי די גרויסע...

ביי יעדען פון אונז בעקומט דער בארג איין אנדער נאָמען: ביי איינעם הייסט ער „דער זון“; דער אנדערער האָט געפונען, אז איהם פאסט הייסען „דער גרול“; נאָך איינעם איז געפֿעלען איהם א נאָמען געבען „רב זייט זשע מוחל“. דעם זיידען רב מענדעלי האָט זיך פֿערגלוסט אַראָפֿברענגען אַהער דעם גרעסטען ריעז עוג מלך הבשן, וואָס זאָל חאָפֿען דעם באַרג אויף די פֿלייצעס און לויפֿען מיט איהם ת"ק מייל אין איין אַטהעם און וועלען אַרויפֿוואַרפֿען איהם אויף די אידען; פֿלוצים טהוט גאָט א נס און עס וואַכסען־אויס ביי'ם מערדערישען קעניג צוויי צייהן, איי־גער אַרויף, דער אנדערער אַראָפֿ, און דער מערדערישער קעניג בלייבט שטעהן מיט'ן באַרג, ניט אַהער, ניט אַהין — א זעלטען טראַניקאָמישעס בילד!...

— ווי אזוי הייסט ער, אָט דער שענער באַרג?

אַלע אויגען קוקען אויף מיין קאָלעגא מיט'ן הייסען טעמפֿער־ראַמענט — ער איז דאָך אין דער שווייז א גאַנצער בעל־הבית: ער קען זיך, זאָגט ער, מיט אַלע בערג און איז אויסגעבונדען מיט אַלע טייכען און טייכלעך — מיט איינעם א וואָרט, א „היימישער מענש“. מיין קאָלעגא מיט'ן הייסען טעמפֿער־אמענט האָט זיך אָפֿגעשטעלט, געוואָרען רויט, געריבען זיך דעם שטערן, געקוקט אַרויף, אויפ'ן סאַמע שפיץ באַרג; נאָכדעם האָט ער אויסגע־שפיגען מיט אזא כעס, גלייך ווי עמיצער וואָלט איהם אָנגעטראָמען אויפ'ן פוס:

— טפו זאָל דאָס ווערען! איך האָב פֿערגעסען דעם נאָמען פונ'ם באַרג! געוואוסט נאָר־וואָס — און פֿערגעסען! וואָס זאָגט איהר דערויף?

— פֿערגעסען? — רופֿט זיך אָן דער זיידע רב מענדעלי. — הערסט דו! וואָס פֿערגעסעניש מאַכט — פרעגט ביי מיר. נישטאָ

השכינה, בערויערען די אָרעמע צעשלאַגענע „קליאטשע“, אָדער די „כנסת ישראל“, און אז גאָט העלפט, מע נעמט צו ביסלעך משקה אַמאָל ביי אַ מלוה־מלכה, ווערד מען אזוי שטאַרק פרייליך, אז עס גיסען זיך אזש טרערען פון די אויגען...

* * *

די זון האָט געהאַלטען אין רעכטען שפּאַציערען איבער'ן העל־בלויען שווייצארישען הימעל, בעגאָסען די בערג אַרום און אַרום מיט גאָלדענע סנאָפּעס, וואָס האָבען זיך צעשטאָמען אזוי ווי זאָנגען איבער די אייביגע שטיינער און געקייקעלט זיך אַראָפּ באַרג, איבער גרינע טהאַלען, און אַריינגעפאַלען אינאיינעם מיט די שלענגעלדיגע וואַסערלעך אין דער גלענצענד־בלויער אונרוה־נער „ראָנאַ“, וואָס לויפט מיט אַ געזאָנג צווישען די פעלזען, גאָט ווייסט פון ווען־אָן און ביז וואַנען, גאָט ווייסט פאַר וואָס און צוליב וואָס און צוליב וועלכען צוועק? און מיר זענען גאָך אַלץ אונטער'ן באַרג, וואָס וואַכסט פאַר אונזערע אויגען, ווערד אַלע מינוט ברייטער און העכער און שענער, און עס דאַכט זיך, אז ער לויפט שוין ניט מעהר פון אונז, ווי פריהער, נאָר, אַדרבה, ער געהט אונז אַקעגען מקב־פנים זיין, קוקט אויף אונז פריינדליך, גאָר מיט גרלות, ווינקט צו אונז, אז מיר, פיער אידישע שריפט־שטעלער, זאָלען זיך מטריח זיין אַהין, צו איהם אַרויף, נאָהענט צום הימעל, צו גאָט'ס שטוהל; דאָרט וועט ער אונז צייגען זיינע גרויסע וואונדער; דאָרט וועט ער אונז לייענען אַ קאָפיטעל פון מעשה־בראשית; דאָרט וועט ער אונז דערצעהלען וואָס גאָט קאָן און פון דאָרט וועט ער אונז בעווייזען דאָס נידעריגע, נאָרישע וועלמעל, וואו נאָרישע קינדער האָבען אויסגעבויעט קליינע שטיי־בעלעך און האָבען דאָס אַ נאָמען געגעבען שטערט, געלאָזט לויפען קליינע וועגעלעך און האָבען דאָס אַ נאָמען געגעבען באַהען, האָבען זיך פערשטעלט פאַר מלכים, קעניגען און פּרעזידענטען,

און איינעם א פאָעט, בשעת מע געהט זאלבעפערט אין דער שווייץ צווישען די בעריהמטע, מיט אייביגען שניי בעדעקטע, אלפֿענבערג און מע רערט אלע פיער וועגען ליטעראטור, פאָעזיע, תלמוד, מדרש, היסטאָריע, פאָליטיק, רעוואָלוציע, וכדומה אזעלכע זאכען ? מיר וועלען דאָך ניט מאַכען געהענדיג א „זיצונג“ און אויס־קלויבען א פרעזידענט און בעטען ביי איהם דאָס וואָרט !

די מענשען, וואָס מיר בעגעגענען, די פראַנצויזען, דייטשען און ענגלענדער, געהען אויף די אייגענע בערג, וואָס מיר, נאָר זייער געהן איז ניט אינטערעסאַנט. זיי געהען און שווייגען, אָדער אז זיי רעדען, רעדען זיי אזוי שטיל, אז קוים־קוים וואָס מע הערט. יעדער פון זיי האָט אין זינען נאָר זיך, נאָר זיין אייגענעם מאָגען. דאָס איז א כלל : אז עטליכע מענשען געהען צוזאַמען און שווייגען, איז א סימן, אז זיי זענען פערטיעפט אין זייערע מאָגענס. אידען זענען ווייט פון אזעלכע זאכען. א מאָגען איז ביי אונז א באַמבע, וואָס די נאטור האָט אונז אָנגעהאַנגען, ווי איין אינוועניגסטע טאָרבע, איין אַפּקומעניש אויף דער וועלט. איך זאָג עס גיט פון זיך. דער זיידע רב מענדעלי האָט דאָס שוין אָנגעריהרט וויפיעל מאָל אין זיינע אומשטערבליכע כתבים.

ווי אזוי די מעשה איז — אלע דורכגעהער האָבען אויף אונז געקוקט מיט גרויס בעוואונדערונג. אייניגע האָבען זיך אָפּגע־שמעלט און איינגעהערט זיך אין אונזערע געשרייען, געווארט, אפנים, ביז מיר וועלען זיך אָנהויבען שלאָגען. שוטים ! זיי וויי־סען ניט, אפנים, אז נאָך אזעלכע אמת'ע גוטע פריינד, ווי מיר, איז שווער צו געפינען אויף דער גאַנצער וועלט, האָטש קיין קאָמ־פלימענטען מאַכען מיר נישט איינס דעם אנדערען, אין קאָרטען שפיעלען מיר ניט, און פון אנדערע תענוגים פון עולם הזה, וואָס בינדען־צונויף בעקאַנטע מענשען, ווייסען מיר נישט. אונזער גאַנצעס פערגניגען איז, אז דער אידישער גלות טרייבט אונז אַמאָל צוזאַמען אויף איין פלאַץ, גיסען מיר אויס איינס פאַר דאָס אַנדערע אונזער פערביטערט האַרץ, וויינען צוזאַמען אויף גלות

מיין נאָר אזוי, אויף אַ קורצער צייט, און אָנקוקען מיט מיינע נישט-אידישע אויגען, וואָס פאַר אַ פנים עס האָט בשעת אירען נעהען און רעדען און פילדערען און שפאַרען זיך און מאַכען מיט די הענד? איך מיין, עס שיינט צו זיין אַ העכסט-אינטערעסאַנטעם בילד? אַ נאַנץ געוויינליכער שמועס וואָלט געוויס אויס-געזעהען אין מיינע אויגען, אַז מע קריעגט זיך און מע רייסט זיך, און בשעת צוויי אירען אַמפערען זיך איבער אַ פרינציפיעלער פראַגע, וועגען ווען פאַרגעהט די זון, וועגען ווען האָבען מיר הייבט טיגען יאָהר ראש-השנה, וועגען וויפיעל קאָן ווערטה זיין אַט דער דאָזיגער מויער, וכדומה, — וואָלט איך זיכער מיינען, אַז מע קריעגט זיך און עס האַלט ביי פעטש.

די דאָזיגע געדאַנקען זענען מיר געקומען אין קאָפּ אַריין אין דער צייט, ווען מיר, דריי אידישע שריפטשטעלער און איינער אַ פאָעט, האָבען געמאַכט די ערשטע נסיעה צו די בעריהמטע אַלפֿענ-בערג. כמעט אַלע די, וואָס מיר האָבען בעגעגענט אויף אונזער רייזע, צווישען זיי פראַנצויזען, דייטשען און ענגלענדער, האָבען זיך אָפגעשטעלט און עפּים ווי פֿערוואַנדערט געקוקט אויף אונז, גלייך ווי מיר וואָלטען אָנגעקומען מי יודע פון וואָס פאַר אַ לאַנד און גענאָנגען אָנגעטהאָן מי יודע אין וואָס פאַר מלבושים. איך רעכען, אַז ס'איז געווען דערפאַר, וואָס מיר האָבען געשמועסט טאַקי אַביסעל צו הויך, און אַביסעל דערפאַר, וואָס מיר האָבען גערעדט אינאיינעם אַלע פיער. רעדען אַלע אינאיינעם איז אַ קונסט, וואָס נאָר מיר, אירען, בעזיצען דאָס: קיין אַנדער פאָלק קאָן זיך ניט בעריהמען דערמיט. אונזערע אסיפות, דין-תורהס, שמחות און ויצונגען האָבען אַ שם אויף דער וועלט. פאַרלאָמענ-טאָריזם, דאָס הייסט, אַז יעדער איינציגער זאָל רעדען בעזונדער, איז אַ נייעס, וואָס מיר האָבען דערמיט צו פֿערדאַנקען דעם ציוניזם און, איבערהויפט, דעם דאָקטאָר הערצעל. דאָס איז טאַקי אַ גוטע זאַך, נאָר ניט אומערום און ניט אַלע מאָל. וואָסער אַ פנים האָט פאַרלאָמענטאָריזם ביי דריי אידישע שריפטשטעלער

טהוען? איך קוק און זעה, אז אלע קליגען זיך, בריה'ן זיך מיט'ן מעסער און מיט'ן גאָפּעל, — קליג איך מיך אויך און בריה מיך אויך מיט'ן מעסער און מיט'ן גאָפּעל, און דאָ דער גביר מיט זיינע שאַרפע שטרענגע אויגען, וואָס נידערען אייך גלייך אין דער נשמה אַרײַן! איהר קאַנט זיין ווי הונגעריג, מוזט איהר פערלירען דעם אַפּעטיט. אַוועקלעגען דעם גאָפּעל מיט'ן מעסער איז אָבער אויך ניט קיין פּלאַן. שלעכט! פּלוצים — אז מיין פערטעל עוף הויבט זיך ניט אויף פונ'ם טעלער, גלייך ווי עס וואָלט ביי דעם אויסגע- וואַכסען פליגעל, און טהוט ניט אַ פליה איבער'ן גאַנצען טיש — און גלייך דעם גביר אין פנים אַרײַן, און פונ'ם פנים גלייך אויף זיינע ריינע שענע רייכע שבת'דיגע בגדים!!!

.

איהר ווילט וויסען דעם סוף פון דער מעשה? איהר וויסט איהם שוין... דער גאַנצער מיין מיינער איז געווען — ערשטענס, מיר זאָלען אַביסעל אויסרוהען די פיס, און, צווייטענס, האָמט אַ האַלבע שעה ניט רעדען פון אונזערע מכות. אַצינד קאָנען מיר נעהן ווייטער.

און מיר האָבען זיך אויפגעהויבען פון דער ערד און מיר זענען אַוועק ווייטער.

ב.

דעם זיידענ'ס האַטעל

עס טרעפט אייך אַמאָל, אז איהר זאָלט וועלען זיין ניט דאָס, וואָס איהר זייט? איך, למשל, וואָלט אַ בעל'ן געווען אַמאָל זיין ניט קיין איד — געוויינטליך, גיט אויף שטענדיג, חלילה! איך

— וואָס נעמסטו דו זיך איבער אזוי? — טענה איך צו איהם. — דאָס בין איך דאָך טאָקסי אַליין, היינט וואָס איז מיט דיר דער יחוס?...

— הקיצור, איך וועל אייך נישט מאַריך זיין, קינדער, מע האָט מיך געבראַכט צום „טיש“ דעם ערשטען פרייטאָג-צורנאַכטס און מע האָט מיך אוועקגעזעצט ביים עק טיש, פונקט אַקעגען דעם גביר און אַקעגען דעם גביר'ס טאַכטער מיט די קליינע אויגע-לעך. דער גביר האָט אַלע מאָל געוואָרפֿען אויף מיר אַ פּאָר שוואַרצע שאַרפע שטרענגע אויגען, מיט וועלכע ער האָט מיך דורכגעניזעט דורך און דורך. די „קליינע אויגעלעך“ האָבען גע-קוקט צו זיך אין טעלער אַרײַן. מיר איז געווען ניט אַס בעס-טען — דאָס דאַרפט איהר אַליין פערשטעהן.

אַפּמאָהלען אייך די פּרעכטיגע סעודה — למאי זאָלט איהר מיך נויטען, איך זאָל אייך טהון אזא זאך, וואָס איהר קאָנט דאָס געפינען אין שבועות'דיגען „אַקדמות“? איך וויל אייך נאָר זאָגען איינס: דעם ערשטען מאָל אויף מיין לעבען האָב איך דערזעהען אזוי פיעל טעלער מיט טעלערלעך! און גלאַנצענדיגע, גלאַטע, גליטשיגע. איהר מיינט, ס'איז אַ מעלה? האָט צייט, איהר וועט עפּים הערען! דערצו דאַרף איך מיך מודה זיין, אז מיט'ן שכל פון גאָפּעל-מעסער בין איך צו יענער צייט נאָך עפּים נישט אזוי שטאַרק בעקאַנט געווען, און דאָ דערלאַנגט מען אייך, אַ געבראָ-טענעם, אַ פערטעל עוף, גוט איינגעפּרעגעלט אין שמאַלץ, אָנגע-פילט און בעגאָסען מיט אַ מין זאך (צימעס מן הסתם?), וואָס איך האָב עס נאָך קיינמאָל ניט פּערזוכט. אוראיי דאַרף מען זיין אַ גרויסער חכם, מע זאָל פערשטעהן, אז דאָס איז ניט קיין שלעכ-טער מאכל. נאָר במה דברים אמורים — ווען איז דאָס גערעדט געוואָרען, אז מע זאָל דאָס געמען אין האַנד אַרײַן, ווי גאָט האָט געבאָטען, און טהון מיט דעם דאָס, וואָס דער טאַטע האָט געטהאָן. ווי זשע איז אַבער דער דין, אז מע דאַרף נאָכקוקען וואָס אַנדערע

נלעזעל טיי מיט זוריעג מי'לך מיט פרישע געבעקס, נאָרוואַס פוג'ס אויווען. און ועל כולם — פרייטאָג אין באָד אַרײַן מיט די פראַכטפולע שטיינערנע בענק, ריינע שעפּלעך, מחי'דיגע שפּרי-צערס, ריינע באַסינס אויף צו שווימען — איין אמת'ער גן-עדן! איך זאָג אייך דעם אמת: איך וואָלט וועלען אייביג זיין א „יתום" א „נשרף" און זיצען ביי רב יונה סלוצקער אין „הויף", אַלס אַרעם-בכור, און לערנען. איז דאָך אָבער דאָ א שטן מקטרג אויף דער וועלט, געהט ער און רעדט אָן די לומדים, וואָס האָבען מיט מיר געלערענט אין בית-המדרש, אז זיי זאָלען רעדען מיט רב יונה סלוצקער וועגען דעם קאפּוליער אַרעם-בכור, און רב יונה סלוצקער גיט אַרויס א בעפּויל, אז שבת זאָל מען מיך ברענגען צום „טיש". פונ'ם שמועס, וואָס די עשרה בטלנים האָבען גע-האט צווישען זיך, האָב איך פערשטאַנען, אום וואָס דאָ האַנדעלט זיך. קיין גרויסער חכם דערצו האָט מען נישט בעדאַרפט זיין, וואָרום זיי האָבען מיר גלייך אַרויסגעזאָגט, אז איך בין א גרויסער בר-מזל, און האָבען שוין געקוקט אויף מיר ווי אויף א פריינד, ווי אויף רב יונה סלוצקער'ס טאָכטער'ס חתן.

וואָס איך האָב איבערגעלעבט יענעם טאָג, ווען איך האָב בעדאַרפט צום ערשטען מאָל געהן צום „טיש" — בעדאַרף איך אייך נישט דערצעהלען. דער כת הדמיון האָט מיך געחאַפט אויף די פליגלען און האָט מיך אַוועקגעטראָגען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר, ערניץ הינטער די הרי-חושה, און איך האָב מיך דערזעהן זיצען אויבענאָן אויף א גאָלדענעם שטוהל, אָנגעטאָנען אין סאַמע זיידענע מלכּושים, און דער גאַנצער „הויף" מיט די עשרה בטלנים מיט, להבדיל, פאָולאָ דעם שבת-גוי קניהען און בוקען צו מיר, און איך שאף מיך מיט זיי, זיי זאָלען מיר דערלאַנגען די גמרא... און פלוצים, איך טהו א קוק — עס פליהט א קאַרעטע מיט געגילטע רעדער און מיט ברענענדיגע פערד, און אין קאַרעטע, זעה איך, זיצט צעלעגט א גראַף — דער „יתום", דער „יורש", דער „נשרף" פון קאפּוליע, און וויל גאָרנישט א קוק טחון אויף מיר...

אלײן — איז זי אין דער גרויסער שרפה, וואָס עס איז געווען ביי אונז אין קאפּוליע, אָפּגעברענט געוואָרען, און צו מיינע צוויי טיטלען, „דער יתום“ און „דער יורש“, איז צוגעזעצט געוואָרען אַ דריטער טיטעל: „דער נשרף“, וועלכער האָט אײַנגעשלאָנגען יענע ערשטע צוויי טיטלען, ווי די זיעבען מאָגערע קיה פון מצרים, וואָס האָבען אַזוי בריה'ש אײַנגעשלאָנגען אין זיך די זיעבען פעטע קיה, אַזוי אַז קיינער האָט ניט דערקענט, וואָס פאַר אַ גוטען אָנבײַסען זיי האָבען געהאַט...

מילא, דערצעהלען אײך וואָס אין קאפּוליע האָט זיך אָפּגע-טראָן בשעת פּונ'ם „יתום“ מיט'ן „יורש“ איז געוואָרען אַ „נשרף“ — וויל איך נישט. דאָס לאָז איך איבער אויף אײַן אַנדערש מאָל. איך וויל אײך נאָר מודיע זײַן, אַז עס האָבען זיך געפונען גוטע באַרעמהערציגע מענשען, וואָס האָבען רחמנות גע-האַט אויפ'ן „יתום“ דעם „נשרף“ (דער טיטעל „יורש“ איז אַוועק, וואו דער לייעבער שבת-קודש געהט אַוועק) און האָבען איהם אָפּ-געפיהרט פון קאפּוליע קיין סלוצק צו רב יונה סלוצקער אין בית-המדרש אַרײַן — לערנען.

מיין איבערראַשונג, אַז איך בין אָנגעקומען צו רב יונה סלוצקער אין „הויף“ אַרײַן, לאָזט זיך ניט בעשרייבען. איך בין זיכער, אַז קיין תלמיד פון דער ישיבה און קיין סטודענט פון אוניווערסיטעט האָט אַזוי פלייסיג נישט געלערענט און אַזוי פיעל הנאה געהאַט פון דעם לערנען, ווי דער „יתום“ פון קאפּוליע האָט געהאַט ביי רב יונה סלוצקער אין בית-המדרש. אײַביג וועל איך ניט פערגעסען די לאַנגע ווינטער-נעכט אײַנ'ם העל-בעלייכטען גוט-אָנגעהייצטען בית-המדרש, אויף די גלאַטע בענק מיט די געפאַ-לירטע סטענדערס, וואו דאָס קול קלינגט זיך אָפּ מיט אַ זעלטענער זיסקייט, וואָס צעגעהט זיך ממש אין די ביינער. נאָכדעם — דאָס געשמאַקע דאוונען מיט'ן ערשטען מנין פאַרטאָג, אַז דער רבונ'ר של-עולם אַלײן שלאָפט נאָך, און נאָכ'ן דאוונען — דאָס הייסע

ווייסט איהר, ווער דאָס איז? דאָס איז אַ ליטווישער גביר, אַ איד אַ סוחר, רב יונה סלוצקער, און די מעשה קומט-פאַר נישט אין קיין אנדער שטאָדט, נאָר טאָסי אין סלוצק.

אַצינד לאָזען מיר איבער דעם בן-מלך און נעמען זיך צו דעם בת-מלכה, דאָס מיין איך — צו רב יונה סלוצקער'ס טאָכטער, וואָס איהר נאָמען איז געווען פייגעל און גערופען האָט מען זי די „קליינע אויגעלעך“, נישט בלשון סני-נהור, ווייל זי האָט געהאַט גרויסע אויגען, נאָר טאָסי דערפאַר, ווייל זי האָט געהאַט זעהר קליינע אויגעלעך, און מחמת רב יונה סלוצקער איז געווען אַ איד אַ גביר און די טאָכטער האָט געהאַט קליינע אויגעלעך, האָט מען איהר געזוכט אַ חתן איין אָרעם בחור, נאָר אַ מושלם, אַ צאָצקע, אַזעלכען, וואָס זאָל זיין איינער ביי גאָט דער אנדערער ביי איהם, — און גאָט האָט איהם געבראַכט די מציאה אין שטוב אַריין.

איהר שטויסט זיך שוין אורדאי, אַז דאָ וויל איך אייך דער-צעהלען שוין פון זיך. אַלואָ, מוז איך אייך דערקלערען, ווער בין איך געווען און וואָס בין איך געווען צו יענער צייט. מיך האָט גאָט געבענטשט מיט דריי טיטלען מיט אַ מאָל. איך בין געווען אַ „יתום“, אַ „יורש“ און אַ „גשרף“. אַ יתום בין איך געווען פון טאַטע-מאַמע אין אַ קליין שטעדטעל אין דער ליטא, אין קאַ-פּוליע. אַ יורש בין איך געווען אויף אַ חלק פון דער דירה, וואָס איז געבליבען אונז בירושה — געוויינטליך, ניט אויף אַ גרויסען חלק: דעם גרעסטען חלק האָט געהאַט מיין עלטערער ברודער, דער בכור; אויף מיין חלק האָט זיך אָנגענומען סך-הכל אַ „זיבע-טעל“, וואָס אַז מע זאָל געווען די דירה צו יענער צייט פערקויפּען, וואָלט זיך אָנגענומען אויף מיין חלק אורדאי אַ קערבלעך דרייסיג, און געוויס זענען געווען אַ סך אַזעלכע, וואָס האָבען מיר מקנא געווען. נאָר אזוי ווי מע האָט די דירה בעצייטענס ניט פער-קויפּט, — און שולדיג זענען אין דעם געווען טאָסי די יורשים

אנדערער ארויס, אויף און אָפּ, ווי אויף א יאריר! און די קאָ-
מערען מיט די קעמערלעך זענען געפאקט מיט פראָוויזיע אויפ'ן
גאנצען יאָהר, און משרתים, דיענערס און דיענסמען און משגיחים,
דרעהען זיך ארום הין און הער, און עס קאָכט ווי אין א קעסעל.
ווער עס קאָכט, ווער עס באַקט, ווער עס דערלאַנגט עסען, ווער
עס וואַשט, ווער עס פרעסט, ווער עס הייצט דאָס באַד, ווער עס
לעשט די ליכט אום שבת, — דערויף איז פארהאן אין הויף א
בעזונדערער פארשוין, א שבת-גוי מיט'ן נאָמען פאָולאָ, וואָס פון
איהם האָב איך אייך גאָר א בעזונדערע מעשה. איהר קאָנט פער-
שטעהן, ווער דער פאָולאָ איז — אז ס'זענען געווען מענשען, וואָס
פלעגען ביי דעם פאָולאָ זיך נאָכפרעגען, ווען איז ראש-חודש און
ווען איז דער מולד... נאָר מיר לאָזען פאָרלויפן פאָולאָ צורוה.
און מיר קעהרען זיך אום צוריק אין „הויף“ אריין. דאָס האָט
איהר אייך דעם פרוזדור, דעם אריינטריט. אצינד וועלען מיר
זיך מטריח זיין מיט אייך אין טרקלין, אין פאלאץ אריין, זיך
בעקענען מיט'ן אייגענטימער פונ'ם „הויף“.

שטעלט אייך פאָר א בילדשענעם מענשען, האַלב-אידיש,
האַלב-אייראָפּעאיש געקליידט, מיט אונטערגעבויענע פאות, מיט
א ווייסען קאָלנער, מיט א ליכטיג שטרענגען פנים, מיט מאַניערען
פון א פירסט. דער גאנצער „הויף“ שטעהט פאר איהם ווי פאר
א מלך. אין שטוב איז ריין, זויבער, רייך, נאָר איינפאך און
שטרענג, און זעלטען ווער עס האָט די עהרע אהער אריינצוטערעטען,
א חוץ שבת; און קומט שבת, ווערד געדעקט א לאנגע רייע
פון טישען, און א חוץ דער פאמיליע ווערען איינגעלאָרען אויך
געסט פון די פאָרנעמסטע אורחים. איך האָב אייך פערגעסען
מיטצוטיילען, אום איהר זאָלט האָבען א ריכטיגען בעגריף פון
דעם „הויף“, אז אין שטוב דרעהט זיך ארום אויך א גלוח. דאָס
איז א דייטש, א לעהרער צו די קינדער, וואָס לעהרענט מיט זיי
„שפראך“. אויבענאָן, אויף א הויכען שטוחל, זיצט דער בעל-
רבי, דער אייגענטימער אַליין, און אלע אויגען זענען צו איהם.

הוהן מיט א האָהן איז חרוב געוואָרען די שטאָדט ביתר; איבער א פלעקעל פון א וואָגען איז חרוב געוואָרען טור-מלכא. ערלויבט מיר צוצוועצען: איבער א פערטעל עוף איז פון אבראָמאָוויטש געוואָרען מענדעלי מוכרספרים. הערט א מעשה!...

מיר רוקען זיך צונויף אלע דריי נאָך נעהענטער צום זיידען, און דער זיידע הויבט-אָן צו דערצעהלען בזה הלשון:

— שטעלט אייך פאָר א גרויסען פיערעקעכיגען פלאץ, פער- בויט פון איין זייט מיט א ברייטען מויער, א פאלאץ, פון דער אנדערער זייט — מיט א שענעם בית-המדרש, ביי דער זייט, להבדיל, א מרחץ, א גרויסע קיך, ברייטע שטאָהלען און קאמערס מיט קעמערלעך — דאָס איז דער „הויף“. וועמענ'ס הויף — דאָס וועט איהר וויסען שפעטער. אין בית-המדרש זיצען יומם וליילה צעהן אידען לומדים און לערנען. נאָר אז מע זאָגט אייך צעהן אידען לומדים זיצען און לערנען, שטעלט איהר זיך שוין פאָר אין דער פאָנטאזיע די געוויסע „עשרה בטלנים“, דאָס הייסט: פער- שמירטע, אָפגעריסענע, אָרעמע לעדיג-געהער. האָט צייט! דאָס זענען געווען צעהן שענע זויבער-געקליידטע פארשוויגען, מיט ליכ- טיגע פנימ'ער, געקליבענע לומדים פון דער ליטא, וואָס יעדער פון זיי וואָלט געמעגט זיין א רב בכל תפוצות ישראל. א זכיה האָט געהאט דער, וואָס איז צוגעלאָזט געוואָרען צו הערען פון זיי א וואָרט. אלע פריה און פארנאכט האָט מען דאָרט געדאווענט — דאָס איז זעלבסטפערשטענדליך. האָט איהר אייך דעם בית-המדרש. אצינד וועלען מיר זיך דורכגען מיט אייך אין קיך אריין. נאָר אז איך זאָג אייך א קיך, זאָלט איהר ניט מיינען, אז איך רעד פון סתם א קיך מיט איין אויווען, מיט איין אונטערן- אויווען, מיט איין אויפ'ן-אוייווען און מיט א קאץ. ניין, דאָס מיינט איך א גאנצען רעסטאָראַן מיט לאַנגע געדעקטע טישען, און אויף די טישען — פון כל טוב: פיש און פלייש און ביער און פירות אלערליי, און כל דכפין — פראַנק און פריי פאר דער גאנצ- צער וועלט, מיט צוויי טיהרען, פון איין טיהר אריין. פון דער

דער! און מחמת מיר זענען אביסעל מיער, האָבען מיר זיך אַני-
דערגעזעצט אָט דאָ אביסעל רוהען, און לאָמיר בעסער רעדען,
דערצעהלען גלאַט אזוי אין דער וועלט אַרײַן.

— מעשיות! מעשיות! — האָבען אויסגעשריען מיר, אלע
דריי אייניקלעך. — דערצעהלט אונז עפּים אַ מעשה, זיידעניו,
אַ מעשה!

— אַ מעשה? וואָס פאַר אַ מעשה זאָל איך אייך דער-
צעהלען?

— דערצעהלט אונז, זיידעניו, אַ מעשה פון זיך אַליין, פון
אײער אייגענעם לעבען, פון פאַרצייטען!

— גוט, איך וועל אייך דערצעהלען אַ מעשה מיט אַ פערטעל
עוף, נאָר מיט אַ תנאי...

— אז מע זאָל אייך ניט איבערשלאָגען אין מיטען? ניט
פערלויפען אויף צו-פריהער? ניט אַריינפאָהרען מיט אַ וואָגען
אין שליסען אַרײַן?

— אָט-אָט! גוט, וואָס איהר ווייסט מיין טבע און וואָס
איהר קענט זיך אַליין.

אזוי האָט אונז געזאָגט דער זיידע, זיך גענומען צום מדרש,
וואָס ער האָט מיטגענומען אין וועג אַרײַן צידה לדרך, פערריסען
די ברילען אַרויף אויפ'ן שטערן, געגעבען אַ קוק-אַרײַן, פערמאַכט
דעם מדרש, אַראָפּגעלאָזט די ברילען צוריק אויף דער נאָז און
אַנגעהויבען מיט אַ ניגון פון דער גמרא:

א.

אַ מעשה מיט אַ פערטעל עוף

— הערט זשע, אָמר רבי יוחנן — האָט רבי יוחנן געזאָגט:
איבער קמצא ובר-קמצא איז חרוב געוואָרען ירושלים; איבער אַ

דער שמועס, וואָס ביי אונז האָט זיך געקייטעלט, האָט זיך אָנגעהויבען, געוויינטליך, פון פאָליטיק, פון דער אידישער לאַגע אינ'ם אומגליקליכען לאַנד, און מען איז אַריבער אויף דעם, וואָס אונז, שריפטשמעלער, איז מעהר גאָהענט צום האַרצען, — אויף דער ליטעראַטור. די גאַנצע צייט איז אָבער דער זיידע געזעסען פערחמורעט, מיט אַ ביטער שמייכלע אויף די ליפּען, ווי איינער רעדט: „נאַראַנים האָבען געפונען פון וואָס צו רעדען!“... מײן קאַלענא מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט האָט געוואָלט מאַכען די אונטערהאַלטונג מעהר אינטערעסאַנט, האָט ער אַרױפּגעפיהרט דעם שמועס אויף „נאַציאָנאַליזם“, און האָט גענומען אײנטיילען די רעוואָלוציאָנערען מיט די בונדיסטען מיט די אַריסטאָקראַטען פון איין זייט, און די ציוניסטען מיט די טעריטאָריאַליסטען פון דער אַנדערער זייט, — אַלע האָבען זיך פון איהם ניט גענאַרט! עס האָט אָבער קיינעם נישט גענומען. דער גאַנצער פּולווער מיט אַלע קוילען זענען איצטיגס-מאָל געווען אַרױסגעוואָרפּען. דער זיידע האָט זיך אויפּגעהויבען מיט אַ קאַפּ העכער פון דער גאַנצער וועלט און האָט געזאָגט, אז כל זמן עס וועט לעבען די „אונערבאַרעמליכע קייט פון עקזיסטענץ“ („אכזריות הקיום“), וועט איהם נישט נעמען נישט דאָס „שלעכטע“ נישט דאָס „גוטע“, וואָרום עס איז נישטאָ אויף דער ערד נישט „שלעכטעס“ נישט „גוטעס“ — עס איז נאָר דאָ דאָס, וואָס עס איז... און ער האָט אויסגעלאָזט זיין פּילאָזאָפּישע טעאָריע מיט אַ בקשה צו אונז, זיינע אײניקלעך, אז מיר זאָלען איצטיגס מאָל אַראָפּוואָרפּען פון זיך די שריפטשמעלערישע קאָפּאַטע, פערגעסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט אַ קולטור מיט אַ ליטעראַטור מיט בוכדרוקעריי מיט מוכריס-פּריס און פערלעגער און אַרױסגעבער און צייטשריפטען און גאַזעטען, מיט מענשען-רשעים און מענשען-צדיקים, מיט פּאָני, מיט, להבדיל, אירען, מיט נאָך אַזעלכע זאַכען, און מיר זאָלען גערענקען, אז איצט, אין דעם דאָזיגען טאָג, זענען מיר גלאַט מענשען — טוריסטען, וואָס האָבען געמאַכט אײן עקסקורסיע אין די אַלפּעגעבערג. עלעהי עננלעכ-

וועלען מיר שבת האלטען אונטער'ן בארג. מיך האָט ער געמאַכט אויסצורדעהען. ער האָט ניט פערשטאַנען, ווי אזוי נעמט זיך אונטער אזא מענש ווי איך געהן, אז איך ווייס, אז איך קאָן ניט געהן?

פון דעסטוועגען האָט דאָס איהם גאָרנישט געשטעהרט, ער זאָל צונויפלעגען דעם שירם, פערקאַטשען די פּאַלעס און גלייך מיט אונז אלע זיך אַ וואָרף טהון אין גרינעם פרישען שמעקע-דיגען גראָז אריין און געניסען טעם גן-עדן פון רוהען אין מיטען פעלד, אונטער גאָט'ס הימעל, און הערען דעם זיידען דערצעהלען אַ מעשה.

* * *

בעשרייבען אַ מעשה און דערצעהלען אַ מעשה — דאָס איז זיך צוויי בעזונדערע זאַכען. פאַרהאַן מענשען, וואָס וועלען אייך בעשרייבען אַ זאַך אויסגעצייכענט, און לאָזען זיי אייך עפּים נעמען דערצעהלען, צעברעקלען זיי דאָס און צעקלייען עס אייך אזוי, אז עס שלאָגט צו דער גאַל. און פאַרהאַן מענשען, וואָס וועלען אייך דערצעהלען אַ מעשה טשאַקענדיג, אויסגעטאַקט און אויסגעפּוצט, מחיה נפשות, — און פרובט, לאָזען זיי דאָס וועלען איבערגעבען אויף פאַפּיער — איהר זאָלט זיי אַראָפּנעמען דעם קאַפּ! פאַרהאַן נאָך אַ קאַטעגאָריע גליקליכע מענשען, וואָס זענען ווייט פון ביידע זאַכען, ניט דערצעהלען, ניט בעשרייבען; נאָר פון זיי רעדען מיר נישט. מיר רעדען פון די, וואָס די נאַטור האָט זיי געבענשט מיט ביידע טאַלאַנטען. דער זיידע רב מענדעלי מוכר-ספרים בע-זיצט ביידע מתנות פון זיין ליעבען גאָמען אויפ'ן העכסטען שטיי-גער. ער, אז ער דערצעהלט אַ מעשה, מאַהלט ער אַ בילד, און איהר זיצט און הערט און זעהט, און עס דאַכט זיך אייך, אז איהר לעזט דאָס פון אַ בוך, — ניין! וואָס זאָג איך? עס דאַכט זיך אייך, אז דאָס לעבט, אז דאָס רעדט, אז דאָס קומט-פאַר פאַר אייערע אויגען, און עס ווילט זיך אייך אייביג אזוי זיצען און הערען, און הערען, און הערען...

— איך ווייס נאָר ניט וואָס דאָס איז! — רופט זיך אָן מיין קאַלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט, וועלכער איז קלאָר אין די אלפּענבערג, ווי אַ איד אין אַשרי. — ס'איז קיינמאָל ניט געווען אזוי ווייט, ווי איצטיגס מאָל. איהר זאָלט מיך פאַלגען, וואָלטען מיר געגאנגען אביסעל גיכער.

און אָט אזוי האָט ער אונז אונטערגעגעבען אלע מאָל מעהר היי, מיר זאָלען געהן גיכער, מעהר פון אלעמען זיך איינגעמיערט און מחמת דעם איז ער געוואָרען בייז, גערעדט מיט גאל, געשאַטען מיט פייער, אויסגעלאָזט כל חמתו אויף פאַנירגט מיט זיין רעוואָך-לוציע און מיט זיין קאָנסטיטוציע.

— שאַט! איך וויל אייך עפּים פרעגען! — אזוי האָט זיך אָנגערופען צו אונז אלעמען דער זיידע רב מענדעלי, און מיר אלע האָבען זיך אויפגעשטעלט אויף אַ וויילע. — איך וויל, איהר זאָלט מיר זאָגען, יעדער בעזונדער, ווי אזוי פיהלט איהר זיך אין דער מינוט?

אפנים, אז מיין קאַלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט האָט דער ערשטער פערשטאָנען דעם זיידענ'ס פראַגע, מחמת ער האָט זיך געאײלט ענטפערען דער ערשטער, ווישענדיג מיט די פאַלעס דעם שווייס פונ'ם נאָסען שטערן.

— איך פיהל מיך אזוי גרינג, אז איך וואָלט געפלויעגען, ווי איין אָדלער, נישט אַרומגעקוקט זיך צוריק אפילו אויף אַ מינוט. — און איך — מאַכט דער יונגער פאַעט ביאַליק, איינגע-קוקט זיך אויף מיר — איך פיהל מיך ניט שלעכט, נאָר פליהען ווי איין אָדלער — ווייס איך ניט, אויב איך וואָלט געפלויעגען. אַצינד איז געקומען די צייט, איך זאָל אויך עפּים ענטפערען. און איך האָב געזאָגט:

— איך פיהל, אז עס וואָלט מיר צוגעקומען אַ שטיק געזונד, ווען מיר זעצען זיך אַט-דאָ, למשל, אויפ'ן גראַז... מיין קאַלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט איז געוואָרען אָנגעצונדען. ער האָט געזאָגט, אַז אויב מיר וועלען אָט אזוי געהן,

פיער זענען מיר געזעסען

פערזאנען:

מענדעלי מוכר-ספרים — א שענער זון, רעדט צוקערזיס.
ביליק — א פאעט, א בעל-מחשבות.
בזעמי — א איד, וואס מאכט זיך.
שלוס-עליכם — איין אלטער בעקאנטער, וואס הערט זיך צו און שרייבט אלסדינג אריין אין א ביכער.

אלע מיינען, אז בערג, למשל, שטעהען אויף איין אָרט.
און איך זאָג אייך, אז בערג געהען, און נאָך ווי אזוי! זיי לויפען!
ווען בין איך דערגאנגען דעם דאָזיגען שכל? אין דער צייט, ווען
מיר, דריי אירישע שריפטשטעלער און איינער א פאָעט, האָבען
געמאכט די ערשטע עקסקורסיע צו די בעריהמטע, מיט אייביגען
שניי בעדעקטע, אַלפֿענבערג.

ארויסגעגאנגען א פאָר מייל פון שטאָרט אַרויס, האָט זיך אונז
אויסגעדאַכט: אַטאָט זענען מיר ביי די בערג, אַטאָט נעם ציהר
אויס א האַנד — גיט איהר זיי אַפּ שלום. נאָר וואָס ווייטער מיר
געהען צו זיי, אַלץ ווייטער געהען זיי אוועק, אַנטלויפען פון אונז.
מיר הויבען אָן געהן אביסעל גיכער, שטאַרק גיך, — בלאָטע!
זיי לויפען נאָך גיכער.

— זיי רייצען זיך מיט אונז? — רוף איך מיך אָן צום

איבעריגען עולם.

— ווער?

— די בערג.

פיער זענען מיר געזעסען

געשריבען אין יאָהר 1908.

זאכען פון אידיש אויף העברעאיש, ארויסגעגעבען גאנצע בענדער מעשיות פאר אידישע קינדער, געפלאנעוועט ארויסצוגעבען נאך מעהרערע זאכען — ביז דער גאט פון נקמה האט זיך צעבייזערט און ער האט אָנגעשיקט אַ בלוטיגען מבול אויף דער זינדיגער ערד... מיך האט דער שטראם אויפגעחאפט און פערטראָגען אויף אַהער, קיין אמעריקא. ביאליק איז פערבליבען דאָרט ביי די ברעגעס פונ'ם שוואַרצען ים, ווייט פון די, וואָס האָבען זיך גע- שפיעגעלט אין זיין נשמה, וואָס האָבען זיך געווארעמט אינ'ם ברען פון זיין טאלאנט, וואָס האָבען איהם ליעב געהאַט אָהן אַ ברעג און האָבען איהם ליעב ער היום הזה.

נירנאָרק, ניסן, 1916.

שיך" ווערד דערמאנט און איבערגע'חזר'ט און איבערגעקיימט אפשר א מאָל הונדערט. אינ'ם ערשטען בריוועל שרייב איך איהם, אז איך האָב געזוכט די שטעקשיך אונטער'ן בעט, וואו ער, ביאָ-ליק, איז געשלאָפֿען, נאָר איך ווייס ניט פאַר געוויס, אויב די שטעקשיך זענען זיינע שטעקשיך, אָדער גלאַט א פּאָר שטעקשיך? און בכדי עס זאָל ניט אַרויס חס-ושלום קיין שום טעות, האָב איך געבראַכט א פּאָטאָגראַפישען אפּאַראַט און האָב אַראָפּגענומען א בילד פון די שטעקשיך, און איך שיק איהם אַרויס רצוּף פה דאָס בילד פון די שטעקשיך, ער זאָל זיך צוקוקען צו די שטעקשיך און זאָל מיר באַלד מוריע זיין דורך א בריוועל, אויב די שטעקשיך זענען זיינע שטעקשיך? קומט מיר אָן א בריוועל פון ביאָליקען, אזוי ווי ער האָט זיך גוט אַיינגעקוקט אינ'ם בילד פון די שטעקשיך און האָט דערקענט אין זיי זיינע שטעקשיך, אזוי אז ער קאָן שוועהרען בנקיטת חפץ, אז די שטעקשיך זענען זיינע שטעקשיך, לכן דעריבער זאָל איך, למען השם, איהם אַרויסשיקען זיינע שטעל-שיך! ענטפער איך איהם מיט א בריוועל, אז ער זאָל מוחל זיין מיר צושיקען א קבלה אויף די שטעקשיך, וועל איך איהם דעמאָלט אַרויסשיקען די שטעקשיך... קומט מיר אָן א בריוועל פון ביאָ-ליקען מיט א גוואָלד: היתכן? הישמע כזאת? ווי קאָן ער מיר שיקען א קבלה אויף די שטעקשיך איידער ער האָט בעקומען די שטעקשיך? ענטפער איך איהם, אז ס'איז דאָ אַיין עצה: איך שיק איהם דערווייל אַרויס אַיין שוך פון זיינע שטעקשיך, וועט ער מיר צושיקען א קבלה אויף די שטעקשיך. און אז איכ'ל בעקומען די קבלה אויף די שטעקשיך, וועל איך איהם דעמאָלט אַרויסשיקען דעם אַנדערען שוך פון די שטעקשיך. און צום אַרויסגעשיקטען שוך האָב איך צוגעלעגט א צעטעלע: „המשך יבוא" — פּאַרטעצונג פּאַלגט...

אזוי האָט מען געקונדסט און אַרויסגעוואָרפען שטיקלעך, און צווישען רעכטען קונדסעריי האָט מען געטהאָן ערנסטע ליטע-ראַרישע אַרבייט אויך — מע האָט געשריבען און איבערגעזעצט

אונפערגעסליכע וואָך. אלע זאלבעפערט האָבען כ.ר. זיך געלאָזט
פאָטאָגראַפירען, לויט דאָס בילד וואָס ליגט דערביי, אונטער
דעם שענעם בלויען הימעל, ביי דער גענפער שטילער זעע, אַקענען
די הויכע, מיט אייביגען שניי בעדעקטע, שוויצער-אַלפּען. און
מעשיות זענען דערצעהלט געוואָרען איינציגווייז, מערקווירדיגע
פאסירונגען, וואָס יעדען האָט זיך געטראָפּען אין זיין לעבען.
אייניגע פון די דאָזיגע מעשיות האָב איך דערנאָך בעשריבען און
ארויסגעגעבען בעזונדער אין אַ ביכעל אונטער'ן נאָמען: „פיער
זענען מיר געזעסען“. מיט איינעם וואָרט, דאָס איז געווען אַ
וואָך פון ביאליק. און נאָך אַ מאָל ביאליק. און וויעדער אַ מאָל
ביאליק.

ד.

אָוועקגעגאנגען די טומעלדיגע וואָך, אָוועקגעפאָהרען דער
גאָסט — אויס ביאליק. שטיל איז געוואָרען אין דער שווייץ.
די הויכע, מיט'ן אייביגען שניי בעדעקטע, בערג האָבען זיך
חנ'עוורדיג אָפּגעשפּיעגעלט אינאיינעם מיט'ן בלויען הימעל אין דער
שענער שטילער גענפער זעע. עס איז אָבער בעשערט געווען, אז
ביאליק'ס נאָמען זאָל צווישען אונז נאָך אַביסעל ווענטילירט ווע-
רען צוליעב אַ נייעם אינצידענט, צוליעב אַ נייע קונדס'עריי.
אין אַ שענעם פריהמאָרגען בעקום איך אַ בריוועלע פון ביא-
ליקען. אין בריוועלע לאָזט מיך דער גרויסער דיכטער הערען,
אז ער האָט פערנעסען ערגיץ אין וועג אַ פאָר שטעקשיך, בעט
ער מיך, איך זאָל זיך מטריח זיין אַ קוק טהון אונטער'ן בעט,
וואו ער איז געשלאָפּען, און אויב איך וועל געפינען זיינע שטעק-
שיך, זאָל איך זיי איהם איבערשיקען. געשריבען איז דאָס בריי-
וועלע אין ביאליק'ס סטיל מיט מגלה-טמירין-לשון: „המשעקשיך
שלי"... און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה מיט שטעקשיך.
עס זענען געלאָפּען בריעה נאָך בריעה, וואו דאָס וואָרט „שטעק-

און האָט פֿירגעהאַלטען דעם גאַס, למאי ער האָט זיך נישט אָפּגע-
שטעלט ביי איהם. נישט געהאַט קיין אַנדער תּירוץ אויף אַרויס-
צודרעהען זיך, האָט ביאַליק זיך געוואָלט פֿערענטפֿערען פֿאַר בן-
עמי, אז ער האָט עס נישט געקאַנט טהון, ווייל ער איז נאָר-וואָס
געקומען פֿון באַהן.

— ווען? היינט? היינט, דעם ערשטען טאָג ראש-השנה?!
דער גרעסטער אידישער דיכטער איז געפֿאַהרען אום ראש-
השנה?!?! און פֿון וועמען הערט, ער עס? — פֿון ביאַליקען
אַליין?! שומו שמים!!! — הימעל עפען זיך!!!...

און וואָס מעהר בן-עמי האָט זיך געקאַכט, אַלץ מעהר האָט
ביאַליק געלאַכט. און וואָס מעהר ביאַליק האָט געלאַכט, האָט
זיך בן-עמי געקאַכט. עס האָט אָנגעהויבען ווערען שטאַרק לע-
בעדיג. עס איז געוואָרען אַרום אונז א „רעדעל“. עס איז אָנ-
געקומען דער זיידע. דערזעהען, ווי די אייניקלעך קאָכען זיך,
ווי איינער בייזערט זיך, די איבעריגע לאַכען, האָט ער מקיים פֿסק
געווען בן-עמי'ן אויפֿ'ן אָרט. ער האָט איהם אויסגעלאַכט, ווי
דער זיידע קאָן:

— וואָס זענט איהר עס גאָט'ס סטראַפּטשע אין דער שווייץ
אָנצוגעמען זיך גאָט'ס קריוודע אין די ימים נוראים? פֿערלאָזט
אייך אויף דעם רבּונו של עולם — ער קאָן אַליין בעשטעהן זיין
שטערטעל — האָט איהר געהערט אַ מעשה!

ווער עס קען בן-עמי'ס היציגען טעמפֿעראַמענט, וועט פֿער-
שטעהן, אז לאַנג האָט ער נישט געקאַנט זיין ברוגז. און איבער-
הויפט — אויף ביאַליקען. קאָן מען דענן זיין לאַנג ברוגז אויף
א קונדס, אויף אַ לייעבען קונדס, וואָס לאַכט אזוי האַרצעדיג און
מאַכט אייך לאַכענדיג? מיר האָבען באלד אויפֿ'ן אָרט געמאַכט
אַ פֿשרה, אז ס'איז פֿאַרפֿאַלען. סטאַנציע האַלט דער דיכטער
טאַקי ביי מיר. נאָר עסען זאָל ער אַמאָל דאָ און אַמאָל דאָרט —
אזוי אז ער זאָל זיין אונזער אַלעמענ'ס אורח. און אַט אזוי
האָבען מיר פֿערבראַכט מיט'ן גרויסען גאַסס אַ גוטע וואָך.

מיר שעה'ן-לאנג שפאצירט און געפיהרט אינטימע געשפרעכען. עפּים גלייך ווי מיר וואָלטען געווען בעקאנט פון יאָהרען און יאָהרען, עפּים גלייך ווי מיר האָבען זיך אין אונזער ווייטער קינדהייט צעשיידט און איצטער וויעדער אַ מאָל צונויפגעקומען זיך. איט' ליכער פון אונז האָט געהאַט צו דערצעהלען און צו דערצעהלען פון דער פערנאנגענהייט און פאנטאזיערען פון דער צוקונפט — און די צייט איז אזוי קורץ! ביאליק האָט מיר דאָס וואָרט געגעבען, אז אויפ'ן צוריק-זענעם שטעלט ער זיך אָפּ ביי מיר אין גענא, וואָס אין דער שווייץ. און ער האָט געהאַלטען וואָרט. נאָך אַ קורצער נסיעה איבער איטאַליע איז ער אויף ראש-השנה אראָפּגעפאָהרען צו מיר קיין גענא.

ג.

אין יענער צייט האָט אָפּגערעכט גלות אין דער שווייץ אויך דער זיידע, מענדעלי מוכר-ספרים, און אויך בן-עמי, וועלכער איז אַ תושב אין גענא עד היום הזה. עס איז זעלבסטפערשטענדרליך, אז יעדער פון אונז דריי האָט געוואָלט דעם כבוד און דעם פער-געניגען צו האָבען ביי זיך דעם גרויסען גאסט. נאָר אזוי ווי די אידעע איז געווען מיינע, דעריבער איז דער גאסט פערפאָהרען גלייך צו מיר. פאר מיינע קאלעגען האָב איך עס געהאַלטען דער-ווייל בסוד, געוואָלט זיי מאַכען אַ סורפריז. אויף מאָרגען, ראש-השנה אין דער פריה, האָב איך גענומען דעם גאסט און בין מיט איהם אוועק אין שוהל אַריין. דאָרט זענען שוין געווען דער זיידע און בן-עמי. דער זיידע האָט איהם אָפּגעגעבען אַ ברייטען שלום-עליכם. בן-עמי ניט. דער איז געווען אש-להבה, פאר וואָס ער איז פערפאָהרען צו מיר, ניט צו איהם, צו בן-עמי'ן. ווער עס קען בן-עמי'ן, דער וועט פערשטעהן זיין אייפערזיכטיגקייט... אז ס'איז געקומען צו „אויסנעהמענעם" און מיר זענען אַרויס פון שוהל אויפ'ן הויף, האָט זיך בן-עמי ניט געקאָנט איינהאַלטען

און בעשלים, אז דאס מוז זיין מסתמא אָדער א יונגערמאן א משכיל, וואָס איז נאָר-וואָס אַראָפּ פון קעסט, אָדער איין איידעם, וואָס זיצט נאָך אויף קעסט. און ווייל ער איז א משכיל און זיין שוועהר איז א איד א בעל-הבית, האָבען די ציוניסטען פון זיין שטערטעל איהם אויסגעקלויבען פאַר א דעלענאַט, וואָס פאָהרט מסתמא אויף זיינע אייגענע הוצאות קיין האַאַג. און איך מײן, אז איך האָב קיין טעות ניט, וואָרום איך בין דאָך א שרייבער, און וועלכער שרייבער איז דאָס ניט קיין פּיוזאַנגאַמיסט? איך לאָז ניט אַראָפּ קיין אויג פונ'ם קופטשיק, און דער קופטשיק שפּרינגט אַלע מאָל אויף. רעדען רעדען אַלע אויף העברעאיש, און ער אויך. אַלע מאָל טהוט ער א שיס-אויס:

— אדרבה! ... לא! אין אני מסכים! — ער איז ניט מסכים! ער איז ניט איינפערשטאַנען! ...

דער טשערמאַן (לעווינסקי) קלאָפט מיט'ן האַמער. די קאָנ-פערענץ איז צו ענדע. דער עולם קאָכט זיך נאָך. דער טשער-מאַן שטעהט אויף פון טיש. מיר צעקושען זיך. איך וויל געהן. דער טשערמאַן האַלט מיך אָפּ א מינוט.

— וואָרט אויס א וויילע. איך וויל אייך בעקאַנט מאַכען יריהער מיט אונזער ביאַליקען.

— ביאַליק איז דענן אויך דאָ? וואו איז ער?

— אָט איז ער דאָך.

און ער שטעלט מיר פאַר דעם בורזשוק.

אַט-אָדער קליינער בורזשוק איז דאָס געווען דער גרויסער ביאַליק. די משמעות, אז איך בין ניט אזא שאַרפער פּיוזאַנגאַ-מיסט...

ב.

אין האַאַג האָב איך קיין סך ניט פערבראַכט. נאָר די גאַנצע צייט כמעט זענען מיר מיט ביאַליקען געווען ניט צעשיידט. אויפ'ן ברייטען ווייס-זאָמדיגען ברעג פונ'ם ווייס-זילבערנעם ים האָבען

מיין בעקאנטשאפט מיט ח. נ. ביאליק

א.

יאָהרען-לאַנג בין איך געשטאנען אין פערבינדונג מיט ביא-ליקען און ניט זוכה געווען פערזענליך זיך צו בעקענען מיט'ן גרעסטען פון אונזערע פאָעטען, ווייל מיר זענען געווען ווייט איינס פון דאָס אנדערע. ער האָט געוואָהנט אין אדעס און איך — אין קיעוו. דערנאָך זענען געקומען די גלות-יאָהרען פון נאָך דער רוסישער קאנסטיטוציע. האָט דאָס מיך פערוואָרפען קיין אויסלאַנד — שווייץ — און פון דאָרטען, איבער'ן אַטלאַנטישען ים, קיין אמעריקא, און אָט אזוי האָב איך שוין כמעט אינגאנצען אויפגעגעבען מיין האָפנונג צו בעגעגנען זיך ווען ס'ניט איז מיט'ן ריעז פון די ריעזען. וואָס טהוט נאָט? פאָהרען זיך צונויף די ציוניסטען אויפ'ן קאנגרעס אינ'ם יאָהר 1907 אין האַאג, און די אמעריקאנער ציוניסטען קלויבען מיך אויס פאר א דעלעגאט, און איך קום צו פאָהרען קיין האַאג, אין האָלאַנד.

ערב קאנגרעס איז א קאָנפערענץ פון העברעאישטען. איך קום אַרײַן. דער זאַל איז פול. דער טשערמאַן איז א. ל. לעווינ-סקי. קלאָפּט מיט'ן האַמער אין טיש. דער עולם איז אויפגע-רעגט. און מעהר פון אלע אנדערע קאָכט זיך עפּים א יונגער-מאַנטשיק. ווייזט אויס, א „בורזשוק“; ביי אונז אין דערהיים הייסט ער א „קופּטשיק“. איך בעטראַכט דעם יונגענמאַנטשיק

מייץ בעקאנמשאפט מיט ח. נ. ביאליק

געשריבען אין יאָהר 1916.

און אָט דאָ האָט זיך אַרויסגעוועזען דער גאַנצער טעות :
דער יונגערמאַן האָט געמיינט, אַז מיר דאַרפֿען איהם צאָהלען
צוויי הונדערטער פאַר אַ פונט, און מיר האָבען געמיינט, אַז דער
יונגערמאַן זאָל אונז צאָהלען די צוויי הונדערטער אַ פונט !
איז דער יונגערמאַן געפֿאלען אויף אַ המצאה :

— ווייסט איהר גאָר וואָס ? איכ'ל אייך ניט צאָהלען,
איהר'ט מיר ניט צאָהלען — נאָט אייך מיין ווערק און דרוקט
עס אָפֿעט !

האָבען מיר זיך אָבער אוועקגעשטעלט : ניין ! דאָס וועט
ניט געהן ! פון זינט די וועלט שטעהט איז אַ מנהג, אַז פאַר אַ
ווערק אָדער מע צאָהלט דעם מחבר, אָדער דער מחבר צאָהלט —
אַנדערש געהט עס ניט !

פונ'ם געשעפט איז ניט געוואָרען גאָר נישט ניט.

נאָרישע, יונגעלשע, נאָר גוטע, גליקליכע יאָהרען — זיי ווע'
לען זיך שוין ניט אומקעהרען מעהר !...

נערווי, 1 מאָרט, 1914.

וויל דער יונגערמאן בשום אופן ניט זאָנען וויפיעל.

— וויפיעל איהר'ס זאָנען, אזוי וועט זיין גוט.

איז געבליבען ביי אונז, אז צוויי הונדערט רובעל דער פונט.
— גענוג?

דער יונגערמאן, וואָס איז שוין בלאז הכי געווען אויפ'ן
זיעבעטען הימעל, האָט אַ זאָג געגעבען:

— עס מעג זיין הונדערט רובעל אַ פונט, איז אויך גענוג.

האָט זיך אָבער פרישמאן אוועקגעשטעלט איין מאָל פאַר
אַלע מאָל: צוויי הונדערט רובעל — ס'איז ווערטה מעהר!

דער מחבר אונזערער איז שיער ניט צעשמאָלצען געוואָרען
פאַר הענוג:

— שאַ! מילא! אז איהר האָט זיך איינגעשפּאַרט צוויי
הונדערט, זאָל זיין צוויי הונדערט.

— וויפיעל זשע, הייסט עס, האַפט דאָס אויס אַרום און
אַרום?

און פרישמאן האָט אָנגעזאָטעלט די נאָז מיט'ן פענסנע מיט
גרויס מאַטערניש (עס האָלט זיך ניט אויף פרישמאן'ס נאָז קיין
פענסנע!), און אַלע דריי האָבען גענומען אַריינקוקען אין חשבון
אַריין — עס טרעפט אָן אַקוראַט 750 רובעל, ווי אַ גראַשען אַ
ביינעל!

דער יונגערמאן האָט זיך שוין גענומען גלעמען דאָס בערדעל
און וואַרטען.

מיר האָבען אויך געוואַרט.

— נו? ...

— נורנו? ...

— אדרבה? ...

— אדרבה ואדרבה? ...

ער איז געווען זיכער, אז דאָס האָט אויף אונז געווירקט די
זאָל פון זיין הומאָר און דער פעפער פון זיין „סאטיריקא“.

פלוצים האַפּט זיך אויף פּרישמאַן:

— גענוג!

מע דאַרף ניט לייענען מעהר. ס'איז אזוי גוט, אז מע פער-
שפּאַרט שוין נאָך לייענען ווייטער.

— אַלזאָ, יונגערמאַן, וואָס ווילט איהר?

— איך וויל, מיין ראָמאַן זאָל זיין געדרוקט, און ווייטער
נאָך נישט... און געלט — איז וויפיעל איהר וועט זאָגען...

דערזעהען, אז דער יונגערמאַן בענוגענט זיך ניט מיט כבוד
אַליין — ער וויל נאָך געלד אויך, האָט אונז אָנגענומען אַ חשק,
נעמען דעם יונגענמאַן צו דער אַרבייט.

תחילת — דאָס איז געווען פּרישמאַנ'ס איינפאַל (אין איינ-
פאַל פון אַ גאון!) — בעדאַרף מען וויסען די ווערטה פונ'ם
ווערק — און דאָס לאָזט זיך ניט אָפּשאַצען, סיידען מע זאָל
וויסען די וואָג, וויפיעל עס ווענט.

און דאָס איז ניט שווער צו דערגעהן. מע נעמט און מע לעגט
דאָס אַוועק אויף אַ וואָג, דאָס הייסט (און דאָס איז אויך געווען
פּרישמאַנ'ס זשעניאַלער איינפאַל!), מע לעגט אַוועק אויף איין
שאַל דאָס ווערק און אויף דער אַנדערער לעגט מען אַוועק גע-
וויכט, וועט מען דעמאָלט וויסען אַקוראַט.

און מע האָט זיך ניט געפּוילט און מען איז געגאַנגען אין
אַ קלייט, וואו ס'איז דאָ אַ וואָג, און מע האָט אָפּגעוועגען דאָס
ווערק: דריי פונט מיט דריי פערטעל — קיין עין הרע ניט!

אַצינד איז געבליבען נאָר איין זאך: דער מקח?

— מה יקר? ווי טייער זאָל מען רעכענען אַ פונט?

דאָס איז געווען אַ ראָמאַן „אין דריי טיילען“, אויפ'ן שניט פון שם"ר, בעזאָלצען מיט הומאָר און בעפעפערט מיט „סאטיר-ריקאָ"...

נאָך דער גאַנצער אַנטיק האָט געשטעקט אין דעם, ווי אזוי דער מחבר האָט געלייענט זיין ווערק, ווי אזוי ער האָט בעמאָנט, געקוועטשט, בע'טעמ'ט איטליכס וואָרט בעזונדער, געמאַכט מיט די הענד און מיט אַלע איברים, אָנגעקוואַלען, געשעפט תענוג, ממש געוואַכסען פאַר נחת, אַליין געלעקט פון זיך די פינגער, ווי אזוי אַ מענש קאָן נעמען און אַזעלכעס אָנשרייבען מיט אַ פראָס-טער פען, מיט שוואַרצער טינט אויף ווייס פאַפיער!...

בעדאָרף מען אייך נאָך דערצעהלען, וואָס פון אונז ביידען איז געוואָרען, אז מיר האָבען נאָך די ערשטע עטליכע פראָזען געגעבען אַ קוק איינס אויף דאָס אנדערע? בריוו און בלוי און אַלערליי קאָלירען — נאָך אַ מינוט, און מיר וואָלטען געווען אָדער דערשטיקט געוואָרען אויפ'ן אָרט, אָדער געפלאַצט אויף שטיק-שטיקלעך!

אַ גליק, וואָס דער געלעכטער, וועלכען מיר האָבען אַ היבשע צייט געהאַלטען פערשטיקט אין זיך, האָט זיך דורכגעשלאָגען אַ וועג דורך דער גאָז און איז אַרויס לאויר העולם.

דער ערשטער האָט געפלאַצט פרישמאַן — און אוי-וועה, זוי איך האָב געציטערט פאַר איהם, טאָמער דערוועהט דער מחבר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, און חאַפּט אַ „טעטראַד" פון זיינע „טעט-ראַדען" און ניט איהם איבער'ן קאָפּ און פלעט פרישמאַנ'ען דעם מח! אַ גראָשען איז ביי מיר ניט ווערטה געווען דעמאָלט פריש-מאַנ'ס לעבען!

און שטעלט אייך פאַר אַ הצלחה פון אַ מענשען! — דער מחבר האָט אונז דערוועהן לאַכען, האָט ער זיך אַליין אויך צע-לאַכט!

ע פ י ז א ד ע ל נ ו מ ע ר צ ו ו י י

„מחברים“ פלעגען אָפּט, זעהר אָפּט קומען צו מיר אין שטוב.
איך רעד פון דעם מין „מחברים“, וואָס שרייבען און שריי-
בען און קיינער דרוקט זיי ניט.

איינער אזא מחבר האָט זיך מיר אַמאָל געקלאָגט אויף צעדער-
בוים'ען: „וואָס איז דאָס פאַר אַ מין רעדאַקטאָר, אָט דער צע-
דערבוים? וואָס איך שרייב איהם און שרייב, און ער דרוקט ניט!
איך שרייב — און ער דרוקט ניט!“...

אַ ראָמאַן האָט ער געבראַכט צו פיהרען. פון אַ קליין שטעד-
טעל אין פּאָלטאווער גובערניע, און וויל צוויי זאַכען: ערשטענס,
מיר ביידע, איך און פרישמאַן, זאָלען איהם איבערלייענען פון
אָנהויב ביז'ן סוף.

דאָס הייסט, ניט חלילה מיר זאָלען לייענען. ניין! לייענען
וועט ער, און מיר'ן איהם האָרכען.

איז איין מאָל אוועק. והשנית — מיר זאָלען איהם דרוקען.
דאָס הייסט, ניט דעם מחבר — דעם ראָמאַן זאָלען מיר דרוקען.
ווי אזוי מיר ווילען — אין אַ צייטונג, אַ זשורנאַל, אַ בוך —
ס'אַהרט איהם ניט וואו, אַבי דרוקען.

ער וויל זעהר, אז זיין ראָמאַן זאָל זיין געדרוקט.
הכלל, וואָס טהוט מען דאָ? דאַרף מען זיך אוועקזעצען,
הייסט עס, און האָרכען, ווי ער וועט לייענען.

פעררויכערט צו ציגאַרען, אוועקגעזעצט זיך נאָנץ בעקוועם
אין וויענ'שטהעלען, דעם מחבר — אויבען-אָן ביים טיש מיט'ן
פּעקעל כתבים — אַ היבש פּעקעל: דריי גרויסע גראַבע געריכטע
„טעטראַדען“, ביכער!

ניין, איך וועל אייך ניט דערצעהלען וואָס דער מחבר האָט
אונז געלייענט.

דאָרט זענען געווען: משה אהרן שאַצקעס, יהל"ל, יצחק יעקב ווייסבערג, רובעוויטש, דארעווסקי — און נאָך גאָר-גאָר קלייניטשקע.

דער גרעסטער טייל פון זיי פלעגען זיין ביי מיר אָפּטע געסט, און פון זיי האָט זיך עס פרישמאן דווקא געוואָלט אויסבעהאַלטען. וואָס זשע טהוט גאָט? — טראָגט עס אָן איינעם פון זיי צו מיר אַקוראַט דעמאָלט, ווען פרישמאן זיצט, און עס ווערט אַ שמועס — געוויינטליך, וועגען ליטעראַטור, און, געוויינטליך, וועגן קריטיקער, „אונזערע קריטיקער“; און אונזערע קריטיקער — דאָס איז געווען פרישמאן, און נאָך אַ מאָל פרישמאן, און וויעדער אַ מאָל פרישמאן.

איך געדענק שוין ניט אַקוראַט, צי פרישמאן האָט שטארק אָנגעריהרט ערגיץ אין אַ פעליעטאָן אָט דעם נפש, צי ניט שטארק, צי גלאַט אין אַ בריעף איהם אָנגעריהרט דעם כבוד, — נאָר וואָס דער פאַרשוין האָט אויסגערעדט אויף דעם פרישמאַנען! אַש האָט ער פון איהם געמאַכט! עפר ואפר! מיט דער בלאָטע גלייך! נאָר ניט שייך צו זאָגען! פרישמאן האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף פרישמאַנען, און יענער האָט ניט אויפגעהערט צו שיטען פּעך און שוועבּעל אויף פרישמאַנען!

נאָך מעהר קונץ: מיר דאַכט, אז אָט דער איד האָט מיט אַ קורצער צייט פריהער פאַר דעם, אָדער אין דער זעלביגער צייט טאַקי, געהאַט געשריבען צום זעלביגען פרישמאַנען, „לכבוד-בריוור לעך“ מיט אַזעלכע טיטלען און מיט אַזוינע קאָמפלימענטען, אז ביי'ם גרעסטען עניו קאָן זיך דער קאַפּ פערדרעהען! ... די גע- לעכטערען, וואָס זענען דעמאָלט געווען אין קיעוו נאָכדעם, ווי דער נפש איז אַוועק, האָט מען בעדאַרפט הערען, מײן איד, אין וואַרשאָ!

נאָר איך האָב מורא, אז נאָך אַזאַ שווייט-באָר איז דאָס געווען פרישמאַן'ס לעצטער „אינקאָגניטאָ“...

ווי אזוי מע האָט פערבראַכט די צייט — בעדאַרפט איהר נישט פרעגנען. ביידע געווען יונג, ביידע פריש, ביידע פרייליך און ביידען האָט געשפּאַרט — לאַכען האָט זיך געוואָלט, לאַכען!

איך וועל ניט דערצעהלען פון די געלעכטערען, וואָס זענען געווען אין שטוב, אין גאס, אין טהעאַטער. דאָס זענען געווען אַפּ-שניצלעך פון צוויי קונדסים, וואָס האָבען זיך לאַנג-לאַנג געצויגען איינס צו דאָס אנדערע, און גאָט האָט זיי געהאַלפּען — חברה האָבען זיך „צונויפגעסקאַמפּאַניעט“. ער האָט געשריבען פאַראַ-דיעס אויף זיך אליין אינ'ם געשטאַלט פון „אופיר“:

„גאָלד און זילבער און באַרליאַנטען“ — און מע האָט געלאַכט. מען איז געגאַנגען אין גאס און מע האָט געקאָפּירט בעקאַנטע פאַרשוינען — געוויינטליך, ליטעראַטען — און מע האָט געלאַכט.

מען איז געקומען אין טהעאַטער, אין דער אַפּעראַ, גאַנץ אויבער-אָן אין אַ לאַזשע-בענוואַר, האָט זיך דער גאַסט אוועקגע-זעצט דוקא מיט'ן פנים צו דער טיר און אַפּגעזעסען אזוי אַלע פיער אַקטען — און מע האָט געלאַכט.

געווען גוטע יאָהרען — זיי וועלען זיך שוין ניט אומקעהרען מעהר, און ניט פון דעם וויל איך אייך דערצעהלען.

איך וועל אייך דערצעהלען נאָר אַ פאַר עפּיזאָדלעך פון יענער צייט.

ע פ י ז א ד ע ל ג ו מ ע ר א י י נ ס .

ווי באַלד פרישמאַן איז געקומען, נאָך אויפ'ן וואָקזאַל, האָט ער אויסגענומען מיט מיר אַ תנאי: אי נ ק אַ נ נ י ט אַ — די „חכמי קיעוו“ דאַרפען נישט וויסען, אז ער איז פרישמאַן.

די „חכמי קיעוו“ — דאָס איז געווען אַ בינטעל אידישע שריי-בער, צווישען זיי גאַנץ בעריהמטע; צווישען זיי אויך גאַנץ קליי-ניטשקע.

פרישמאן צו-גאסט ביי שלום-עליכם

דאָס איז געווען שוין לאַנג, גאָנץ לאַנג: מיר ביידע, ניט
איך, ניט פרישמאן, האָבען נאָך אפילו נישט גע'חלומ'ט פון יובי-
לעאומס...

פערזענליך האָבען מיר זיך נישט געקענט. נאָר גוטע פריינד
זענען מיר געוועזען, אהבים נאמנים, געשריבען זיך איינס דאָס
אַנדערע בריוולעך, „ידידי-קירי-בריוולעך“, און געצויגען, געצויגען
איינס צו דאָס אַנדערע, ווי ס'איז גאָנץ נאטורליך ביי יונגע שריי-
בערס.

נאָר ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער, אז מען איז צעריסען —
איינער אין קיעוו, דער אַנדערער אין ווארשאַ — א פאָלג מיך א
גאָנג!

נאָר ס'איז א תירוץ? — אהבים נאמנים!...
בקיזור — פרישמאן איז געקומען קיין קיעוו צו-גאסט צו
שלום-עליכמ'ען.

געקומען פרישמאן!
פערשטעהט זיך, ארויסגעפאָהרען אויפ'ן וואָקזאַל בעגעגענען
פרישמאָנען, געבראַכט פרישמאָנען גלייך צו זיך אהיים, איהם
אַפגעטראָטען א גאנצען אפארטאמענט — גוטע צייטען געווען,
זיי וועלען זיך שוין ניט אומקעהרען מעהר...

פרישמאן צו-גאסמ ביי שלום-עליכם

א פאר עפיוואדלער.

געשריבען אין יאָהר 1914.

שטעלער, ווי פרישמאן, און אין דעם פערדיענסט האָט פרישמאן אויב נישט דעם גרעסטען חלק. איך בין איבערצייגט, אז גיט נאָר אין די גרויסע צענטערן, נאָר אין אלע אידישע שטערט און שטערט־לעך, וואו אַ אידיש וואָרט ווערט געלייענט און אָפּגעשאצט, וועט פרישמאן'ס יובילעאום אַרויסרופען אַ גרויסען אינטערעס און וועט איבערגעהן אומערדום פייערליך און גלענצענדיג, נישט קוקענדיג דע־רויף, וואָס מיר לעבען איבער אַ שטיקעל ביטערע צייט. איך בין איבערצייגט, אז די אינטעליגענץ און דאָס פאָלק וועלען זעהען דעם טאָג פונ'ם דאָזיגען יובילעאום אויסצייכענען אויפ'ן פיינסטען אַרט, ווי עס פאסט פאַר אַזאַ פערדיענטען און בעליעבטען יובילאַר, ווי דוד פרישמאן. איך בין איבערצייגט אויך אין דעם, אז דער גרויסער סקעפטיקער, דער בעל־היובל אַליין, שטייבעלט דאָרט ערניץ אין דער שטיל, מאַכט זיך דערפון: „אידישע יובילעאומס.... אידישער כבוד“... הערט איהם ניט! נעמט איהם, דעם חתן דנן, זעצט איהם אוועק אויבען־אָן, און פיערט איהם אַ יובילעאום, אַ גרויסאַרטיגען, אַ וואַרעמען יובילעאום, ווי ער האָט דאָס כשר פער־דיענט! פיערט איהם אַ יובילעאום, ס'זאָל רעש'ען, ס'זאָל זיך לאָזען הערען אויף דער וועלט און ס'זאָל זיין אַ כבוד סאַי פאַר'ן שריפטשטעלער, סאַי פאַר די לעזער!

פרישמאנ'ס א פעלעטאָן לכבוד שבת איז אליין א שטיק שבת, פרישמאנ'ס א ליעד איז א „זמר לכבוד יום-טוב“. אלסדינג איז דורכגעוועבט מיט אידישער פילאָזאָפיע. אלסדינג איז דורכגעקעמט מיט אידישע טרערען און מיט אידישען געלעכטער, און אויף אלץ שוועבט דער אידישער גייסט. אלץ איז עכט נאציאָ-נאליסטיש, און אלץ איז שמענדיג אייגענארטיג, טיפיש, איך וואָלט געזאָגט פרישמאניש. פרישמאן איז פון דעם מין פעלעטאָניסטען, וואָס אז איהר בעקומט דאָס ערב-שבת'דיגע בלאַט, קעהרט איהר איבער די ערשטע זייט, חאפט א קוק פון אונטען אויף דער צוויי-טער זייט, אויף דער דריטער זייט, דערזעהט איהר איין אונטער-שריפט: ד. פרישמאן — ווייסט איהר שוין פריהער, אז איהר וועט דאָרטען געפינען אי דעם ווייטץ, אי דאָס לעצטע וואָרט פון דער צייט, אי דעם אידישען קרעכץ, אי דעם אידישען איינפאל. — און דאָס אלסדינג אין דער אייגענארטיגער פרישמאנ'ס לייכטער, גלאטער, פיינער שפראך, וואָס ליענט זיך ווי א וואסער. איהר זענט זיכער, אז איהר וועט דאָרטען געפינען וואָס צום דענקען און וואָס צום לאַכען, און חאָטש דאָס וועט זיך בייסען און חאָטש דאָס וועט אייך אפשר אַנריהרען, אַלס מענש און אַלס איד, סאַמע דאָרט, וואו סע מהומ וועה, נאָר איהר וועט הנאה האָבען און איהר וועט וועלען ליענען נאָך און נאָך. אָט דאָס איז דוד פרישמאן. אָט דאָס איז דער כח פון דעם, וואָס איז צו גלייכער צייט א טאַלענט און א דיכטער און א עסטעט און א הומאָריסט, א אייראָפּעאיש געבילדעטער מאן און דערצו נאָך א תלמיד-חכם, פאר וועלכען א איד האָט פון תמיד אַן דרך-ארץ.

איך בין איבערצייגט, אז פרישמאנ'ס יובילעאום וועט זיין א יום-טוב נישט נאָר פאר דער אינטעליגענץ, נאָר אויך פאר די ברייטע מאסען פון אונזער פאָלק, וועלכע האָבען שוין אָנגעהויבען צו אונטערשיידען פון א שרייבער צו א שרייבער, אין וועלכער עס האָט זיך אָנגעהויבען אויסארבייטען א ליטעראַרישער גע-שמאַק — און דאָס איז דער פערדיענסט פון אַזעלכע שריפט-

געווען פרישמאן'ען דעם העברעאישט, ארויפגעפיהרט, ער זאל איינטונקען די פערדער אין אונזער אידיש טינטורעל און פרובען געבען א שרייב, ווי מע האט דאס נאך דעמאלט גערופען, „אויף זשארגאן“. און פרישמאן האט איינגעטונקט די פערדער און געגעבען א שרייב „אויף זשארגאן“ — און ס'איז ארויס די בע-ריהמטע פאָעמא „אופיר“ (אינ'ם ערשטען בוך פון דער „אידישער פאָלקס-ביבליאָטעק“, ארויסגעגעבען פון מיר אין קיעוו אין די יאָהרען 1887 און 1888). אָנגעהויבען שרייבען אויף אידיש, איז פרישמאן צוגעטראַטען צו דעם נישט ווי יענע מיוחסים די העברעאישע שרייבערס, וואָס האָבען געטהאָן דער וועלט א טובה און האָבען זיך אַראָפּגעלאָזט צו דער שפּחה, צו דער דיענסט-מויד (ווי די מיינסטע פון זיי האָבען דעמאלט אָנגערופען דעם „זשאַרגאָן“), נאָר ווי איין אמת'ער אַריסטאָקראַט האָט ער צוגע-צויגען צו זיך דאָס פאָלק און גענומען רעדען מיט איהם א פּיין, נאָר א פערשטענדליך, אידיש, א ריינע, איינפאכע, נאָר א פערעל-דיגע שפראך.

פון דעמאלט אָן איז אָפּגעלאָפּען א סך וואסערען. דער „זשאַרגאָן“ איז געוואָרען אויס זשאַרגאָן, נאָר „אידיש“, און ס'איז אויסגעוואַכסען א אידישע ליטעראַטור, אין וועלכער פרישמאן פער-נעמט, דאַנקען גאָט, זעהר א בכבוד'יג אַרט, גאַנץ אויבען-אָן, אַלס דיכטער, קריטיקער, אַלס זשורנאַליסט און אַלס פעליעטאַניסט, — נאָר פון יענעם מין פעליעטאַניסט, וואָס יעדער זשורנאַל האַלט זיי לכבוד שבת און לכבוד יום-טוב. וואָרום פרישמאן אַלס פעליעטאַ-ניסט איז נישט דער ליץ, דער פלוידערזאַק, וואָס קומט אַלע טאָג א קיצעל טהון דעם עולם. פרישמאן'ס פעליעטאַן איז דער פראַ-דוקט פונ'ם אייראָפּעאישען געשמאַק, פון דער אייראָפּעאישער עסטעטיק, דורכגעזויט דורך אידישען געלעכטער און אידישע טרע-רען — דער עכטער אידישער הומאָר. פרישמאן'ס ווייטץ איז ווייט פון בית-המדרש, נאָר עכט אידיש, טיעף, שאַרף און שטעכעדיג, נאָר פּיין; בייסענדיג, נאָר איידעל; שניידענדיג, נאָר מיט כבוד...

צייכענמער געשליפענער שפראך, איך וואָלט זאָגען, פרישמאַנ'ס העברעאישער שפראך. פרישמאַנ'ס העברעאישע שפראך איז איין אייגענטימליך העברעאיש. די „נאטור-געשיכטע" פון בערנשטיין, למשל, אין פרישמאַנ'ס איבערזעצונג, איז א מייסטערווערק, אויף וועלכע א סך יונגע-לייט האָבען זיך געלערענט — אויסער וויסענ-שאפט — שרייבען העברעאיש. א גאנצע רייהע פון פרישמאַנ'ס פעליעסאָנען אין דעם העברעאישען „היום" און אין אנדערע העב-רעאישע צייטונגען האָבען בעשאַפען א בעזונדערען סטיל, פריש-מאַנ'ס סטיל. און נישט נאָר אין דער שפראך און אינ'ם סטיל איז פרישמאַן געווען ניי. ער איז געווען ניי אויך אינ'ם שאַפען. מיט זיינע „אותיות פורחות" האָט ער געוויזען א נייעם דרך, אז מע דארף ניט שרייבען דוקא קיין לאַנגע מעשיות, וואָס זאָלען זיך ציהען ווי דער גלות, און אז מע קאָן אין קורצינקע, גאָר קור-צינקע מעשה'לעך און נאָוועלען זאָגען אמאָל מעהר, ווי אין א גרויסער לאַנגווייליגער געשיכטע. און אויב פרישמאַנ'ס פראָזע איז ניי, אייגענאַרטיג, אויסגעפיינט און אָפגעקירצט, איז זיין פאָעזיע אויסגעהאקט פון שטיין, פון איידעלשטיינער, געפילט און געשליפען מייסטעריש. עפּים פיהלט זיך א געניטע האַנד פון א געניטען מייסטער נאָך גאָר אין די ערשטע זיינע דיכטונגען. און מיר דאכט, אז פרישמאַן איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט אָפגעזאָגט זיך פון די י"א תנועות און אריינגעטראָגען די נייע מעטריק אין דער פאָעזיע פון אונזער ליטעראַטור. (דער גרויסער ביאָליק איז אַודאי נאָך דעמאָלט געווען אין דער ישיבה און נאָך געשליפט זיך דעם קאָפּ איבער א שטיקעל מהרש"א).

אָט די אלע אייגענשאַפטען, די פיינקייט פון דער שפראך, די אָריגינאַליטעט פונ'ם סטיל, הן אין פראָזע והן אין פאָעזיע, האָט פרישמאַן אַריבערגעטראָגען פון דער העברעאישער אין אונזער אידישער פאָלקס-ליטעראַטור, אין אונזער אידיש לשון. און דאָס איז געווען מיט א יאָהר פינף-און-צוואַנציג צוריק, און איך האָב מורא, אויב נישט איך בין געווען דער ערשטער, וואָס האָט מטמא

וועלט שטעהט, שטארק איבערטריבען, אז פלוגי בן פלוגי איז געווען אזוינער און אזוינער... אָט דאָס איז, נאָך מיין מיינונג, די בעדיי־טונג פון אַ יובילעאום. און אויב עמיצער פון אונזערע בעריהמטע האָט פערדיענט אַ יובילעאום, האָט דאָס אַם מעהרסטען און אַם כשר'סטען פערדיענט — דוד פרישמאן.

דוד פרישמאן איז איין אַריגינעלע פערזענליכקייט אין אונזער ליטעראַטור. אַריגינעל איז ער דערמיט, וואָס אומערדום און אלע מאָל, אין יעדער עפאָכע, ווען ער האָט זיך בעוויזען, האָט ער זיך בעוויזען מיט עפּים אזעלכעס, וואָס איז ניי און אייגענאַרטיג און וואָס מאַכט אַ רושם און וואָס טראָגט אויף זיך, וואָלט איך זאָגען, דאָס שטעמפּעל „פרישמאן". שוין דער ערשטער אַרויסטריט זיי־נער אין דער העברעאישער ליטעראַטור, גאָר אין דער יוגענד, אַלס קריטיקער מיט זיין „תהו ובהו", איז געווען אַ דונער־קלאָפּ פאר אַ גאַנצען דור פון מחברים. דאָס איז ניט געווען קיין געוועהנליכע בעל־הבתישע קריטיק, ווי עס פלעגט זיך פיהרען פאַרציטען, נאָר אַ קאַנאַנאַדע פון אַ יונגען לעבעדיגען אַפיצער, וואָס האָט אָנגעגורט די לענדען און האָט זיך אַרויסגעריסען מלחמה־האַלטען מיט שוואַ־כינקע, קליינינקע, נישט בעוואָפענטע מענשעלעך, וואָס זענען גע־פאַלען תחת חרב, ממש ווי די פליעגען נעבאָך, — עס איז געווען אַ גאָט'ס רחמנות צו קוקען.

פערשטעהט זיך, אז פרישמאן, וועלכער צעהלט שוין איצט מסתמא ניט איין גרויע האָר, קוקט איצט אורדאי מיט אַ פערביסען שמייעלעל אויף דעם דאָזיגען ביכעלע, ווי אויף אַ פראָדוקט פון די יונגע יאָהרען, ווי אויף אַ קונדס'עריי. דאָס דאָזיגע קונדס'עריי אָבער — איך זאָג עס נאָך מיין אייגענעם ערפאַהרען — האָט געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק נישט נאָר אויף די מחברים, נאָר אויך אויף דעם „קהל הקוראים", און געהאַט אַ בעזונדערע ווירקונג אויף אונז, דעמאָלט נאָך גאָר יונגע, קינפטיגע שרייבער.

די דאָזיגע ווירקונג האָט פרישמאן נישט אויפגעהערט צו פערשפרייטען אויך שפעטער אויפ'י יונגע דור מיט זיין אויסגער־

מיר נישט קיין אקאדעמיע פון אונשמערבליכע, קאנען מיר נישט ערווארטען, אז עמיצער זאל ביי אונז פרעמענדירען אויף אונ- שטערבליכקייט. דאס איינציגע, וואס ביי אונז איז נאך דא, איז — א יובילעאום. א יובילעאום איז, להבדיל, א מפטיר. נישטא קיין אנדערע כבודים פאר אירען. נישטא קיין עמטליכע אויסצייכע- נישען, קיין ארויפשטייגענישען, קיין אויפהויבענישען, קיין מע- דאליען, קיין אייכלען — איז פערבליכען ביי אונז מפטיר אין שוהל, אדער דער ערשטער פסוק פון „אתה הראית“, אדער סנדקא אויף א ברית, און פאר אונז אירישע שריפטשמעלער — א יוב- לעאום. עס קאן זיין, אז פילאזאפיש גענומען, אויפ'ן שטייגער פון קהלת, איז אלסדינג בלאטע שבבלאטע, נאך כל-זמן א מענש לעבט — און לעבט נישט צוליעב דעם, וואס ער עסט און וועט נאך עסען און עסען, — איז אונזער חוב, מיט וואס מיר קאנען און ווי ווייט מיר קאנען, ארויסבעווייזען אזא מענשען, און דוקא ביי זיין לעבען, נישט נאכ'ן טוידט, אז מיר אָנערקענען, אז ער האָט געלעבט ניט אומזיסט. און ארויסבעווייזען קאנען מיר עס נאך — דורך א יובילעאום.

דאס איז, וואס ס'איז שייך צום יובילאר אליין. א יובילעאום האָט אָבער נאָך א בעדייטונג פאר אונז גופא, אפשר נאך מעהר ווי פאר'ן בעל-היובל. איך רעד ניט פון חברים שריפטשמעלער (קנאת סופרים תרבה חכמה), איך רעד פון גרויסען פובליקום. פונ'ם לעזער רעד איך. אז מיר פייערען עמיצענ'ס א יובילעאום, עפענען מיר אויף זיין ספר-הזכרונות, פיהרען-אונטער א סך-הכל צו אלס- דינג, וואס ער האָט געטהאָן, גערעדט אָדער געשריבען, צעגליע- דערען עס און שאַצען עס אָפּ נאָך אונזער אויג און פערשטאָנד, און דערמיט בעקאנען מיר א וועלט נישט נאך מיט די ווערק פון דעם און דעם שריפטשמעלער אליין, נאך מיט זיין פיזיאָנאָמיע אלס מענש און אלס שרייבער, נישט ווארטענדיג ביז ער וועט אמאָל צומאכען איין אויג און מיר וועלען זיך צעגיסען דערנאָך אין הספרים און נעקראָלאָגען, וועלכע זענען שטענדיג, פון זינט די

וועגען פרישמאן'ס יובילעאום

מע זיצט זיך אין דעם שענעם פרייען שווייצערלאנד, אונטער די בלויע הימלען, אויף די הויכע מיט שניי־בעדעקטע אלפענבערג, ווייט פון דער ליעבער היים, אָפּגעריסען פון אייגענע און פון היימישע, און מע הערט נישט א אידיש וואָרט. נאָר דער גוטער נאָט פערלאָזט נישט און נומע מענשען פערגעסען נישט און שיקען צו צייטונגען פון נאָר דער וועלט און פון כל המינים; ליענט מען זיך אָן און מע הערט זיך אָן צרות פון דער היים, צרות צרורות אויף אידען, מיט גזירות רעות, מיט רדיפות, מיט אַנסטען, מיט באַיקאָט, מיט געוויינען, וועלכע קיינער וויל ניט הערען, מיט טרערען, וועלכע קיינער וויל ניט זעהען — און פלוצים לייען איך א נייעס: א יובילעאום! אין וואַרשא, ווי אויך אין אַנדערע שטעט, קלויבט מען זיך צו פייערען א יובילעאום פון איינעם פון אונזערע גרעסטע און פון אונזערע בעסטע און פון אונזערע שענסטע — פון דוד פרישמאן — און עס ווערט אויף א וויילע ליכטיג אין די אויגען, פריי אויף דער נשמה, גרינג אויפ'ן האַרצען. און אַט פאַר וואָס: מיר זענען דאָך עפּים אידען אויף דער וועלט, און אידען זענען דאָך עפּים אַנדערש פון אלע פעלקער. אַלסדינג, וואָס אלע פעלקער האָבען, האָבען מיר, ברוך־השם, ניט. האָבען מיר נישט קיין באָדען, קאָנען מיר ניט שטעלען קיין דענק־מאָלען אונזערע גדולים. נישטאָ וואו. האָבען מיר נישט קיין מעצענאָטען, קיין ליעבהאָבער מיט פולע קעשענעס, קיין אייגענע נאָבעלס, קאָנען מיר נישט אַרויסקוקען, אז עמיצער פון אונזערע בעסטע זאָל בעעהרט ווערען אַמאָל מיט א בכבוד'ען פרייז. האָבען

וועגען פרישמאן'ס יובילעאום

געשריבען אין יאָהר 1913.

האָט איהם געפרעהט צו זעהן דעם ערפאלג פון זיין חבר'ס ווערק, און מיט'ן גאנצען הארצען געווינשט, אז דער ערפאלג זאל זיין גאָך בעסער, גאָר נישט מורא געהאט פאר קאנקורענץ... „דיין ערפאלג איז אונזער אלעמענ'ס שטאַלץ“ — האָט ער צו מיר געזאָגט אין אַ מינוט פון השתפכות־הנפש. אין אזעלכע מינוטען האָט פריץ לייעב געהאט, ווי איהר זעהט פון זיין ערשטען בריעף, אריבערצו־נעהן פון „איהר“ אויף „דו“. דאָס זענען געווען די בעסטע מינוטען ביי פּרצ'ען...

די וואָך פון פסח איז אוועקגעגאנגען, ווי עס געהען אוועק אלע וואָכען פון אַ גאנצן יאָהר, און טאָקי וויעדער אַ מאָל, ווי דאָס הארץ האָט איהם געזאָגט, איז פריץ נישט אָפגעטראָטען פון מיר און צוזאמען מיט דינעזאָהנען האָבען מיר אויסגעמאַסטען וואַרשאַ אין דער לענג און אין דער ברייט, זיך אינדרייען געפאָטאָגראַפיערט, גע'חלומ'ט פון אידיש טהעאטער, פון ליטעראַטור, געבויעט פלענער און לופט־שלעסער, ווי גאָר אין די יונגע יאָהרען — ווער האָט דעמאָלט געקאָנט זאָגען, אז דאָס וועט זיין ביי מיר די לעצטע וואָך מיט פּרצ'ען?...

דאָס, מיר און דינעזאָהנען אויף-צו-להכעים, איבעראַרבייטען נאָך אַ מאָל, ביז עס וועט אַרויס אַ כלי שלמה. און תוך-כדי-דבור איז ער אַריבערגעשפרונגען אויף מיר און אויף מיינע אַרבייט מיט אַזוי פיעל וואַרעמקייט און אינטערעס, גלייך ווי ער וואָלט גערעדט פון זיינע אייגענע אַרבייט, און מיט פרייד גערעדט וועגען מיין ערפּאָלג, גלייך ווי וועגען זיין אייגענעם ערפּאָלג.

איך וויל דענקען, אז דעם אייגענעם אינטערעס האָט פרץ געהאַט אין אַנדערע שריפטשמעלער, וועלכע זענען געווען גאָהענט צו זיין האַרצען. און עס קאָן גאָר אַנדערש ניט זיין, וואָרום אויב מיר, שריפטשמעלער, זענען אַ משפּחה, וואָס בעשטעהט פון מאַמע און מאַמע, שוועסטער און ברידער, פאָר וואָס זאָלען מיר זיין ערגער פון אַלע אַנדערע משפּחות? וואו שטעהט עס, אז מיר, שריפטשמעלער, בעדאַרפען זיין ענגהערציג, קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע, ווי אויף „קאָנקורענטען“ פון פערשיעדענע לאַגערען? ... אַט האָט איהר נאָך אַ בריעף פון פרצ'ען, פון וועלכען ס'איז צו זעהן, ווי אַ שריפטשמעלער אינטערעסירט זיך מיט די ווערק פון אַ צווייטען און וויל, אז יענעמ'ס שריפטען זאָלען ערשיינען וואָס שענער (עס האָט זיך אונטערהאַנדעלט וועגען איין אויסגאַבע פון אַלע מיינע ווערק אין אילוסטראַציעס):

„ליעבער שלום-עליכם,

איך האָב געהערט, אז איהר ווילט אַרויסגעבען אייערע זאַכען אילוסטרירט, און אז מען פּראָפּיניערט אייך דעם יונגען קראַטקע צו דער אַרבייט. און אַזוי ווי איך וואָלט זעהר געוואָלט זעהן אייערע זאַכען אילוסטרירט און האָב דערביי אַמונה אינ'ם טאַלאַנט פון יונגען קראַטקע, על כן שרייב איך אייך מיין דעה און עצה, אז איהר זאָלט מיט קראַטקע ענדיגען.

אייער י. 5. פרץ.“

מע דאַרף נישט פּערגעסען, אז פרץ האָט צו יענער צייט אַליין געהאַט אַזעלכע צוועלף בענדער פון זיינע ווערק, און דאָך

פלעקט פאר מיר זיין הארץ, די קדשי־קדשים פון זיין נשמה, גערעדט פון נייע שאפונגען... וואָס מיך האָט איבערראשט — איז די גלייכגילטיגקייט, מיט וועלכער ער האָט אויסגעהערט מיין קריטיק איבער זיינע מיסטישע פּאָעמען אין דער לעצטער צייט. איך האָב איהם גאנץ אויפריכטיג אַרויסגעזאָגט מיין מיינונג וועגען דער „גאָלדענער קייט“; איך האָב איהם געזאָגט, אז איך וועל אוועקגעבען צעהן „גאָלדענע קייטען“ פאר איין מעשה'לע פון זיינע „פאָלקסטהימליכע געשיכטען“. האָט ער זיך אויפגעחאפט מיט א געשמאקען היכליגען געלעכטער: „חא-חא-חא — דינעזאָהן זאָגט אויך דאָס אייגענע!“

דאָס איז די „גאָלדענע קייט“, וועלכע פּרץ האָט עטליכע מאָל איבערגעניצט וועט — גאָרנישט פּרצ'עס טבע. פּרץ האָט פיינט געהאט, ווי, למשל, דער זיידע מענדעלי, זאָל מאריך ימים זיין, אז ער שרייבט-אָן א זאך, צאצקעט ער זיך מיט דעם, פיילט דאָס און פוצט דאָס איבער עטליכע מאָל, איידער ער לאָזט דאָס אַרויס פון האַנד, און אז ער לאָזט דאָס אַרויס, ציטערט ער איבער דעם, ווי איבער א טייער קינד, שפיעגעלט זיך אין דעם, זוכט חסרונות, גלעט דאָס אויס נאָך א מאָל — אזוי שאפט דער זיידע מענדעלי און אזוי שאפט אייניגע פון זיינע אייניקלעך... נאָר ניט אזוי האָט געשאפּען פּרץ. מיט איין אונגעהייערער שנעליגקייט, אבי ס'איז איהם נאָר געקומען דער רוח־הקודש, האָט ער אַרויסגעוואָרפּען איין גאָוועלע נאָך דער אנדערער, און צום ערשטען זענען זיי, פערשטעהט זיך, דורכגעלייענט געוואָרען פאר יעקב דינעזאָהן, און יעקב דינעזאָהן האָט געפונען, אז אזעלכעס איז גאָך נישט דא געוועזען. דאָס האָט ער שוין פערשפּאָרט זאָגען. דאָס האָט מען שוין געקאָנט זעהן אין זיינע אויגען.

גאָרנישט קוקענדיג דערויף, וואָס איך האָב מיך אזוי וואַכעדיג אויסגעדריקט וועגען זיין ליבעלינג די „גאָלדענע קייט“, האָט זיך פּרץ גאנץ אָפּענהערציג מודה געווען פאר מיר, אז ער האַלט, אז דאָס איז די בעסטע פון אַלע זיינע שאפונגען, און אז ער וועט

פאָעזיע", אזוי אז יענער האָט נישט געוואוסט וואו א טהיר עפענט זיך. און צוריק, האָט ער אָנגעשמעקט, אז ח'איז דאָ א טאלאנט — האָט ער איהם אויפגעהויבען ביז צום ווימעל און האָט אָנגעזאָגט דורך דינעזאָהנען א בשורה אין שטאָרט, אז ס'איז געבוירען גע-וואָרען ביי אידען א שעקספיער, א ישעיה הנביא, א משיח! משיח! ... איך מוין, אז איך האָב קיין טעות ניט, אז דאָס ערשטע ווערק, וואָס שלום אש האָט אָנגעשריבען, איז דורכגעגאנגען פערביי פּרצ'עס אויגען, און אז פרץ איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט געזאָגט אויף שלום אש, אז ער איז ש ל ו ם א ש...

דאָס איינגענע איז געווען אויך מיט אנדערע, מיט די יונגערע. און פערשטעהט זיך, אז ער האָט אָפּטמאָל געהאט א מיאוס'ען טעות אויך. נישט אלע פורים איז יום טוב, און נישט אלע תמיד ווערד געבוירען א שלום אש. פרץ האָט זיך אָבער ווינציגוואָס געקומערט פון אזעלכע זאכען — אויסגעלאכט זיך אוי פערנעסען. פרץ איז בכלל געווען א נאטור, וואָס האָט פיינט געהאט קליינ-ליכקייטען. א ברייט ווארעם הארץ, א קאָלאָסאַלער קאָפּ, א מענש א ריעז — אָט דאָס איז געווען דער איינדרוק, וואָס ער האָט געמאַכט; און דער עיקר — א פּאָח, מיט אויגען פון א תלמיד-חכם, טיעפע, בליצענדיגע, גרויסע אויגען, א ברייטער בליצענדיגער קוק און א מויל, וואָס פערעלט, געדאנקען, וואָס ברויזען, זעצען ווי פון א קוואַל, און ווערטער אזעלכע שענע און אזעלכע געפליגעלטע, אז ס'איז נאָר געווען א וואונדער, פון וואנען געמען זיך צו אונזער אזוינערופענער „אַרעמער שפּראַך" אזוי פיעל פיינע קיילעכניגע פערעלדיגע ווערטער?

איך האָב געקענט פּרצ'ען א סך מיט יאָהרען, נאָר איך האָב איהם קיינמאָל ניט געזעהן אזוי פריש און בליהענד און גלענצענד, ווי פאַר-יאָהרען פּאָח, אין דער וואָך, וואָס מיר האָבען פער-בראַכט אינאיינעם. גלייך ווי דאָס הארץ האָט איהם געזאָגט, אז דאָס איז אונזער לעצטע וואָך, האָט ער זיך צו מיר בעזונדערס צוגעלאָזט, גענומען א בעזונדערען אינטערעס אין מיר און אנט-

ווי איהר זעהט פונ'ם בריעה, איז נאָר איין וואונש געווען
 ביי זיי ביידע — איך זאָל זיין געזונד. דאָס פאָהרען מיט זיי
 אין דרייען אין ארץ-ישראל — דאָס, דאָרף מען פערשטעהן, איז
 געווען מעהר ניט אַז אַ לעקאכעל, ווי ומע זאָגט צו אַ קראַנק קינד.
 דער עיקר — איך זאָל געזונד ווערען — „האָטש מיר און פרצ'ען
 צוליעב“... און איך האָב זיי צוליעב געטהאָן — און בין געזונד
 געוואָרען און געקומען צו פאָהרען אויף די אנדערע טעג פסח קיין
 ווארשא און אַריינגעפאלען אין די ברייטע געזונדע אַרעמס פון דעם
 ריעז י. ל. פרץ און אין די קליינע דארע הענטלעך פונ'ם קליינ-
 משיקען גומינקען אייביג-פערלעכטען יעקב דינעזאָהן — און מיט
 די צוויי האָבען מיר זיך שוין ניט געשיידט אַ וואָך כסדר. ווי
 אַרום אַ ציטעריג קינד, זענען זיי די גאַנצע צייט אַרומגעגאַנגען
 אַרום מיר, געהיט, איך זאָל מיך, חס ושלום, ניט פערקיהלען.
 אזוי ווייט, אַז אויפ'ן רעסעפשאָן, וואָס דער „הזמיר“ האָט מיר
 געגעבען (פרץ איז געווען דער פרעזידענט פון „הזמיר“), האָט
 פרץ ניט געלאָזט מיך זיצען מעהר ווי עטליכע מינוט, האָטש ער
 אליין איז געווען דער רעדנער פון מיין כבוד וועגען, — און וועל-
 כער רעדנער וויל עס ניט, מע זאָל איהם הערען? ... ס'איז אָבער
 געווען ענג און הייס, „און דער איז ביי אונז אַ
 ציטעריגער, איין אַפגעשריגענער“ — אזוי
 האָט גע'טענה'ט פרץ, אָנווייזענדיג אויף מיר מיט אמת'ער ליעב-
 שאפט פון איין עלטערען ברודער.

איך שטרייך-אונטער די דאָזיגע ווערטער מיט אַ בעזונדער
 כונה, ווייל ווער עס האָט געקענט פרצ'ען פערזענליך, דער ווייסט,
 אַז ער איז געווען ווייט פון סענטימענטען, פונקט דער היפך פון
 זיין מאַמע דינעזאָהן, וועלכער איז אַ מאַמע צו אַלע שריפטשטעלער,
 צו די עלטערע ווי צו די אינגערע. פרץ איז געווען צייטענווייז
 קאַלט ווי איין, שטרענג ווי אַ רבי און שניידענדיג ווי אַ מעסער.
 „שטיוועל פוצען!“ — האָט ער געקאָנט געבען אַ שנייד-אָפּ אַ יונג
 אַ גראַעמאכער, וואָס איז געקומען צו איהם מיט אַ „בינטעל

זאָל איך דיר אָבער שרייבען ? איך לעז אַלץ וואָס דו שרייבסט, אפילו וועגען אונזער בעקאנטען פ... איך לעז און בעוואונדער... און וואָלט זעהר געוואָלט, דו זאָלסט געזונד ווערען. זיי געזונד ! דיין, י. ל. פריץ."

"וואָס זאָגט איהר, אפשר ניט א גבורה פון א אידען ? גאנצע זעכס א האלב שורות אויפשרייבען, שוין מיט דער אונטערשריפט ! און גלויבט מיר, ליעבער שלום עליכם, ווער עס קען פרצ'ען ווייסט, אז דאָס איז באמת זיך אָנגעטהאָן א כח פון זיין זייט. געדענקט זשע, זעהט וואָס גיכער פאָלקסאָם געזונד צו ווערען. האָפט און ווילט אין גיכען צו אונז אין וואַרשא צו קומען. עס האָלט ביי'ם געבוירען ווערען ביי מיר א פלאַן. מיר, דאָס איז טייטש : איהר, פריץ און איך, זאָלען מיר פאָהרען קיין ארץ-ישראל, א קוק טהון, א טראַכט טהון און א דערזעהל טהון פון דאָרט אַלץ, וואָס מיר וועלען מיט אונזערע אויגען דאָרט זעהען בחוש און מיט'ן האַרצען דורכפיהלען, טרעטענדיג אויף די ערד, פון וועלכער מיר שטאַמען, אין וועלכער עס זענען בעהאַלטען אַלע אונזערע גייסטיגע וואַרצלען, און צו וועלכער אונזערע תפילות און האָפנונגען זענען געווענדט.

איך בעט אייך, ווערט באַלד געזונד ! חוץ אַלץ וויל איך גלאַט אזוי אויך ניט, איהר זאָלט קראַנק זיין — טאָ זייט-זשע בעסער געזונד, האָטש מיר און פרצ'ען צוליעב. אונז טהוט וועה, אז איהר שרייט נעבאָך פון יסורים. אונז קלעהמט דאָס האַרץ, אז מיר דערמאָנען זיך, ווי איהר פיהלט אייך אַצינד, דעריבער ווילען מיר, דעריבער בעטען מיר אייך, טהוט אונז צוליעב און ווערט טאָקי באַלד באמת געזונד און שטאַרק.

דאָס האַרץ אונזערס בעט אויך גאָט א רפואה שלמה פאַר אייך, פאַר אייער פרוי און ליעבע טהייערע קינדער. צום גיכען זעהען זיך געזונדערהייט,

אייער י. דינעזאָהן."

ליצנות, גערופען — פון דעם איז אָפּגערעדט, וואָרום אין געלד-
זאכען איז פרץ געווען, לויט דינעזאָהנ'ס אָפּשאַצונג, ערגער פון א
קינד, א קינד, וואָס דארף האָבען א מאַמע. און אין דינעזאָהנ'ען
האָט פרץ געפונען א מאַמע, א געטרייע, איבערגעגעבענע מאַמע,
וואָס איז גרייט געווען זיך מוסר-נפש זיין פאַר איהם אלע מינוט.
און גאָט זאָל אייך היטען זאָגען א שלעכט וואָרט וועגען פרצ'ען
אין דינעזאָהנ'ס געגענוואָרט! און ניט נאָר זאָגען — טראַכטען
שלעכטס וועגען פרצ'ען האָט שוין געהייסען א בעלעדיגונג, א פער-
שוועכונג. די וואַרשאַווער לצים אפילו האָבען זיך געוויצעלט
איבער דעם, און דינעזאָהן האָט געוואוסט, אז לצים וויצלען זיך,
און האָט זיך געמאַכט דערפון: „דערויף זענען זיי לצים, זיי זאָלען
זיך וויצלען“. ער האָט געטהאָן זיין זאך באמונה, נישט געלאָזט
קיין שטויב זאָל אויף איהם פאלען. און טאָמער האָט ער געזעהען
ביי עמיצען א שענס, און טאָמער האָט איהר איהם דערצעהלט
עפּים א גוטע זאך, האָט ער זיך באלד דערמאנט, אז ביי פרצ'ען
איז א סך בעסער. עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז בשעת פרץ
איז פערנאנגען מיט א גייער זאך, האָט מען דאָס געקאנט ארויס-
זעהן אויף דינעזאָהנ'ס פנים, און אז פרץ האָט די נייע זאך אָנ-
געשריבען, האָט דינעזאָהנ'ס פנים געשיינט ווי די זון.

די בעסטע אילוסטראַציע דערצו איז א בריעף פון פאַרצוויי-
יאָהרען. די ערשטע העלפט איז פון י. ל. פרץ, די אנדערע העלפט
פון יעקב דינעזאָהן, וואָס קוועלט אָן פון זיין לייעבען, טייערען פרץ,
און, ווי א פערליעבטע מוטער, האָט ער איבערגעזעהלט אפילו די
שורות — גאנצע זעכס שורות מיט א האַלבע — „א גבורה פון
א אידען!“...

אַט האָט איהר דעם בריעף:

„12—1, 1913.

„ליעבער, לייעבער שלום-עליכם,

איך בין בטבע א פיינד פון בריעף-שרייבען. אָבער דיין צו-
שריפט צו דינעזאָהנ'ס בריעף האָט מיך שרעקליך געריהרט. וואָס

א וואָך מיט י. ל. פּרץ

פאַראַיאַהרען פסח איז דאָס געוועזען.

נאָך אַ שווערער שלאַפקייט און נאָך אַ לאַנגער קוראציע אין די וואַרעמע לענדער, בין איך געקומען קיין וואַרשא. אַ סך פריינד און גוטע פריינד האָבען מיך אָפּגעוואַרט אויפ'ן באַהנחויף, און צווישען אלע פּרץ און דינעזאָהן.

ווער עס האָט געקענט פּרצ'ען, האָט זיך גאָרנישט געקענט פאַרשטעלען פּרצ'ען אָהן דינעזאָהנ'ען. אַ ריהרענדע חבֿר'שאַפט! אַ מאָדנע ליעבשאַפט! און ניט פון נעכטען איז דאָס געווען, און ניט פון פאַראַיאַהרען. נאָך מיט אַכט און צוואַנציג יאָהר צוריק, אז איך האָב געהאַלטען ביי אַרויסגעבען מיין ערשטעס יאָהרבוך „די אידישע פּאָלקסביבליאָטהעק“ און פּרץ האָט מיר צוגעשיקט קיין קיעוו זיין באַלאַדע „מאָניש“, איז תיכף נאָך פּרצ'עס בריעף אָנגעלאָפּען אַ בריוועל פון וואַרשא, פון דינעזאָהן, וואו ער פרעגט זיך נאָך אויף דעם „אויפּגעהענדען שטערן“, און אז איך האָב איהם געענטפּערט, אז איך בין פון דער באַלאַדע ענטציקט און אז דער אויטאָר שיינט צו זיין אַ גרויסער טאַלאַנט, איז קיין מעהר גליקליכער פון דעם דינעזאָהן אויף דער וועלט ניט געווען. ער, דינעזאָהן, ניט פּרץ, האָט מיר שוין צוגעשיקט נאָכדעם אַ גאַנצע „טעטראַד“ מיט קליינע ערצעהלונגען פון י. ל. פּרץ, פון וועלכע ס'איז גרינג געווען אויסצוקלויבען און אָפּצודרוקען אַזעלכע זאַכען, ווי דער „חעלעמער מלמד“, „ווענוס און שולמית“ און דעסגלייכען. פון דעמאָלט אָן און ווייטער איז אלץ, וואָס פּרץ האָט אַרויסגע- וואַרפּען (איך וועל שפּעטער זאָגען פאַר וואָס איך בענוץ דאָס וואָרט „אַרויסגעוואַרפּען“), איז דאָס גענאָנגען דורך דינעזאָהנ'ס הענד. אז דינעזאָהן איז געווען זיין ביזנעס-עקערעטער, ווי עס הייסט ביי אַיך, אָדער פינאַנץ-מיניסטער, ווי מיר האָבען איהם, בדרך

ע וואָך מיט י. ל. פּרץ

געשריבען אין יאָהר 1915.

ווער ווייסט? אפשר איז דאָס אַ מעלה? אפשר איז דאָס אַ אידעאל, וואָס יעדער פערפאַסער מעג זיך ווינשען אזא פאַפּולאַ-ריטעט צו דערגרייכען?

מע זאָגט, אז דאָס לייער „לאָרעליי“, וואָס אלע קענען, ווייסען ניט אלע, אז דער מחבר פון דעם איז היינע.

דער נאָמען פון יענעם פראַנצויז, וואָס האָט בעשאַפען די „מאַרסעליעזא“, ווייסט אורדאי איינער פון טויזענד, אָדער פון צעהנטויזענד, אז ער איז רוזשע דע-ליז.

אָדער אַ סך ציוניסטען ווייסען נפתלי הערץ אימבער, דעם, וואָס האָט געמאַכט דעם „עוד לא אבדה תקותנו“?

יבעת איך האָב געשריבען מיין הקדמה צו דער ערשטער אויפֿ-לאַגע פון וואַרשאַווסקי'ס לייערער, האָט זיך מיר פערוואָלט זאָגען נביאות, אז ס'וועט ניט נעמען קיין סך צייט און וואַרשאַווסקי'ס לייערער וועלען ווערען עכטע פאַלקס-מאַטיווען, געזונגען פון פאַלק בכל תפוצות ישראל.

איך האָב ניט געוואוסט, אז מיין נביאות וועט גרייכען אזוי ווייט, אז די דאָזיגע לייערער וועלען ווערען אזוי פאַלקסטהימליך, אז זיי וועלען טאַקי קענען אלע, לאַנג-לאַנג, כל זמן עס וועט גע-זונגען ווערען אַ אַידיש לייער, נאָר דעם פערפאַסער וועלען ניט אלע קענען, און דער נאָמען וואַרשאַווסקי וועט פערגעסען ווערען, גלייך ווי ס'איז גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט קיין וואַרשאַווסקי ניט געוועזען...

רובעל א יאָהר געהאַלט, מיט אַ דירה, מיט אַלעם גרייטען, מיט אַ פּאָיעטאָן און מיט פּערד — אז מע שמועסט פון כל טוב!
וואָס טהוט גאָט? זאָגט ער, אז אָנשטענדיגע און עהרליכע לייט דאַרף ער אַליין האָבען. און וואַרשאַווסקי לעגט זיך אַוועק, מוטשעט זיך פריהער אָפּ העכער אַ יאָהר אין אונמענשליכע לידען — און דער אידישער בעראַנזשע שטאַרבט אַוועק עלענד און פּערגעסען פון דער נאַנצער וועלט און לאָזט איבער אַ פאַמיליע אָהן שום מיטלען צום לעבען.

וואַרשאַווסקי איז געשטאַרבען, און זיינע ליעדער האָבען אָנגעהויבען ווערען וואָס ווייטער אַלץ מעהר פאַפּולער אינ'ם אידישען פּאָלק, ביי אונז, אין דער „משערטא“, און אויך ווייט־ווייט, הינטער דער „משערטא“. נישט נאָר ביי אונז, נאָר אין אויסלאַנד, אין אַמעריקא און נאָך ווייטער פון אַמריקא אויך.
אויף אַלע אידישע קאָנצערטען טרעטען־אַרויס קינסטלער, וואָס זינגען אויסגעצייכענט וואַרשאַווסקי'ס ליעדער, נאָר דער אַנטיק דערביי איז, וואָס ביי די ליעדער און אויף די אַפישען ווערד זעהר זעלטען (כמעט קיינמאָל ניט) דערמאָנט דער נאָמען וואַרשאַווסקי.

נאָך מעהר: נישט לאַנג איז מיינער אַ חבר, אַ אידישער שרייבער פון וואַרשאַ, געווען אין אַדעס אויף אַ אידישען קאָנצערט און איז נתפּעל געוואָרען, ווי אזוי איי אַרטיסטין האָט געזונגען אַ אידיש „פּאָלקסליעד“:

שמאַרקער! שמאַרקער!
רייסט די סטרונעס, רייסט אויף צוויי —
די מייזנקע אויסגעגעבעזן!

ביי דעם אידישען שרייבער איז וואַרשאַווסקי'ס ליעד אַ „פּאָלקסליעד“. און דער נאָמען וואַרשאַווסקי איז ניט דערמאָנט ביי איהם!

נאך אלע איינלאדונגען זענען מיר דערוויילע געווען נאך אין צוויי סאמע נאָהענטע שטעט: אין ביעלאָצערקאָוו און באַרדיטשעוו — און וועהרועה, וואָס ס'האָט זיך געטהאָן! עס האָבען געשוויצט די ווענער! עס האָט געקאָפּט פון דער סטעליע! א דערשטיקעניש!

אמת, צו למ"ד אלפים איז נאך געווען גענוג ווייט ("למד" איז געווען, נאך די "אלפים" האָבען געפעהלט). מיר האָבען אָבער געהאט פאר זיך א גאנצע וועלט. שוין געווען צוגעגרייט פאר אונז איין אָבענד אין יעקאטערינאָסלאַוו, און פון דאָרטען האָבען מיר בעדאָרפט פערפאָהרען קיין אדעס, און ווייטער, און נאך ווייטער. האָט זיך גאָט אַריינגעמישט און ס'האָט זיך געטראָפּען א מעשה:

געקומען קיין יעקאטערינאָסלאַוו, האָב איך געפונען א דעפּעש בסך-הכל פון דריי ווערטער:

„וואַרשאַווסקי געפעהרליך קראַנק“...

און ווען טרעפט זיך אזא זאך? וועט איהר האָרען, ס'איז כראי צו וויסען.

כל ימיו האָט זיך וואַרשאַווסקי געבאָך געראַנגעלט מיט'ן דלות, ווי איין אמת'ער העלד, חלילה נישט אַרויסבעוויזען קיינעם, אז ער און זיין פאמיליע (א ווייב און א טאכטער) ליידען נויט. נאך גראַד אויף דער עלטער, שוין צו עטליכע און פופציג יאָהר, געפּעלט עפּיס איין אייזען-קאָמפּאָניע פון דאָנער באַססיין, חלילה נישט קיין אידען, נאך בעלגיער, כריסטען, מע זאָל אַראָפּברענגען צו זיך אין דער קאנטאָר, אין יעקאטערינאָסלאַווער גובערניע, אלס פּראָקוריסט, איין אַנשטענדדיגען, איין אַרענטליכען יוריסט פון קיעוו, ער מעג זיין א איד. און וואו קאָן מען קריגען א מעהר אַנשטענדיגען און מעהר אַרענטליכען מאַן, ווי מ. מ. וואַרשאַווסקי?

און אָט אזוי איז אונזער וואַרשאַווסקי פּלוצים מיט א מאָל נתגדל געוואָרען, בעקומען א שטעלע פון שענע עטליכע טויזענד

און מע האָט געמאַכט אַ כּוּסֶה, און מע האָט געהויבען אַ טאַסֶט, און מע האָט גערעדט אַ רעדעניש, און מע האָט געלויבט דעם מחבר אין טאָג אַרײַן, געבענשט איהם מיט'ן נאָמען: „דער אידישער בעראַנזשע“, און מע האָט געחאַפּט אַ רקוד'על מיט'ן בעל-היובל און מיט'ן בעל-הבית, און מע האָט געטאַנצט און מע האָט געזונגען — חִינעלעבט!

ווי נאָר ס'איז אויספערקויפט געוואָרען דאָס ביכעל, איז דער נאָמען פון וואַרשאַווסקי'ס ליעדער גיך געוואָרען מפורסם נישט נאָר אין קיעוו און אַרום קיעוו, נאָר ווייט-ווייט איבער'ן גאַנצען לאַנד איז כמעט נישט געווען די אידישע שטוב, וואו מע זאָל ניט וויסען צו זינגען דעם „אַלף-בית“. און דער קול, אז דער פער-פאַסער אַלײַן זינגט זיינע ליעדער פאַר'ן עולם אין קיעוו, האָט דערגרייכט אויף אין אַנדערע שטעט, און מיר האָבען ביידע אָנ-געהויבען בעקומען זעהר פריינדליכע איינלאַדונגען פון אַ סך גרויסע און קליינע שטעט, מיר זאָלען קומען לוסטיג מאַכען דעם עולם — איך מיט מיינע „מעשיות“, וואַרשאַווסקי מיט זיינע „ליעדלעך“... אז דאָס לעבען איז ליעב, איז די וועלט הפקר!

דאָס איז געווען די גליקליכסטע צייט, קאָן מען זאָגען, דער כאַמע פריהלינג פון וואַרשאַווסקי'ס לעבען. איך געדענק אזוי ווי היינט דעם חשבון, וואָס ער האָט מיר געמאַכט פון אונזער ער-שטען טורנע איבער'ן לאַנד.

— צו לִמְדֵי אֱלֹפִים! — האָט ער מיר געזאָגט מיט זיין הילכיגען געלעכטער. — צו לִמְדֵי אֱלֹפִים דאַרף אונז איבערבלײַבען ריינע, אַ רוח אין זייער פאָטער און מוטער אַרײַן!

— און דערנאָך וועלען מיר אַריבערשווימען דעם ים — האָט ער גענומען פאַנטאַזיערען ווייטער — און מאַכען אַ רייזע איבער אַמעריקאַ, און דאָרטען וועלען מיר איבערקעהרען די וועלט!...

נאָך דער וועלט איז, אַפֿנים, בעשערט געווען, זי זאָל ניט איבערגעקעהרט ווערען. וואָרום פון אונזער גאַנצער נסיעה און

בהשתדלות פון פריינד און ציוניסטען. און מחמת די ליעדער זענען שוין געווען בעקאנט פון א סך פריהער, האָט מען די ערשטע טויזענד ביכלעך צעחאפט ווי מצה-וואסער, נישט איבערגעלאָזט אפילו אויף אַ הפואה.

מאָהלט אייך, קיין גרויסע גליקען האָט דער מחבר ביי דעם געשעפט נישט געקאָנט מאַכען. ער איז געווען גליקליך, וואָס זיינע פריינד האָבען געדעקט די קאָסטען. אַ בעלן אויף אַרויסצוגעבען די צווייטע אויפלאַגע האָט זיך עפּיס נישט געפונען. אַ קונה, וואָס זאָל בעצאָהלען דערפאַר דעם „מחבר“ עטליכע הונדערטער במזומן — אוראיי נישט (פאַר זשאַרגאַנישע ליעדלעך מזומן געלד?). אַליין אַרויסגעבען דאָס ביכעל — האָט וואַרשאַווסקי נישט פערמאָגט קיינמאָל אזא גרויסען קאפיטאַל. סײַדען מיט דער צייט, אז דער אויבערשטער וועט רחמנות האָבען? ... נאָט, אז ער וויל, קאָן ער! ... דערפאַר האָט ער אָבער געהאַט כבוד — אַ יוביליי!

איך מאַך נישט קיין שפּאַס: מיר האָבען איהם געפראַוועט אַ יוביליי.

אזוי האָט דאָס טאַקי געהייסען: „דער אנדערהאַלבען-יאָהר-ריגער יובל פון וואַרשאַווסקי'ס ליעדער“.

דאָס האָט בעדאַרפט הייסען: אזוי ווי אנדערהאַלבען יאָהר האָבען זיך וואַרשאַווסקי'ס ליעדער בהשתדלות פון פריינד און ציוניסטען געדרוקט און זענען מיט גאָט'ס הילף אין אַ גוטער שעה אַרויס פון דרוק — איז אַ גוט יום-טוב אייך, אירען!

דעם יובל האָט מען „געפּייערט“ טאַקי ביי מיר אין שמוב. פורים איז דאָס געווען (אויב איך האָב קיין טעות נישט), נאָך דער סעודה.

אַ יום-טוב איז דאָס געווען דוקא אַ פרייליכער, מיט טאָסטען און מיט רעדעס.

סאַמע אין מיטען יום-טוב האָבען זיך אַריינגעריסען אַ בינטעל קיעווער סטודענטען, יונגע לייט וואַרעמע, היציגע, אידיש בלוט,

האַבען שוין בעצייטענס, אויף קרעדיט, געשענקט אַ שמייכל, און ס'איז אַרויס אויף דער סצענע כתרילעווקע, און דער עולם האָט זיך געפיהלט גאָנץ יום־טוב'דיג.

נאָר דער אמת'ער יום־טוב האָט זיך אָנגעהויבען ערשט דע־מאַלט, אז וואַרשאַווסקי האָט זיך אוועקגעזעצט ביי'ם ראַיאַל. באַלד נאָך די ערשטע צוויי־דריי לייערער האָבען אָנגעהויבען פליהען בעשטעלונגען פון אַלע זייטען, ווי פון געבעטענע בעלי־בתים אויף אַ חתונה :

— „טייערע מאַמע“ !

— „א גוט מאָרגען, יענקעלע“ !

— „תנחום דער טרובאַטש“ !

— „די מיזינקע“ ! „די מיזינקע“ !

— „שמחת־תורה“ ! „שמחת־תורה“ !

און דער גוטער וואַרשאַווסקי, וואָס האָט ניט געוואוסט וואָס הייסט אָפּזאָגען, אז יענער וויל, האָט אויסגעהערט אַלע בעלי־בתים און מיט פּערגעניגען געגעבען יעדען בעל־הבית, וואָס ער פערלאַנגט, נעבאָך גוט געשוויצט, גלייך ווי מע וואָלט איהם גע־צאָהלט דערפאַר מי יודע וויפּיעל !

נישט איין מאָל, געהענדיג פון די אסיפות ביינאַכט צופּוס (אויף צו בעשטעלען פאַר די אומזיסטע „אַרטיסטען“ אַ פּאָיעטאָן — דערויף איז קיינער ניט געפאַלען), האָט ער מיר מיט זיין הילכיגען גוטמוטהיגען געלעכטער איבערגעגעבען און בעוויזען, אז דאָס העמד איז אויף איהם „פיטש־נאָס“.

— האָטש אויסצודרעהען, אַ רוח אין זייער פאָטער און מוטער אַריין, חאַח־חאַח !

נאָר אַט איז געקומען די צייט, ער זאָל שוין אַמאָל דערלעבען נחת אויף. עס איז אַרויס מיט גאָט'ס הילף דער באַנד מיט לייערער (לערך מיט אַ יאָהר צעהן צוריק), געדרוקט אין קיעוו

פיעל, אז ס'איז איהם שווער אפילו אַנצושרייבען זיינע ליעדער אויף פאפיער.

קעגען דעם האָט זיך אָבער געפונען אַ מיטעל — און מיר האָבען איהם גענומען אַטאַקירען פון אלע זייטען אזוי לאַנג, ביז מע האָט ביי איהם גע'פועל'ט, ער זאָל מיר דיקטירען דעם טעקסט, און פאַר אַ מוזיקער — די נאָטען, און דער ערשטער באַנד וואָר שאַווסקי'ס ליעדער איז למזל צונויפגעשטעלט געוואָרען, און מע האָט זיך גענומען זיי אַרויסגעבען על חשבון החברה פון קיעוו. יענע צייט איז געווען די צייט פון „ציוניזם“: ציוניסטישע אָבענדען, פערזאָמלונגען און דיסקוסיעס. און אזוי ווי די פער-זאָמלונגען זענען בעשטאַנען פון סאַמע הייסע דעבאַטען און טרו-קענע — אָפּטמאָל אַביסעל צו טרוקענע — רעדעס, האָט מען זיך שטאַרק גענויטיגט אין אַ פערבייסעכטס, אין אַ מין קאָמפּאַט — „פאָר לאַ באָן באַוש“, ווי דער פראַנצויז דריקט זיך אויס.

דער דאָזיגער קאָמפּאַט איז געווען די ערשטע צייט שלום-עליכם'ס „מעשיות“, און דערנאָך איז צוגעקומען אויך וואַרשאַו-סקי'ס ליעדער.

ס'איז כמעט נישט אַוועקגעגאַנגען אין אָבענד, אין ציוניס-טישע פערזאָמלונג, מע זאָל אונז נישט שלעפען פון „קרעשטשאַטיק“ אויף „פּאָדאָל“ און פון „פּאָדאָל“ אויף „קרעשטשאַטיק“. איך האָב געמוזט עפּים פאַרלייענען, און וואַרשאַווסקי האָט געמוזט עפּים זינגען — און נישט „עפּים“ זינגען, נאָר טאַקי אַ סך זינגען! אַלסדינג, וויפיעל ער האָט פערמאַגט, האָט ער געמוזט אויסזינגען, נאָר אָהן אַ שום תירוץ, — האָטש נישט מיין לייענען, נישט וואַר-שאַווסקי'ס געזאַנג האָבען זיך אָנגעקעהרט מיט'ן ציוניזם. ס'איז שוין אָבער געוואָרען אזא רגילות — פערפאלען! אָנגערעדט זיך ווי די פויקען און אָנגעגעסען זיך מיט דעבאַטען, האָט מען אַוועק-געשטעלט אַ טישעל, צונויפגערוקט די בענקלעך, אַוועקגעזעצט שלום-עליכמ'ען אויבענאָן, און די ערנסטע פער'עס'טע פנימ'ער

אפילו אויף די געדאנקען נישט געקומען. מע קאן זיך דעריבער פארשטעלען, מיט וואס פאר א נייגעריגקייט איך האב ארויסגע-קוקט אויף ווארשאַווסקי'ן מיט זיינע ליעדלעך.

די עטליכע טעג זענען אריבער — מע האט מיר געבראכט דעם פוינעל.

א מענטש פון אריבער פופציג, קורצען וואכס מיט קורצזיכ-טיגע, נאך שמייכלענדיגע און א סך רעדענדיגע אויגען, גוט געפאקט, איין אפגעטרעגנען רעקעל מיט א ביסעל אויסגעריבענע עלענ-בויגענס, איין אלטגעזעסענער שניפס, א ניד גענגעל, א שען קול און א שטארק הייליגער געלעכטער — אט דאס איז ווארשאַווסקי'ס פארטרעט.

דער נאכט האט זיך לאנג נישט געלאזט בעטען, זיך אוועק געזעצט צום פארטעפיאן און גענומען זינגען און זיך אליין אקאמ-פאנירען זיינע שענע ליעדער מיט אזוי פיעל הומאר און געפיהל און מיט אזא שענער, הארציגער שטימע, אז איך האב איהם פשוט ארומגעחאפט קושען:

— גולן! פאר וואס לאזט איהר ניט אפדרוקען די דאזיגע ליעדער? ווען איך זאל ניט וויסען, אז דאס זענען אייערע אייגענע, וואלט איך געמעגט שווערען, אז איך האב זיי אמאל געהערט זינגען פון מיין מאמען!

אזוי פיעל פאלקסטחיליכקייט האט זיך געפונען אין די ווער-טער און אזוי פיעל פראסטקייט אין זייערע מעלאדיעס!

דער געדאנק פון לאזען דרוקען די ליעדער איז אבער געווען פון ווארשאַווסקי'ן אזוי ווייט, אז ער האט גארניט געוואלט הערען דערפון. און דערצו האט ער זיך מיר מודה געווען, אז האטש ער האט אמאל געשמודיערט אין דער ראבינער-שולע (איג זשימאמיר). האט ער אירישקייט געלערענט אזוי ווינציג און פערגעסען אזוי

דער נאָמען וואַרשאַווסקי איז מיר געווען בעקאַנט פון לאַנג אין קיעוו. דאָס איז געווען אַ געשוואַוירענער אַרױאַקאַט, אַ טיפּ פון יענעם מין געשוואַוירענע אַרױאַקאַטען, וואָס האַפּען ניט קיין שטערען, קנאַקען ניט, לאָזען זיך ניט הערען אויף דער וועלט, ויצען זיך שטיל אין זייער קאַבינעט, קוקען לאַנג-לאַנג אַרויס אויף אַ קליענט, נאָר אז דער קליענט איז געקומען, איז ער שוין זיכער, אז ער האָט געטראָפּען ניט צו קיין אַרױאַקאַט, וואָס קוקט איהם אין דער האַנד אַריין און שאַצט איהם די קעשענע, נאָר צו אַ פריינד, צו אַ ברודער, וואָס וועט איהם אויסהערען ווי אַ פריינד און בעהאַנדלען ווי אַ ברודער.

פערשטעהט זיך, אז אַזעלכע מענשען פלאָגען זיך זייער גאַנץ לעבען, פיהרען אַ ביטערע מלחמה, קומען קוים-קוים אויס מיט'ן שטיקעל ברויט און ווערען געעלטערט פאַר דער צייט.

אויף וואַרשאַווסקי'ן איז דאָס אָבער געווען שווער צו דער-קענען. דאָס איז געווען אַ פאַרשוין אַ לעבעדיגער, איין אַמת'ער כתרי'ליק — איין אָרעמס און אַ פרייליכס, און צווישען חברה געשוואַוירענע אַרױאַקאַטען — די נשמה. קיין אָבענד, קיין יום-טוב, קיין קערמעשעל איז זיך ניט בעגאַנגען אָהן מאַרק מאַרקאָ-וויטשען. וואָרום מאַרק מאַרקאָוויטש וואַרשאַווסקי האָט געהאַט אַ בעזונדערען טאַלאַנט אויף צו פרייליך מאַכען דעם עולם מיט זיינע אויסגעצייכענטע הומאָריסטישע עקספּראָמטען אין ריימען, וואָס ער האָט אייך געקאָנט, ווען איהר ווילט, צוטראַכטען צו יעדען איינציגען נאָמען, און מיט דער בעסטער כאַראַקטעריסטיק אַפּשילדערען אייך אַ מענשען אין דריי-פיער ווערטער.

קופּערניק מיט זיינע גלענצענדע רעדעס און וואַרשאַווסקי מיט זיינע עקספּראָמטען-קופּלעטען האָבען גע'ש'מ'ט אין שטאָדט, און ביידע זענען געווען געליעבט אין אַלע אינמעליגענטישע קרייזען פון קיעווער ראַיאָן. נאָר אז דער זעלביגער וואַרשאַווסקי קאָן אויך אידישע ליעדלעך מאַכען אין „זשאַרגאָן“ — דאָס איז מיר

די געשיכטע פון ווארשאַווסק'ס ליעדער.

(צו דער צווייטער אויפלאגע).

דאָס איז געווען מיט אַ יאָהר פיערצעהן-פופצעהן צוריק.
אין אַ געשפרעך מיט אַ געשוואוירענעם אַדוואָקאַט אין קיעוו
(מ. מ—ר) דערצעהלט מיר דער דאָזיגער אַדוואָקאַט אַ מעשה, אַז
יענע וואָך איז ער געפאָהרען מיט זיינעם אַ קאַלעגאַ, אויך אַ גע-
שוואוירענער אַדוואָקאַט, מ. מ. ווארשאַווסקי, פון קיעוו קיין וואַר-
שעלעקאָוו אין געריכט אַרײַן, האָט איהם אָט דער ווארשאַווסקי
דעם נאָנצען וועג געזונגען אידישע ליעדלעך אין „זשאַרגאָן“, נאָר
אַזעלכע, וואָס צענעהען זיך ממש אין אַלע איברים. בעזונדער איז
איהם פערבליבען אין טעם אַ ליעדעל, וואָס הויבט זיך אָן מיט די
ווערטער:

„אוי, מאַכט האַנצי בולקעס!

אוי, באַקט זי בייגעל!“...

— וועמענ'ס ליעדלעך זענען דאָס? וואו קריגט מען זיי און

וואו זענען זיי געדרוקט?

— זיינע אייגענע ליעדלעך, אין ערגיץ ניט געדרוקט. ער

אַליין מאַכט די ליעדער, ער אַליין בעשאַפט די מוזיק צו זיי און

ער אַליין זינגט זיי — אַלסדינג אַליין.

— סטייטש, וואָס-זשע שווייגט איהר? ניט איהם אַהערצוצו,

אַט דעם פויגעל!

און ס'איז געבליבען, אַז אין אַ פרייען טאָג ברענגט ער מיר

איהם צו פיהרען.

אָט אַזוי זינגען זיך אידישע, באמת אידישע פאָלקסליעדער! אויך די שפראך פון וואַרשאַווסקי'ס ליידער איז די אמת'ע פאָלקס-שפראך, אַ פראַסטע אידישע קאפאָטע, נישט געקניצעלט, נישט פערדייטשערט. פונקט אַזוי ווי מע רעדט ביי אונז אין אונזער געגענד. * איך בין רעכט איבערצייגט, אַז עס וועט גאָר נישט לאַנג געדויערען און וואַרשאַווסקי'ס „אידישע פאָלקסליידער“ וועלען ווערען ביי אונז באמת פאָלקסליידער, וואָס מע וועט זיי קאָנען הערען זינגען אומערום, אין יעדער אידישער שטוב, דאָרט וואו מע הערט נאָך אַמאָל אַ אידיש וואָרט, דאָרט וואו מע שעמט זיך נישט מיט אונזער אַרעמער אידישער פאָלקסשפראך, וואָס מע רופט זי „זשאַרגאָן“...

אויגוסט 1900, קיעוו.

* מיר בעמען ביי די, וואָס די אויסשפראך איז ביי זיי אַ ליטווישע, זיי זאָלען מוחל זיין וואַרשאַווסקי'ן די גראַמען: „וואונדער — קינדער, מוטער — ביטער, בלוט — ניט, צו — פריה, זיס — פוס“, וכדומה אַזעלכע פערזענ, וואָס פאַר'ן ליטווישען לעזער קומען זיי אויס פריקער. דערפאַר זענען מיר מוחל די ליטווישע שרייבער זייערע גראַמען: „שונאים — פנים“, ווייל „פנים“ ליענט זיך ביי זיי ווי ביי אונז „שונאים“, אָדער די גראַמען: „אויך — גיך“, ווייל „אויך“ ליענט זיך ביי זיי „עך“ און „גיך“ — „נעך“... אויך די מאַס פון די פערזענ איז ביי וואַרשאַווסקי'ן נישט אויסגעהאלטען אומערום גלייך, ווייל ער נעהט מיט דעם גאַנג, אַז אין ליידער איז נישט די מאַס דער עיקר; ער בויעט זיינע ליידער אויף דער אַרט, ווי עס האָט געשריבען גאלדפאָדען, וועלכען ער שעצט גאַנץ הויך אַלס פאָלקסדיכטער און האַלט זיין שרייבען פאַר אַ מוסטער ביי'ם צונויפלעגען פאָלקסליידער אין זשאַרגאָן.

די הענד שוין אויפגעבונדען,
צעבראכען ליגט די קייט...
דער גלות איז פערשוואונדען,
פערשוואונדען צער און לייד!...

וויבאלד אזוי, איז ער דאך גערעכט, אז ער זינגט:

וואס זשע דארף מען, ברידער, אומעטיג זיין?
ס'איז איין עבירה, כלעבען, א גרויסע —
אמעהר, טראגט אריין איין עמער וויין,
לאמיר מאכען בעסער א כוסה! —
זיך מומשען און זינגען ליעדער,
פליעסקעט, פליעסקעט, ברידער!...

וואס נאך פאר א סוד ליגט אין ווארשאוסקי'ס ליעדער? —
וואס זיי זענען פראסט און עכט אידיש, נישט גע'מלאכה'ט — און
דאס איז אמת'ע פאָעזיע. וועמען פון אונז איז נישט בעקאנט
דאס בילד פונ'ם אידישען חדר:

אויפ'ן פריפעטשיק ברענט א פייערעל
און אין שטוב איז היים,
און דער רבי לעהרענט קליינע קינדערלעך
דעם אלף-בית...

אדער ווי געפעלען אייך, אשטייגער, „שרה און רבקה“, די
צוויי שוועסטער פון „ראחמעסטריווקע“? און דאס בריוועל פון
אמעריקא, וואס א זוהן שרייבט צו זיין מאמע און גיט איהר אפ
א גרוס פון יעדען בעזונדער: פון לאה'ניון און פון דבורה'לען,
וואס ווייזט מיט'ן גרויסען פינגער אויף דער באבעניו'ס פאטערעט:

און מיין שענער יונג מיין סאני
ארבייט, גאלדענע האט ער הענט!
משה'לע זאגט שוין „מודה אני“,
רחל'ען וואלסטו דו נישט דערקענט...

ביי יעדען איז א יום-טוב דאס שטיקעלע לעכען —
ביי מיר איז דאס לעכען שווארץ ווי די ערד...

זעלטען-זעלטען האפט זיך ארויס ביי איהם א געוויין: „עס
זינגט זיך ניט, עס זינגט זיך ניט!“... פערקעהרט, ביי יעדען
אומגליק, ביי יעדער צרה שלא תבוא, פערענטפערט ער דעם רבונר
של-עולם און זאגט דעם געוויסען „גם זו לטובה“:

איך בין קראנק, איך שפיי מיט בלוט,
אין בקור-חולים נעמט מען מיך ניט...
איך שטארב, איך געהאויס, ווי א לעכט, —
שא! ברידער, גאט איז גערעכט...

ער רעדט זיך אויס דאס הארץ, אז אמאל, ניט היינט געדאכט,
איז געווען א סך — א סך ערגער, און ער טראגט נישט קיין שנאה,
קיין פערדראם אויף זיינע שונאים; אדרבה, ער וואלט מרינקען
מיט זיי „ברודערשאפט“:

מהייערע מלכה,
געזונד זאלסט דו זיין!
פאר וועמען זאל איך מרינקען
דעם דאזיגען וויין? —

— — — — —
איך וואלט מרינקען פאר מיינע שונאים,
נאר זאג זיי ניט אויס!
— — — — —

ווארשאַווסקי'ס העלד איז א גרויסער מאַמין, און האָמט די
נאָכט איז לאַנג, האָמט די נאָכט איז פינסטער, גלויבט ער פון
דעסטוועגען, אז אַמאָט נעהט-אויף די זון אין ציין; ער זעהט
איהר שוין פון דער ווייטען, ער הערט הימעלשע געזאָנגען פון
פייגעל, וואָס פליהען דאָ און דאָרט:

אין זיי שפיענעלט זיך אָפּ, ווי אין אַ לויטער וואסער, דאָס גאַנצע לעבען פונ'ם אידישען פאָלק מיט אלע אידישע פריידען און ליידען, אידישע צרות, דער אידישער דלות, אידישע טרערען... וואָר-שאַווסקי'ס ליעדער זענען נישט נאָר קינות, קלאַגליעדער אליין; אדרבה, מעהרסטענטהייל פון זיי זענען דוקא פרייליכע, לעבעדיגע ליעדער, וואָס אפילו אַז זיי הויבען זיך אָן טרויעריג, מיט איין אומעטיגען מאַטיוו, לאָזען זיי זיך אָפטמאָל אויס מיט אַ געלעכטער:

אַז מע צאָפט פון מיר דאָס בלוט אַרויס
און מע מוטשעט מיך פאַמעליך,
לאָך איך מיך גוט פון מיינע שונאים אויס
און געה מיר גאָר אַ פרייליך!...

נאָר אַז אָך און וועה איז צום געלעכטער! אין דער גאַנצער פרייליכקייט הערט זיך אַ געוויין, אין זיין געלעכטער הערט מען טרערען... נאָר וואַרשאַווסקי'ס העלדען האָבען פיינט בעקלאַגען זיך:

ווי פאַר'ן עמוד
זינגען זיי תמיד...

זיי זענען, צום מיינסטען, טאקי גרויסע אַרעמע לייט, נעבאָך קבצנים, נאָר פרייליכע קבצנים:

חאַטש איך בין מיר אַרעם אידעל
און עס דאַרט מיר גוט דער מוח,
שמחת-תורה זינג איך אַ ליעדעל
און מאַך אַ גוטע כוסה אויך!...

זיי זענען, צום מיינסטען, גרויסע בעלי-בטחון, זיי גלויבען אין גאָט און זענען מקבל באהבה אויף זיך אלע צרות, סאי די וואָס פונ'ם אויבערשטען, סאי די וואָס פון מענשען, סאי פון פרעמדע, סאי פון אייגענע... זעלטען חאַפט זיך אַרויס ביי איהם אַ קלאַג, אַז:

נישט פון דעם מין שרייבער וויל איך רעדען אצינד. איך רעד פון די אמת'ע טאלאנטען, וואָס ליגען אין דער פערבאָרגעניש, וואָס יאָגען ניט אַרויסבעווייזען זיך אויף דער אידישער וועלט און וואָס מע בעדאָרף זיי זוכען און געפינען.

איינער פון די דאָזיגע טאלאנטען איז דער פערפאַסער פון „אידישע פאָלקס-ליעדער“, מ. מ. וואַרשאַווסקי. דאָס איז אַ נייער פאַרשויף, אַ נאָסט אין אונזער פאָלקסליטעראַטור, און פערדיענט, מע זאָל זאָגען איבער איהם און איבער זיינע ליעדער עטליכע ווערטער.

מ. מ. וואַרשאַווסקי איז, ווי דאָס רוב פון אונזערע שרייבער, אַ מענש אַ פערנומענער (ער איז אַ יוריסט), וואָס האָט נישט קיין צייט אָפצוגעבען זיך מיט ליטעראַטור; נאָר אז ער האָט אַ פרייע מינוט, זינגט ער זיך אַ אידיש ליעדעל, זיין אייגענע אַרבייט, מיט אַ אידישער מעלאָדיע, וואָס ווערד ביי איהם בעשאַפען אינאיינעם מיט די ווערטער. ער האָט נישט אין זיגען געהאַט אַרויסגעבען זיינע אידישע ליעדער פאַר'ן פאָלק, און אַפילו אָנשרייבען זיי אויף פאַפיער, ביז עס האָט זיך געמאַכט, אז גאָר אומגעריכט, צוריק מיט אַ יאָהר דרייפיער, האָבען אייניגע פון זיינע בעקאַנטע (און איך אויך בתוכם) דערהערט איהם זינגען און שפיעלען זיינע אידישע ליעדער — און מיר זענען אַלע געווען אַנטציקט. מיר האָבען דערהערט אַ ניי מין געזאַנג, מיר האָבען דערפיהלט אַ פריש מין געשמאַק, אַ בעזונדער מין זיסקייט, סאַי אין די ווערטער, סאַי אין דער מעלאָדיע, און מיר האָבען זיך צוגעזעצט צו איהם, ער זאָל זיי אַרויפשרייבען אויף פאַפיער. — און פון יענער צייט אָן קאָן מען שוין הערען וואַרשאַווסקי'ס ליעדער זינגען אין אַ סך אידישע הייזער דאָ אין קיעוו, און אויך אין אַנדערע שטעט, וואָס אין אונזער געגענד. מע זאָל פערשמעהן אַקוראַט וואַרשאַווסקי'ס ליעדער, מוז מען זיי הערען זינגען, וואָרום דאָס זענען נישט גלאַט אזוי שירים, וואָס גראַמען זיך — שטראַס-גראַס; דאָס זענען ליעדער, און ליעדער פאַר'ן פאָלק; דאָס זענען אַזעלכע ליעדער, וואָס

מ. מ. ווארשאָווסקי און זיינע ליעדער

א.

א פאָר ווערטער צו ווארשאָווסקי'ס ליעדער.

וואונדערבאר איז די געשיכטע פון אונזער פאָלק ישראל. וואונדערליך איז אונזער אידישע ליטעראטור. נאָר נאָך מעהר וואונדערליך איז די ביאָגראַפיע פון אונזערע שרייבער, פאָעמען און משוררים. אייגענטליך, איז ביי אונז, אירען, נישטאָ קיין שרייבער, ווי ביי לייטען, דאָס הייסט, נישטאָ ביי אונז אַזעלכע, וואָס זאָלען זיך אָפגעבען נאָר מיט שרייבעריי אַליין; מע קאָן זאָגען, אַז ביי אונז איז כמעט נישטאָ קיין איינציגער שרייבער, וואָס זאָל לעבען פון דער פען. ביי אונז שרייבט יעדער ווער עס וויל, ניט דער וואָס קען, וואָרום דער וואָס קען — יענער קאָן ניט שרייבען, מחמת ער איז פערטראָגען נאָר אין עפּיס אַנדערש, אין דאגות־פּרנסה, ער זוכט אַ שטיקעל ברויט... דעריבער וואָל־גערען זיך ביי אונז אָפטמאָל טאַלאַנטען, וואָס געהען לאַיבד, ווערען פערפאַלען. מע בעדאַרף נישט מיינען פון דעסטוועגען, אַז ביי אונז שרייבט מען חלילה ווינציגער, ווי ביי אַלע אַנדערע פעל־קער; אדרבה, צווישען אירען געפינט איהר אַ סך, אַ סך אַזעלכע, וואָס שרייבען און שרייבען און הערען ניט אויף צו שרייבען, פּערגיסען מייכען טינט, פיהרען־איבער פאַפיער און פענעס אומד ברחמנות, און דרוקען ביכער און ביכלעך איז די טויזענדער. נאָר

מ. מ. ווארשאָווסקי און זיינע ליעדער

געשריבען אין יאָהרען 1900—1914.

מיר פאָרשטעלען אין זכרון לעוויןסקי'ס פאָרטערט מיט קורצע שטריכען, ווייל איך שרייב דאָס זעהר בחפזונ'דיג און נאָך ליגענדיג דערצו: א גרויסער איד, א ברייטער, מיט ברייטע פלייצעס, מיט א ברייט שמייכל אויפ'ן ברייטען פנים און מיט ברייטע הענד, וואָס וואָלטען וועלען אַרומנעמען דאָס גאַנצע בינטעל אידישע שרייבערס מיט'ן גאַנצען אידישען פאָלקס און אַריבערחאַפּען זיך אויף אַ וויילע קיין אַרץ-ישראל — אינ'ם אידישען לאַנד — און דאָרטען געבען אַ לעב-אונטער, אָבער טאַקי וואָס לעבען הייסט, דהיינו: אַ גלעזעל כרמל-וויין, אַ גרויסען העברעאישען זשורנאַל, אַ גרויסע אידישע אַקאַדעמיע, אַ שפּאַציער מיט אידישע טעכטער אויפ'ן הרהכרמל, און אַ פאָהר אויף די אייגענע אידישע באַהנען, אומערדום מיט אייגענע אידישע בופעטען, מיט אידישע קיאָסקען, וואו עס פערקויפט זיך כל ספרי מענדעלי מוכר ספרים מיט כל שירי ביאַליק — חי געלעבט, אַדנים סלאָוואָם!...

„אַדנים סלאָוואָם“ — דאָס איז געווען לעוויןסקי'ס פלוג-וואָרט, מיט וועלכען ער פלעגט אויסלאָזען יעדען שמועס און מיט וועלכען עס גלויבט זיך מיר פערענדיגען אויך די דאָזיגע שורות.

נערווי (איטאַליע), ו' מרחשוון, התרע"א.

די אַנמערקונגען אין דעם דאָזיגען אַרטיקל, ווי אויך די איבערזעצונג פונ'ם העברעאישען בריעף, זענען געמאַכט סוף די אַרויסגעבער.

און דער עיקר, וואָס איך וויל דיר אַצינד שרייבען, איז וועגען דינע „שפּריכווערטער“. * ווי דו זעהסט, האָב איך צונויפגעזאַמלט איינס צו איינס אלע דינע גלייכווערטלעך און גלאט ווערטלעך און איך האָב ברעה זיי לאָזען דרוקען אין אַ זעהר שענעם ביכעל, מיט אַ הקדמה פון מיר אָדער פון איינעם פון אונזערע לייט, אַ קורצע הקדמה, נאָר איין אויספיהרליכע, און פערקויפּען עס פאַר זעהר אַ נידעריגען פּרייז. און דו, מיין טהייערער, בעשטימ דיין לוי, וויפיעל דו וועסט געפינען פאַר נויטיג, ווייל איך וויל דאָס אוועקקויפּען, אויב ניט אויף אייביג, איז אויף צוואַנציג יאָהר (!?), אָדער אויף אַביסעל וועניגער פון דעם... אָט דאָס איז, מיין טייערער פּריינד, וואָס איך האָב געפונען פאַר נויטיג דיר צו שרייבען אַצינד. דאָס העפט נופא שיק איך דיר מאָרגען. און נייעס, מיין טייערער, איז ביי אונז נאָר וועניג...]

שפּעטער מיט אַ טאָג צוויי־דריי האָב איך ערהאלטען פון איהם דאָס העפטל. אין דעם זעלבען טאָג האָב איך געלייענט אין די צייטונגען, אַז לעוויןסקי איז געפעהרליך קראַנק. אויף מיין אָנפראַג־דעפּעשע: וואָס מאַכט לעוויןסקי? האָב איך בע־קומען פון מיינע פּריינד פון אדעם אַ קורצע תשובה: דאָראַנאָי לעוויןסקי סקאַנטשאַלסיאַ.

סך הכל דריי ווערטער, נאָר די דריי ווערטער האָבען צוגע־נומען דריי יאָהר פון מיינע נישט פיעלע יאָהרען, וואָס מיר איז נאָך געבליבען זיך נאָריש צו מאַכען אויף דער דאָזיגער נאָרישער וועלט...

ביי'ס סוף פון מיינע פערבייליכע־נדיגע רשימות גלוסט זיך

* א. 5. לעוויןסקי האט זיך אַ געוויסע צייט אָפּגעגעבען מיט'ן צונויפ־זאַמלען אלע שפּריכווערטער און גלייכווערטלעך פון שלום־עליכ'ס ווערק — סאי די אַריינגעלע, שלום־עליכ'ס־דיגע, סאי די פאָלקס־ווערטלעך, וואָס שלום־עליכ'ס האט בעאַרבייט אויף זיין שטייגער — און האט דאָס געזאַלט אַרויסגעבען אין אַ בעזונדער ביכעל. — דאָס מאַנסקריפּט מיט די ווערטלעך געפינט זיך ביי שלום־עליכ'ס פאַמיליע צווישען שלום־עליכ'ס נאכגעבליבענע שריפטעז.

הפץ אנכי לקנות אותה, אם לא לצמיתות, אבל לעשרים שנה (!?)
או פחות מעט... זהו, ידידי היקר, מה שמצאתי נחוץ לכתוב לך
עתה. את המחברת גופא אנכי שולח לך מחר. וחדשות, יקירי,
אצלנו רק מעט. רבניצקי איז נאך געל ווי געווען, ווערט אפילו
אביסעלע גרויליך, אבער נאך אלץ געל, און שווייגט. ביאלק איז
נאך אלץ ביאלק, דאס הייסט, ער שרייבט ווי ציגער שירים
און לאכט פיעל, און דער „זיידע“ זיצט נאך אין ווילנא... וכו'
בכל הברכות שלך

א. ל. לעווינסקי.

[פון די אַרױסגעבער: מיר גיבען דאָ פאַר די
לעזער די איבערזעצונג פון דעם בריעף אויף אידיש: ערשטענס
און פריהער פון אלץ — א גמר חתימה טובה... נאך איך וויל, אז
צו דעם „גמר חתימה טובה“ זאָל מען דיר צולעגען נאך עפּיס אַ
קלייניגקייט: דו זאָלסט אויסנעמען דאָס גרויסע געווינס פון צוויי
הונדערט טויזענד. איך מויל, אז ביי דעם אויבערשטען, וויל,
להבדיל, ביי בראַדסקי, איז דאָס פון די קליינע זאכען; ביי אַזאַ
אידען אָבער וויל דו וועט דאָס זיין אַ ענין. וויל מיינסט דו? און
ווייטער — אויב מיר וועט זיך אַיינגעבען צו זיין נעכסטען מאָנאַט
אין אויסלאַנד, וועל איך זיך סטאַרען צו זעהען מיט דיר, אויב דו
וועסט נאך דעמאָלט זיין אין לונאַנאָ. און מיר, מיין טייערער,
האַבען ערוואַרט פון דיר „עפּיס“ פאַר'ן ראש־השנה־נומער, אָדער,
לכל הפחות, אויף סוכות, און דו, גזלן, האָסט געשוויגען. דו פער
גינסט ניט אונזער אַדעס. און וואָס וועט זיין מיט אונזער „גוט
מאָרגען“* ווייס איך ניט. אפשר וועט ער אַוועקשטאַרבן פאַר
דער צייט פון געלד־מאַנגעל, אָדער פון בלוט־מאַנגעל... און דו
דערווייטערסט זיך פון איהם. אז דער בית־המקדש וועט אויפ־
געבויט ווערען, וועסט דו דאַרפֿען ברענגען אַ פעטען „קרבן־חטאת“!

* אַ טעגליכע צייטונג אין אַדעס, פון וועלכער דער פערשטאַרבנער
לעווינסקי איז געווען דער רעדאַקטאָר־אַרױסגעבער.

קיין נערווי, קיין סאנטבלאזיען און קיין לוגאנאָ אַטעמען מיט אזוי פיעל איבערגעבענהייט, וואָס נאָר אַ פאָטער צו אַ לעבען קראַנקען קינד איז פעהיג אזוי צו שרייבען. איטליכס בריוועל הויבט זיך אָן מיט אַ „חביבי יקירי!“ און לאָזט זיך אויס: „והעיקר כל העיקרים היה בריא, היה בריא וחזק! * נאָך גאָר ניט לאַנג, היינט טיגען ערב סוכות איז דאָס געווען, ווען דער מלאך-המות איז שוין געשטאַנען הינטער זיינע פלייצים, שרייבט ער צו מיר פאָלגענדעס (ווייל דאָס איז איינס פון זיינע לעצטע בריוולעך, אויב ניט דאָס לעצטע שבלעצטע, געב איך עס איבער דאָ כמעט אינגאנצען, ככתבו וכלשונו ממש):

„... ראשית כל ולפני כל: גמר חתימה טובה וכו'... אלא בחפצי אשר לגמר חתימה טובה עוד יוסיפו לך מלתא זוטרתא: שתזכה בגורל הגדול 200,000. חושב אנכי, אשר לגבי דקדושא בריך הוא, כמו להבדיל אצל בראַדעקי מיעהופיץ, אינו ולא כלום, ולגבי יהודי כמוך יהיה זה ענין. ומה דעתך? וזאת עוד, אשר באם יעלה הדבר בידי להיות בחוץ לארץ בחודש הבא, אשתדל להתראות עמך, אם רק תהיה עדיין בלוגאנאָ. ואנחנו, חביבי, חכינו ממך „מאומה“ לגליון של ראש-השנה או לכל הפחות לסוכות, ואתה, נזלן, החשית. צרה עינך באדעסא שלנו. ומה יהיה גורל „גוטמאָרגנו“ אינני יודע; אפשר שיגוע בלא עתו מחסרון כים או מחסרון דם... ואתה מתרחק ממנו. וכאשר יבנה המקדש תצטרך להביא חטאת שמנה! והעיקר מה שבדעתי עכשיו לכתוב לך הוא בדבר „הפתגמים“ שלך. כמו שאתה רואה קבצתי לאחד אחד את כל הגלייכווערטלעך וסתם ווערטלעך שלך ובדעתי להדפיס אותם בחוברת אחת יפה מאד, עם הקדמה שלי או של אחר מאנשי שלומנו, הקדמה קצרה אבל מפורשת ומבוארת, ולמכור אותה במחיר נמוך מאד. ואתה, יקירי, נקבה שכרך, כמה שתמצא לנכון, באשר

* דער עיקר פון אלע עיקרים — זיי געוונד, זיי געזונד און שטארק.

קומען „אהיים“? דאָס האָט ער מיך אויסגעשריבען נאָך פון דער שווייץ קיין אָדעס אויפ'ן ליטעראַרישען אָבענד לטובת האַלמנה שטיינבערג מיט אַ גאַנץ בינטעל שרייבערס. אַך! ווער עס האָט ניט געזעהען לעווינסקי'ן אין יענער צייט, דער האָט גאָר קיין שענס ניט געזעהען. איך לאָז דאָס איבער פאַר מיינע קאַלעגען: ביאַליק, פּרוג, רבניצקי, שלום אש און דער זיידע רב מענדעלי זאָל מאַריר ימים זיין. זיי וועלען דאָס בעסער בעשרייבען. איך וויל ברענגען דאָ מעהר נישט אַז איין עפיוּדאָר.

דעם גאַנצען טאָג האָט מען לעווינסקי'ן אין ערגיץ נישט געקאָנט געפינען. אויסגעזוכט גאַנץ אַדעס — ניטאָ לעווינסקי! וואו איז לעווינסקי? ער איז פערנומען מיט'ן קאַנצערט לטובת האַלמנה שטיינבערג. מיר, די אויבען אויסגערעכענטע, דאַרפען זיך אָבער זעהר נויטיג מיט איהם זעהען. איז געבליבען, מיר זאָלען זיך מטריח זיין צו איהם אַלע, בנערינו ובזקנינו, אויף דער דאָטשע. דאָכט זיך, אויפ'ן „פאַנטאַן“. געקומען אויפ'ן פאַג-טאָן — אַ נעכטיגער טאָג. שוין באַלד נאָכט — נישטאָ לעווינסקי! דאָס ווייב קלאָגט זיך; ער האָט נאָך בעדאַרפט קומען צו וואַרעמעס. ערשט אַרום נאָך מעריב-צייט — ער איז דאָ. אַ מערטראָגענער, אַ פערטראַסקעטער, איין אויסגעמאַטערטער, אַ פערשוויצטער. אַלץ מיט'ן קאַנצערט געווען פער'עסק'ט: „פּראָ-גראַם... טאָלמאַטשאָוו... אווינאָוויצקי“... „גוט. האָסט עפּים גע-געסען?“ „הא? ניין, גאָר פאַרגעסען!“

ער האָט פערגעסען עסען! — אַ וואונדער אַביסעל, אַז אַזאַ מענש האַפּט אַ אינפּלענענאַ און שטאַרבט אַוועק פלוצים אין מיטען דרינען?

נאָך מעהר בולט קומט אַרויס ביי מיר לעווינסקי'ס פיזיאָג-נאָמיע אין זיינע פיעלע צעהנדליגער בריעף בשעת מײן קראַנק ווערען. זיינע העכסט פריינדליכע, ריהערענדיגע בריעף צו מיר

איהם. נישט געווען דאס מאָל, וואָס ער זאָל זיין אין „מיין“ שטאָדט (אין קיעוו) און ניט זיין ביי מיר און ביי מיין גאנץ הויזגעזינד אַ ליבער, אַ גוטער, אַ וואַרעמער גאָסט. איך קאָן ניט אָנווייזן פינקטליך — ווען, פון וואָסער אַ מאָמענט, עס האָט זיך פערבונדען אונזער גוטפריינדשאַפט. איך ווייס נאָר, אַז דאָס איז געווען אַ ליבעשאַפט אַ לאַנגגאַנגענדיגע, איין אַלטע ליבעשאַפט! זיין געטריישאַפט צו מיר (און מסתמא דאָס זעלבע צו יעדען פון זיינע אינטימע פריינד) איז געווען כמעט אַ איבער-נאַטירליכע. איך וועל געוויס זיין אַ חוטא פאַר'ן רבונ'ש-עולם, אויב איך וועל זאָגען, אַז איך האָב אויף גאָט'ס וועלטעל מעהר שונאים ווי גוטע פריינד. אָבער אַזא גוטען פריינד, ווי לעוויןסקי, ווייס איך ניט, אויב איך האָב ווען געהאַט, און גאָט ווייסט, אויב איך וועל איהם האָבען. איך זאָל, למשל, וועלען זאָגען, אַז לעוויןסקי איז מיר געווען געטריי, ווי אַ ברודער, וואָלט דאָס געווען ניט נאָר באַנאַל — דאָס וואָלט זיין אַ בעלעדיגונג, אַ פראָפאָנאָציע פאַר'ן געשטאָרבענעם. און איך האָב זעהר מורא, אַז דאָס זעלבע, וואָס איהר הערט פון מיין מויל, קאָנט איהר הערען, ווי געזאָגט, פון יעדען איינציגען פון אונזער ענגען קרייז, פון אונזער ליטע-ראַריש קלייזעל. אַ גוטען פריינד, זאָגט די וועלט, דערקענט מען אין איין „עתי-צרה“. מע בעדאַרף לייענען לעוויןסקי'ס בריעף צו מיר קיין אויסלאַנד אינ'ם בעריהמטען יאָהר 1905, בעת איך האָב פערלאָזט דאָס „פאָטערלאַנד“ און בין אַוועק מיט'ן וואַנדערשטעקען קיין אמעריקא.

„איך האָב צו אמעריקא נאָר ניט, — אַזוי אונגעפעהר שרייבט צו מיר לעוויןסקי קיין לעמבערג — נאָר איך פערגיין ניט אמעריקא „אונזער שלום-עליכם'ן!“ „דו פאָהרסט אַוועק פון אונז, — שרייבט ער ווייטער — נאָר געדענקען זאָלסט דו, — מאַלע וואָס סע מאַכט זיך — אַז ס'איז דאָ אַ שטאָדט אַדעס, און דאָרטען האָסט דו פריינד, וואָס ליבען דיך און וואָס וועלען דיך קיינמאָל זיט פערלאָזען!“... און זיין גדולה, זיין פרייד ביי מיין צוריק-

פראזע איז געווען מיט א ביטערער איראָניע: „הסופר מגאָרנאָ-סמאיעווקע“. מיר צו הילף איז גיך אונטערגעקומען נאָך א גבור פון די גבורי־ישראל און גענומען בויסערען דעם גאָרנאָסמאיעווקער אַנטיזשאַרגאָניסט פון הינטען און פון פאָרענט און פון אלע זייטען. דער נאָמען פון דעם דאָזיגען גבור איז י. ת. רבניצקי. דער גאָרנאָ-סמאיעווקער קונדס, אַפנים, האָט זיך אָבער ווינציג־וואָס איבער־געשראָקען פאר אונז ביידען און האָט גענומען שניידען א „מאמר“ נאָך א „מאמר“, און אלע מאָל מיט מעהר פייער. און מערס־ווירדיג! וואָס שאַרפער דער דאָזיגער פייעריגער אַנטיזשאַרגאָניסט איז אַרויסגעטראָטען קעגען אונז, מעהר היימישער איז ער אונז געוואָרען. עפּים האָבען מיר אלע געפיהלט, אז דער „שונא“ טראָגט אויף זיך א פעל פון א טינער און דארף זיין דערצו א גוט ברודערעל, „משלנו“...

און כך הוה. דאָס איבעריגע דארף איך נישט דערצעהלען. אלע ווייסען, וואָס פאר א מין „שונא“, וואָס פאר א מין „אַנטי־א. ל. לעווינסקי איז געוועזען בכלל, ובפרט צו דער ליטעראַטור פונ'ם אידישען פאָלק, וועלכע איז איהם געווען נישט ווינציגער טייער ווי זיינע אייגענע קינדער. מיט א ברייט שמייכל איבער'ן בריי־טען פנים האָט ער מיך דאָס ערשטע מאָל בעגעגענט אין אָדעס. דאָס האָט בעדאָרפט צו זיין אונגעפעהר מיט א יאָהר צוועלף צוריק. איהם האָט מיר פאָרגעשטעלט, אויב איך האָב קיין טעות, דער „אבי אבות הנוטברודערלעך“, וואָס זיין נאָמען איז לובאַרסקי, נאָר מעהר בעקאנט אונטער'ן נאָמען „אונזער אברהם אליהו“, וואָרום אברהם אליהו איז היימליכער אלס לובאַרסקי... דעמאָלט איז לעווינסקי שוין נישט מעהר געווען א לעווינסקי פון גאָרנאָ-סמאיעווקע, נאָר „א. ל. לעווינסקי“, „רבי קרוב“ — און אָך, וואָס מיר ביידע האָבען זיך אָנגעלאכט, דערמאנענדיג זיך אן אונזער רועל אויף די בלעטער פונ'ם „המליץ“! עס האָט זיך מיר אויס־געראכט, אז מיר זענען מיט איהם בעקאנט שוין פון מי יודע ווען, און עפּים א מאָדנע ווייבע וואַרעמקייט האָט זיך געפיהלט געבען.

מײן בעקאנטשאפט מיט א. ל. לעװינסקי

אונזער ערשטע בעקאנטשאפט מיט דעם אזוי פריה אָפּגע-
שטאַרבענעם לעװינסקי איז געווען, נאטירליך, א ליטערארישע,
און אָנגעהויבען האָט זיך עס מיט א יאָהר צוואַנציג צוריק, אין
דער צייט פון מײן „יודישע פאָלקסביבליאָטעק“. אויף די בלעז
טער פונ'ם „המליץ“ (עליו השלום) האָבען מיר זיך בעגעגענט,
ביידע אָנגעוואָפענט מיט שטאַהלענע פּעדערען און מיט איין אַר-
סענאַל פון מליצות, און האָבען מלחמה געהאַלטען אויף עטליכע
נומערען „המליץ“, נישט געפאלען, חלילה, און נישט אונטערגע-
געבען זיך איינער דעם אנדערען, און אָהן א טראָפען בלוט — ווי
די אמת'ע גבורי ישראל.

דעם ערשטען פלוצליכען סטראַטעגישען אָנפאַל האָט ער גע-
מאַכט אויף מיר. ער איז אַרויס מיט א „מאמר“: „סטייטש,
שלום-עליכם וויל אָפ'שמד'ען אַלע בעסטע העברעער, מאַכען זיי
פאַר זשאַרגאָניסטען! שלום-עליכם צאָהלט אין טאָג אַריין! צוואַנ-
ציג קאָפּיקעס אַ שורה זשאַרגאָן! שמע ישראל!!“ און גע'חתמ'עט
איז געווען: א. ל. לעװינסקי פון גאָרנאָסטאיעווקע.

בין איך אָבער אויך ניט קיין מלופים-קינד, האָב איך געגעבען
א נעם אַרויס מיינע מליצה'דיגע קוילען מיט מיינע העברעאישע
פּיילען, איינגעטונקען (אין גיפּט? חלילה!) אין טינט און —
היידא מיט א „מאמר“ קעגען דעם לעװינסקי'ן פון גאָרנאָסטא-
יעווקע. פערשטעהט זיך, אז מעהר פון אַלע האָט בעקומען פון
מיר א פאַרציע גאָרנאָסטאיעווקע. ביי יעדען זאץ און ביי יעדער

מ״ן בעקאנטשאפט מיט א. ל. לעווײנסקי

געשריבען אין יאָהר 1910.

הייצען ביי אונז אין אויווען אין דער צייט, ווען מיר האלטען
 ביי'ם פערענדיגען א בוך, וואָס אונז ווייזט זיך אויס, אז ס'איז
 אזוי גוט, וואָס בעסער קאָן שוין גאָרניט זיין...

נערווי (איטאליע), ז' חנוכה, התרע"א.

געוואָלט זעהן, ווי ווייט ער איז אַנטציקט, איז אָבער שווער געווען צו זעהן אויף זיין פנים וואָס ער טראַכט. אַ מענש, אז ער זיצט מיט צוגעמאַכטע אויגען, וועט איהר קיינמאָל ניט טרעפּען, וואָס ער טראַכט. פּלוצים עפענט ער אויף די אויגען, נעמט מיד אָן ביי דער האַנד, קוקט אויף מיר אַריבער די ברילען מיט אַ שמייכל אויף די ליפּען און טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד:

— הערט זשע, איך מוז אייך איבערשלאָגען אין מיטען דער מעשה. ווי מיינט איהר, קאָכט זיך שוין ביי אייך וואַרמעס אין קיך?

— וואַרמעס? געוויס. איהר זענט אפשר הונגעריג? וועל איך הייסען עפּים געבען.

— הונגעריג? חס ושלום! איך וויל נאָר וויסען, אויב עס הייצט זיך דאָרט ביי אייך אין אויווען?
— געוויס הייצט זיך אין אויווען.

— אויב עס הייצט זיך, טאָ נעמט און וואַרפט אַריין, זייט מוחל, אַט דאָס נאָנצע העפט אין אויווען אַריין און פערברענט דאָס אויפ'ן פייער, וואָרום דאָס איז ניט אייער זשאַנר. דאָס איז... דאָס איז — פע!!!

מיר האָבען נאָך דעם ניט איין מאָל געזעהען זיך מיט'ן זיידען, אַסך מאָל גערעדט וועגען שרייבען, וועגען דעם, וועלכעס איז מין זשאַנר און וועלכעס איז ניט מין זשאַנר, — נאָר וועגען יענער מעשה מיט'ן „פע“ און מיט'ן „אויטאָדאָפּע“ האָבען מיר קיינמאָל, קיינמאָל נישט גערעדט מעהר, קיינמאָל נישט מזכיר געווען אפילו. און דעריבער איז מיר ניט אויסגעקומען עד היום הזה אַרויסצוזאָגען דעם זיידען זאָל לעבען, וויפיעל איך בין איהם דאַנקבאַר! אַך, וואָלט מען בעדאַרפט האָבען, עס זאָל זיך אָפט

וואָס איך האָב געוואָלט? — דאָס איז געווען פאַר מיר ווי אָפּגעגאַסען מיט איין עמער וואַסער. וואָס איז שייך?... —

— א שרייבער, אז ער זעצט זיך אַוועק שרייבען א בוך, — גיט מיר דער זיידע צו פערשטעהן — בעדאַרף זיך פריהער פרענען: „וואָס וויל איך?“

איך בין מיך מודה: פאַר מיר איז דאָס געווען דאָס אמת'ע אַמעריקאַ אויפגעדעקט. שוין א יאָהר פינף אז איך שרייב, שוין אָנגעשריבען, ברוך השם, אזוי פיעל זאכען, און נאָך איין מאָל גיט געפרעגט ביי זיך: וואָס וויל איך? וואָס קאָן א שרייבער וועלען? א שרייבער וויל שרייבען, וואָרום ער זאָל גיט וועלען שרייבען, וואָלט ער דאָך קיין שרייבער גיט געווען... אויסגעדערהט האָב איך מיך פון זיינע העגער מיט א תירוץ, אז ווייל דאָס, וואָס איך וויל איהם לייענען, איז איין אַלעגאָריע, וואָס טראַגט אין זיך א פערבאָרגענעם געדאַנק, וויל איך זעהן, צי וועט ער האַפּען אַליין דעם געדאַנק, איידער איך וועל האַבען געענדיגט דאָס גאַנצע ווערק. און איך האָב גענומען לייענען, און עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז גיט איך לייען, נאָר איין אנדערער לייענט. איך האָב נישט דערקענט מיין קול — און דאָס האָט מיך געמאַכט אויפגערעגט, גערוועז. נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געווען א האַלבע צרה — האָט זיך סאַמע אין רעכטען פייער צעשריען מיין קדיש דער שרייער, האַטש טהו זיך אָן א מעשה! אוי, וואָלט איך איהם בעוויזען א שרייען! איך בין גרייט געווען אַלע מינוט זיך אויפהויבען, אַרייַן לויפען צום שרייער אין צימער אַריין, איהם פערשטאַפּען דאָס מויל מיט וואַסער. האָט מיך אָבער דער זיידע גיט אָפּגעלאָזט. ער האָט מיך אָנגענומען ביי א האַנד, די אויגען האָט ער געהאַלטען צו — דאָס איז א סימן, אז ער הערט מיט קאָפּ — און געהייסען מיר, איך זאָל גאָרניט קוקען אויף קיין זאך, איך זאָל נאָר לייענען. וויפיעל איך האָב אזוי געלייענט — וויים איך גיט. אויפ'ן זייגער האָב איך גיט געקוקט. איך האָב געקוקט נאָר אויפ'ן זיידען,

איהם אריבערנעיאגט. ער איז דאך עפּים נישט קיין מאן-דהוא, עפּים א מענדעלי מוכרספרים! א קלייניגקייט? קומט א יונגעל, א שנעק, א שלום-עליכם, און שרייבט אן א בוך, וואָס שטעלט אוועק אזא ריעז אויף א זייט, לאָזט איהם איבער הינטער זיך, — נעבאך, נעבאך!...

יענע נאכט איז דער זיידע אויף ניט געשלאָפּען, נאָר ניט איבער מיין ראָמאַן — איבער איין אנדער מעשה: דאָס חדר, וואו מיר האָבען בעלענט דעם נאכט, איז געווען דאָס צווייטע פונ'ם קינדער-צימער, האָט דאָס קינד (דאָס „קינד“ איז שוין איצ-טער א סטודענט) א גאנצע נאכט געשריען אויף צייהנדלעך, קיין אויג איהם נישט געלאָזט צומאכען! — „וואָס איז דאָס ביי אייך דאָרט פאַר א מין שרייער? — האָט זיך דער זיידע פאַר אונז געקלאָגט אויף מאָרגען אין דער פריה. — און איך וואָלט וועלען וויסען, וואו נעמט זיך צו א קינד אזוי פיעל כח, קיין עין-הרע נים?“...

נאָך א ביסעל ווערטלען זיך איבער'ן „שרייער“ און נאָך טיי טרינקען, האָט מיר דער זיידע א וואונק געגעבען:

— נו?...

פון אלע „נו'ען“ איז דאָס געווען דער סאַמע בעסטער, סאַמע זיסטער „נו“. א גן-עדן-באַלזאַם איז זיך צענאַנגען אין אלע מיינע גליעדער, און איך האָב גענומען דעם זיידען און האָב מיך בעזעצט מיט איהם ביי זיך אין קאַבינעט, צונעמאכט דאָס פענסטער, פער-שלאָסען די טירען, אַרויסגעצויגען די הייליגע שריפט פון שופלאָד, אויפגעבונדען דעם רויטען פאָדעם-זייד און...

— איך וועל מיך אוועקזעצען — זאָגט צו מיר דער זיידע — אַט דאָ ביי'ם פענסטער אַקעגען אייך, און איהר זעצט אייך אוועק אַהער צו מיין לינקען אויער, איך זאָל אייך קאָנען בעסער האָרכען. נאָר פריהער דערזעהלט מיר, וואָס האָט איהר געוואָלט?

און בעווייסט און בעזילבערט און בעניסט מיט ווייסען חן און מיט זילבערנעם נאכט־כשוף די שטילע וואסערען פון בערוהיגטען ים, וואָס קוים־קוים וואָס ער ציטערט און שפיעגעלט אָפּ אין זיך די אלפי אלפים ורבוא רבבות פינקעלדיגע שטערען. ניין, דער זיידע איז גערעכט. ניט איצט איז די צייט צו לייענען ראָמאַנען. עס גלויסט זיך אפילו ניט געהן אין שטוב אַריין שלאָפּען. איין עבירה, איין עבירה אזא נאכט! מיר פיקט אָבער אין קאָפּ אַלץ דער ראָמאַן, אַלץ דער ראָמאַן! פון וואָס מע זאָל ניט רעדען, איך קום אויף מיינעם. איך וויל איהם האַטש איבערגעבען די אידעע, איהם בעקענען מיט'ן אינהאַלט. „צו וואָס? — זאָגט דער זיידע. — אותיות מחכימות. מאַרגען אין דער פריה וועלען מיר זיך אַוועק זעצען אינצווייזען און איבערלייענען דעם ראָמאַן פון טאַוועל ביז טאַוועל.“ אַך, ווי גוט! אַך, ווי גוט!

יענע נאכט איז קיין שלאָף ניט געקומען אויף מיינע אויגען. איך האָב מיר פאַרגעשטעלט, וואָס וועט זיין, למשל, אז איך וועל איהם שוין האָבען געהאַט איבערגעלייענט מיין ווערק אינגאַנצען? וואָס וועט זאָגען דער זיידע? „איך בין ענטציקט“? „איך בין נתפעל“? „איך בין איבערראַשט“? ניין. ער איז ניט אַזעלכער, וואָס זאָל זיך צעגיסען אין סענטימענטען, צוקערדיגע ווערטער („לאַקרייז“ הייסט דאָס אויף זיין לשון). עס וועט זיין גענוג פון זיין זייט, אז ער וועט אַרויפלעגען אויף מיר זיין האַנד: „נו? יישר כח! שרייבט, שרייבט אַ סך אַזעלכע ווערק, און לאָז דער זיידע האָבען נחת פון זיין אייניקעל“...

און אפשר קאָן זיין, אז ער וועט נאָר ניט זאָגען. לחלוטין גאַרנישט. ער וועט ניט האָבען קיין ווערטער. און דאָס שווייגען זיינס וועט זיין פאַר מיר אויך גאַנץ גענוג. א „זיידע“, וואָס דער „אייניקעל“ האָט איהם אַריבערגעיאָגט (איך בין זיך מודה, אז דער געדאַנק איז אויך געווען), וואָס האָט ער צו זאָגען? ... אַביסעל האָט מיר וועה געטהאָן דאָס האַרץ אויפ'ן זיידען, וואָס איך האָב

זיך יונגער און פרישער און לעבעדיגער, און איהר פערגעסט מיט איהם, וואו די צייט קומט אהין, וואו דער טאָג געהט אַוועק. נאָר „שפּיעל, זאָגט מען, דעם חתן וויינענדיגס, ער האָט זיך וויינס אין זינען“. ווי גליקליך איך בין ניט געווען מיט'ן טהייערען נאָסט, ווי געשווינד די צייט איז נישט געלאָפֿען, איז מיר מיין ראָמאַן נישט אַרויס פֿון זינען אפילו אויף איין מינוט. נאָר ווי טרעט מען צו צום עסק? ווי אַזוי נעמט מען גלאַט אָט אַזוי און מע טהוט אַ זאָג: „זיידע, איך וועל אייך לייענען מיין ראָ- מאַן?“ — האָט אָבער גאָט געטהאָן אַ נס. דער זיידע אַליין האָט מיך אַ פרעג געגעבען, אויף דער נאָכט איז דאָס געווען, נאָכ'ן עסען: „וואָס הערט זיך? וואָס שרייבט מען עפּיס נייעס?“ איך האָב דערפּיהלט, ווי דאָס האַרץ האָט מיר אָנגעהויבען קלאָפֿען „טיק-טיק-טאָק“. דאָנקען גאָט, געקומען די מינוט. און איך האָב מיך אָנגעהאַפּט מיט ביידע הענד, אַרויסגעצויגען מיין לייעבלינג פֿון שופּלאָד, וואו ס'איז געלעגען צונויפֿגעקאָסטשעט, ווי אַ הייליגע שריפט, איבערגעבונדען מיט אַ רויטען פּאָדעם-זייד — איך בין שוין גרייט געווען צוטרעטען צום עסק, שוין געוואָלט אָנהויבען לייענען. — אָן מיר איז, הייסט עס, ניט געווען קיין שום מניעה, — האָט מיך אָבער דער זיידע אָנגענומען ביי דער האַנד: „איצט? ניין. איצט בעדאָרף מען געהן מקבל פנים זיין די לבנה, וואָס געהט אויף פֿונ'ם ים“.

שען איז דער ים, אַז ער צעשפּיעלט זיך מיט אלע זיינע וועלען בייטאָג אויף דער שוין פֿון דער גינגאָלדענער זון. שען איז ער ביי'ם אונטערגאַנג פֿון דעם רויט־פּייעריגען קונעל, וואָס לאָזט זיך אַראָפּ, פאלט אַריין אין אָפּגורנד אַריין, און אַלץ ווערד ווי מיט פייער בעגאָסען. אין אַ פּורפֿור־מאַנטעל ווערד איינגע- וויקעלט דער עק הימעל, און אַ קיהלע שטילקייט לאָזט זיך אַראָפּ און געוועלטיגט און הערשט אויף דער ערד. טויזענד מאָל שענער איז אָבער דער ים ביינאָכט, ווען עס שניידט זיך אויס און בעווייזט זיך אויפ'ן הימעל דאָס ווייסע בלאַט פֿון דער זילבערנער לבנה

רעדען נאך מעהר עפענטליך, וואָלט איך זאָגען, אז ניט דערמיט אַליין איז אברהם אָבינו געווען אזוי גרויס, וואָס ער איז געווען אַ מכניס-אורח, וואָרום וואָס קאָן זיין מעהר אנגענעהם ווי אויפֿ-נעמען געסט?

נאָר אויב אויפֿנעמען געסט בכלל איז אַ פֿערגעניגען, איז האָבען פֿאַר אַ גאָסט דעם זיידען רב מענדעלי — אַ יום-טוב. מענדעלי מוכרס־פרים אין אַ געזעלשאַפט איז אזוי פֿיעל אָריגינעל, אייגענארטיג, ווי מענדעלי מוכרס־פרים אין דער ליטעראַטור, און אויב איהר ווילט, איז ער אין לעבען נאָך מעהר בולט, ווי אין בוך. אין דער צייט ווען אז מיר בעגעגענען זיך מיט אנדערע שריפט־שטעלער, טרעפט זיך אַמאָל, אז מיר האָבען דערנאָך חרטה, למאי מיר האָבען זיי געזעהן אזוי נאָהענט, איז דער זיידע מענדעלי פֿונקט דער היפֿף: ער איבערטערפט אין אַ פֿערזענליכען בעגעגע-ניש אַלסדינג, וואָס איהר האָט אייך פֿאַרגעשטעלט פֿריהער אין אייער פֿאַנטאַזיע. נאָטירליך, ער איז ניט מיט הערנער — נאָר איהר דערזעהט פֿאַר זיך אַ פֿאַרשוין איין אויסערגעווענהליכען. דאָס איז ניט נאָר אַ זקן שקנה חכמה, דער אמת'ער טיפֿ פֿון דעם אידישען תלמיד־חכם; דאָס איז אַ מענש, וואָס איז פֿול מיט לעבען, מיט בעוועגונג, וואָס דאָס לעבען טריפט ביי איהם אין אַלע אָדערען, קוטס־ארויס פֿון דעם שאַרפען בליק פֿון די קלוגע אויגען, פֿון די טיעפע קנייטשען פֿון דעם הויכען שטערן, פֿונ'ם יונגען שמייכל וואָס אויף די דינע ליפֿען, און איהר פֿרעגט זיך: „אָט דאָס איז מענדעלי מוכרס־פרים?“ ... ביי מעהר נאָהענטע, אינטימע בעקאַנטשאַפט דערזעהט איהר פֿאַר זיך אַ אידען אַ קינד, אַ זקן אַ קונדס, וואָס וועט אייך בעווייזען וואָס הייסט מוסקולען, וואָס הייסט געהן גלייך ווי אַ סטרונע, וואָס הייסט קאָנען שפּאַנען, קאָנען לויפֿען, קאָנען שפּיעלען זיך מיט קינדער — און איהר וועט פֿרעגען ביי זיך: „אָט דאָס איז אַ אידישער מחבר, וואָס מע פֿייערט זיין פינף-און-זעבעציג־יאָהריגען יובילעאום?“ אין דער געזעלשאַפט פֿון אזא גאָסט הויבט איהר אַליין אויך אָן פֿיהלען

פון דער דאטשע „מאנדראושי“ — און לאז דער זיידע זיך דער-
מאנען, ואין החי יכול להכחיש את החי! ...

אין יענער צייט — א יאָהר צוואנציג דאָרף שוין זיין אין
דעם — בין איך געווען אונטער'ן איינפלוס פונ'ם זיידען און גע-
שריבען א גרויסעם אלעגאָרישעם ווערק, טאָקי אַ ראָמאַן, נאָך מיט
אַ פערשטעלעניש, כמו ווי להבדיל אַ מין „קליאטשע“. און מחמת
מיר האָט זיך געגלוקט געבען איין אלעגאָריע, דאָס הייסט, איך
האָב געהאַלטען פאַר די אויגען ניט דאָס ווירקליכע לעבען, נאָך
די „כנסת ישראל“, בין איך מסתמא פערקראַכען אין אַלף השישי
אַריין. און, ווי געוועהנליך, בין איך געווען פערליעבט אין דעם
דאָזיגען ווערק, ווי אַ חתן אין זיין כלה אין די געצעהלטע טעג
פאַר דער חופּה, געהאַלטען, אַז דערמיט ענדיגט זיך שוין די גאַנצע
וועלט! און עס האָט זיך מיר זעהר געוואָלט בעווייזען פאַר עמיצען
מיין געליעבטע כלה, מיין איך — מיין נייעס ווערק. וועמען זשע
בעווייזט מען אַזאַ אבן טוב, אַז ניט פאַר'ן זיידען? סטייטש,
איך האָב אַזאַ מבוא: סך הכל איין האַלבע שעה פון אַדעס, און
דאָרט זיצט דער זיידע מענדעלי — ווי זאָגט מען: אַ כשר'ער
טאָפּ מיט אַ כשר'ען לעפעל... נאָך וואָס דען? ווי קומט די קאַץ
איבער'ן וואַסער? טראָגען דעם ראָמאַן צום זיידען — צו אַ גרויס
פּעקעל. מטריח זיין דעם זיידען צו זיך — עפּים נישט קיין דרך-
אַרץ. פאַלט אַ איד אויף אַ המצאה: זומער-לעבען, הייסע טעג,
מע בעדאָרף פערבעטען צו זיך אויף דער דאטשע דעם זיידען —
געניסען לופט, זיך אָפּבאָדען אין ים, און אַביסעל שמועסען. איז
אָבער אַראָפּברענגען דעם זיידען ניט אַזוי גרינג, מע בעדאָרף האָ-
בען אַ שעת-הכּושר. גאָט האָט מיר געהאַלפּען, עס האָט זיך גע-
פונען אַ שעת-הכּושר — אַראָפּגעבראַכט דעם זיידען. אַ גאַסס
אויף אַ גאַנצען מעת-לעת.

די מצוה פון „הכנסת-אורחים“ איז, נאָך מיין נאָרישען שכל,
מעהר לוקסוס ווי מצוה, און אויב עס וואָלט מיר זיין ערלויבט צו

חלילה — לא יעלה ולא יבוא — עם מאכט זיך אמאָל, איינער איז מנום, דערצעהלט אויף איהם אזעלכעס, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויעגן, קאָן ער אַרויסטרעטען אין דער עפענטליכקייט, ואין חתי יכול להכחיש את החי, און זאָגען: „זייט זשע מוחל, רב איר, איהר האָט, דאָכט זיך, אויסגעטראַכט אויף מיר, מחילה, א גרויסען ליגען“...

אויף איינעם אַ לץ דערצעהלט מען, אז ער האָט זיך אוועק געלאָזט למדינת הים, אין אַ ווייטען וועג אַרײַן, און האָט אַרויס געלאָזט אַ קלאַנג, אז דאָס שיף איז אונטערגעגאַנגען און ער איז דערטרונקען געוואָרען. לאחר זמן קומט ער צו פאָהרען אַהײם און טרעפט מסתמא איין איבערקעהרעניש: דאָס ווייב האָט צו גענומען איין אנדערער, די שטוב האָט מען פערקויפט, מיט זיין גוטס האָבען זיך צעטהיילט זיינע גוטע פריינד — אַ חורבן! ער געהט אַרום פון שמוני'ן צו בוני'ן: „האָט איהר געהערט איין אומגליק, אַזאַ-נאָמגליק?“ „צו וואָס האָט דאָס אייך געטויגט?“ „איך האָב געוואָלט הערען, וואָס וועט די וועלט זאָגען“...

אַ יובילעאום — דאָס האָבען שוין אַ סך חכמים געזאָגט — איז געגליכען, להבדיל, צו אַ לוויה. בדידי הוה עוברא — איך אליין האָב איבערגעלעבט פאַר אַ פאָר יאָהרען אַזאַ מין „לוויה“, זיך אָנגעהערט אויף זיך אזעלכע שבחים, וואָס זענען מיר קיינמאָל ניט געקומען אין חלום. איין עבירה נאָר, וואָס דער עולם האָט זיך פערגעסען און גיך אַנשוויגען געוואָרען... און מחמת איך ווייס דעם טעם פון „יובילעאום“, ווילט זיך מיר מהנה זיין דעם „זיידען“, און דעם זיידענ'ס פיעלע פריינד און פערעהרער, האָטש מיט איינעם פון די פיעלע, פיעלע עפיוואָדען, וואָס איך האָב וועגען דעם זיידען צו דערצעהלען און צו דערצעהלען.

די מעשה האָט זיך געטראָפּען אין אַדעס, ביי'ם ברעג פונ'ם שוואַרצען ים, אויפ'ן גרויסען פאָנטאַן, זומער אויף אַ דאָטשע — מיט אַלע סימנים, און דער בעסטער סימן וועט זיין דער נאָמען

אויטאָדאָפּע

עראינערונגען לכבוד דעם ליטערארישען יום־טוב פונ'ם זיידען. מענדעלי מוכר־ספרים*, געשריבען פון זיין ערשטען אייניקעל.*

דער ברוהג־שבעולם איז, אז סע שטארבט — ניט דאָ גע־ראכט, ניט פאר אייך געדאכט, ניט פאר קיין שום אידען גע־ראכט — א גרויסער מענש, בעקומט מען איהם ליעב און מע הויבט אָן נאָכזאָגען שבחים נאָך זיין בעט, און מע הויבט זיך אָן דערמאנען און נאָכדערצעהלען פון איהם מעשיות, עפיוזאדען, אנעקדאטען, אפאָריזמען, געדאנקען, ווערטלעך, גלייכווערטלעך, חכמות און נאָרישקייטען — אלץ גיט אהער, אלץ איז א סחורה, אלץ ווערט פערצוקערט. איך נעם מיר די שטארקייט צו זאָגען, אז ס'איז א נאָרישער מנהג, און אויב איהר ווילט — טאקי א שטיקעל עולה אויך. א קונץ נאָכ'ן טויט דערצעהלען שבחים? פאר וואָס זאָל דער בעטרעפערנער אליין אויך ניט געניסען פונ'ם כבוד? פאר וואָס זאָל ער אליין גיט זעהן און גיט הערען די אלע שבחים מיט די מעשיות, וואָס מע דערצעהלט זיך אָן פון איהם, מיט די עפיוזאדען, אנעקדאטען, אפאָריזמען, געדאנקען, ווערטלעך, גלייכווערטלעך, חכמות און נאָרישקייטען? אדרבה, איך געה נאָך ווייטער: איך זאָג גאָר, אז ס'איז מעהר יושר פאר'ן לעבען אלס נאָכ'ן טויט צו איבערגעבען אזעלכע זאכען, וואָרום טאָמער

* איך האב שוין איין מאל מוכר מודעה געווען פאר דער גאנצער וועלט, אז דאס ביו איז געווען דער ערשטער, וואס האב אנגערופען מענדעלי מוכר־ספרים מיט'ן נאמען „זיידע“, און ער מיר — „אייניקעל“. פון דעמאלט אז זענען מיט גאט'ס הילף אויסגעוואכסען, קיין עין הרע, א גאנצער דור מיט „אייניקעלעך“ — כו ירבו!

אויטא-דא-פע

עראינערונגען לכבוד דעם ליטערארישען יובילטוב פונ'ם זיידען מענדעלי מוכר
ספרים, געשריבען פון זיין ערשטען אייניקעל.

געשריבען אין יאָהר 1910.

די געלע גלאנצענדיגע פעל, זיך אויסגעקערעוועט צו אונז, נאָר
 אָהן אַ שום דרך-ארץ, מיט'ן הינטען, און שמעקענדיג מיט דער
 נאָז זיינע אייגענע טריט, האָט ער זיך געלאָזט געהן זיין וועג.

יענעם טאָג האָבען מיר געגעסען באַרען. נישט קיין שלעכטע
 באַרען. נאָר דאָס זענען געווען באַרען, וואָס מיין ווייב האָט גע-
 בראַכט צו פיהרען פון שטאָדט.

הקיצור, מיר ביידע, איך און מיין חבר רבניצקי, אז מיר האָבען דערזעהען דאָס בעשעפעניש מיט'ן אָפּענעם מויל גלייך אויף אונז, האָבען זיך אונזערע נשמות אָפּגעטוילט פונ'ם גוף. אונזער ערשטער געדאַנק איז געווען: לויפּען! ס'איז אָבער גוט צו לויפּען, אז ס'איז דאָ פּיס. וואָס וועט איהר טהון, אז די פּיס האָט מען ביי אייך אונטערגעהאַקט אַקוראַט ביי די קנעכלעך, און דאָס האַרץ הענגט ביי אייך אויף אַ פאַדעם, און די האָר שטעהען קאַפּויר, און די אויגען — אַט-אַט שפּרינגען זיי אייך אַרויס פון שטערן? ליעבער פריינד, איהר האָט אונז ניט וואָס צו מקנא זיין. וואו מיר האָבען ערגיץ אַ שונא, רבּנו של עולם, זאָל ער איבערגעהן אויף דעם שטאַנד, אין וועלכען מיר ביידע האָבען זיך געפונען אין יענער מינוט.

און דער זיידע? — יענעם מאָמענט וועל איך קיינמאָל, קיינמאָל ניט פּערנעסען. ווי נאָר דער כלב האָט געעפּענט דאָס מויל און אַ וואָרף געגעבען זיך אויף די אומגעבעטענע געסט, אזוי האָט דער זיידע צונויפּגעלעגט די הענט אויפ'ן האַרצען, צונויפּ-גענומען די ליפּען מיט אַ שמייכלעלע, אַריינגעקוקט אַ וויילע דעם הונד גלייך אין די אויגען אַריין און אויסגעשאַסען אַ געלעכטער מיט אַ הילף — איך מעג שווערען, אז דער כלב האָט פּערשטאַנען דאָס געלעכטער. און ניט נאָר פּערשטאַנען — ער האָט זיך גע-פונען ווי בעלעדיגט. אַקעגען אַ האַלבע מינוט זענען זיי אזוי געשטאַנען איינס אַקעגען דאָס אַנדערע און געקוקט זיך גלייך אין די אויגען אַריין. און אפשר נאָך ווינציגער ווי אַ האַלבע מינוט. נאָר ביי מיר האָט זיך עס געצויגען איין אייביגקייט. דאָס איז געווען אַ שווערער, אַ קריטישער מאָמענט. אַ מענש און אַ חיּה האָבען זיך בענגעגנט און געמאַסטען איינס דאָס אַנדערע מיט'ן קוק, ווער וועט וועמען גובר זיין... נאָכדעם איז דעם הונד, אַפּנים, נמאס געוואָרען די גאַנצע מעשה, האָט ער אַראָפּגעלאָזט די פייעריגע גולנ'ישע אויגען זיינע, האָט געגעבען אַ געהניץ מיט'ן גאַנצען מויל, זיך בעלעקט און אויסגעצויגען, אויסגעטרייסעלט

הונד מורא... שייך זאָנען מורא? דאָס וואָרט „מורא“ איז צו שוואַך אויף אַרויסצוגעבען אייך דאָס געפיהל, וואָס רופט אַרויס ביי מיר אַ הונד. אַלע חיות אויף דער וועלט האָב איך ליעב, ליעב, גאָר אָהן אַ שום אויסנאָהמע. אַ הונד האָב איך אויך נישט פיינד. גאָר וואָס דען? איך בין מיט איהם נישט זיכער. איך, אַז איך קום אין אַ שטוב אַריין און דערזעה אַ הונד (ביי אַ כריסט, געוועהנליך, וואָרום ביי אַ אידען איז נישטאָ קיין הונד, און אויב ס'איז דאָ ביי אידען אַ הונד, איז דאָס נישט קיין הונד), אַזוי הער איך שוין נישט, וואָס מע רעדט צו מיר. מיינע געדאַנקען זענען דאָרטען, אַרום הונד... אַז ער געהט צו מיר צו גאָהענט און שמעקט מיך אַרום און לאַשטשעט זיך און דרעהט מיט'ן עק, איז מהכתיתי, זעהר פֿיין, מחותנים — אַבי טשעפע מיך נישט. זאָלסט גאָר נישט אַרויפֿלעגען אויף מיר די קאַלטע לאַפּע דיינע און נישט שטופּען מיר די נאַסע מאָרדע אין פנים אַריין. איך האָב דיך ליעב, פערשטעהסט דו מיך, גאָר פֿון דער ווייטען...

פאַר מיין חבר רבניצקי'ן וועל איך אייך נישט זאָגען. אפשר האָט ער מורא פאַר אַ הונד גאָר מעהר פֿון מיר? ער וויל מיך איינרעדען אפילו, אַז ער האָט נישט אַזוי מורא. וואָס איז די מורא? ער האָט דען נישט קיין שירעם? גאָר אַ מין שירעם!... איך האָב אייך גאָר פֿערגעסען זאָגען, אַז מיין פֿריינד רבניצקי געהט נישט אַרויס מפתח ביתו אָהן אַ שירעם, סאי זומער, סאי ווינטער. אַז איהר וועט זיין אין אַדעס און וועט בעגעגענען אין גאָס אַ אידען מיט אַ רויט שיינענדיג פנים, מיט גוטע, אַ ביסעל פֿערזאָרגטע אויגען, מיט אַ פֿערטראַכטען ווייסען שמערן און מיט אַ שירעם אונטער'ן אָרעם, האָטש אין דרויסען איז ווינטער און דער פֿראָסט ברענט, זאָלט איהר וויסען, אַז דאָס איז ער, רבניצקי הייסט עס. איך ווייס דעם סוד פֿונ'ם שירעם: ס'איז פאַר אַ הונד. אי, די קשיא: פאַר אַ הונד איז גאָר גוט אַ שמעקען? — האָט גאָר נישט קיין טבע פֿרעגען קשיות.

ווי וועט זיך ניט געפינען א בעל־הבית, א סטרוזש, א גערטנער — פאר געלד וועלען מיר שוין קריגען בארען.

און כך הוה. מיר האָבען געפונען א טויער. אויפ'ן טויער א בלעטעל. אויפ'ן בלעטעל — אָנגעשריבען מיט גאָלדענע אותיות: „אנאטרא“. ווייסען מיר, הייסט עס, אז אנאטרא — דאָס איז דער בעל־הבית פונ'ם גאָרטען.

געהערט האָבען מיר, אז אנאטרא איז א גרעס, און א פיעל־פאכער מיליאָנער, און א רשע. נאָר צי ער פערקויפט בארען — דאָס איז קיינער ניט מחויב צו וויסען. עס קאָן זיין, אז ניין, און עס קאָן זיין, אז יאָ. ער מעג זיך זיין א פיעלפאכער מיליאָנער, און די בארען פונ'ם גאָרטען זאָל ער דוקא פערקויפען. דער שכל איז דאָך מחויב: צו וואָס דארף עס איין מענש אזוי פיעל בארען? ...

אַט אזוי טראכטענדיג, טרעטען מיר אַריין פאָוואָלינסקע אין א מחיה־דיגען גאָרטען, שפּאַציערען איבער אויסגעפּוצטע סטעזש־קעס, געפלאַסטערט מיט קליינע ים־שטיינדלעך און בעציערט פון ביידע זייטען מיט אונטערגעשוירענע בוימלעך, אונטער וועלכע עס קוקען אַרויס שמעקענדיגע בלומען, וואָס שמויכלען צו אונז און גריסען אונז גאָר פריינדליך: „ברוכים הבאים! סקאָצעל קומט! ווילקאָמען!“... און מיר געהען ווייטער און ווייטער. פלוצים... פון וואַנען האָט זיך גענומען, מיט איין אימפעט און מיט אַ הוק, און גלייך אויף אונז — אַ הונד. אָבער אַ הונד! אַ קאלב, ניט קיין הונד. אַ לייב. אַ לעמפּערט! אַ געלע גלאַז־צענדיגע פעל. לאַפעס ווייכע, קיילעכיגע, ווי ביי אַ סיגער. אַ מאָרדע אַ שוואַרצע, אַ נאָסע, נאָר אַ חנ'עוודיגע. צייהן ווייסע, שאַרפע. אויגען רויטע, פייעריגע, ווי ביי אַ גולן. אַ פאַרשוין אַ הונד, נאָר אַ הונד.

איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר, נאָר איך — איך בין מיך מודה, וואָס האָב איך מיך דאָ צו שעמען? — איך האָב פאַר אַ

האט אונז בעוויזען, וואָס הייסט שווימען צו זעכציג יאָהר און וואָס הייסט מאַכען קונצען אויפ'ן וואַסער, האָבען מיר גענומען די פיס אין די הענד און געמאַכט אַ שפּאַציער פונ'ם קליינעם פּאָנטאָן אויפ'ן גרויסען און פונ'ם גרויסען פּאָנטאָן נאָך ווייטער — און בעת מעשה האָט אונז דער זיידע דערצעהלט מעשיות מיט מעשיות, און מיר האָבען געהערט און געוואונדערט זיך און געקוואַלען און געקליבען נחת, ווי אמת'ע גוטע געטרייע אייניקלעך. פלוצים שטעלט זיך דער זיידע אָפּ:

— מה נאה אילן זה — וואָס זאָגט איהר אויף דעם בוים? מיר הויבען אויף די אויגען — אַ בוים, שוין איין מאָל אַ בוים! ניט אזוי דער בוים, ווי די באַרען. אַי, באַרען! בער האַמאַטען! קיילעכיגע, געלע, פעטע זיסע, גלאַטע, ווייכע, הענגען-אַראָפּ אויף גראָבע צוגעברוימטע שטעקעלעך, שיקען-אַרויס פון זיך אַ ריח-ניחות, קוקען אויף אונז פריינדליך, ווינקען צו אונז, בעטען זיך: „פערדיענט אַ מצוה, אידישע קינדער, מאַכט אויף אונז שהחינו“... און הינטער דעם בוים — נאָך אַ בוים, אין נאָך אַ בוים, און אלע אָפּגעשטאַטען מיט באַרען. אַ ים מיט באַרען!

אָהן ווערטער האָט דער זיידע אוועקגעשטעלט אויף אונז זיינע שאַרפע קלוגע אויגען דורך די גלאַנצענדיגע ברילען און מיט אַ מעפיסטאָפּעל-שמייכל אויף די דינע בעזילבערטע ליפען האָט ער אונז דורכגענומען דורך און דורך, ווי איינער רעדט: „קינ-דערלעך, איך זעה — איהר זענט בעלנים אויף די דאָזיגע באַרען?“... און גלייך ווי מיר וואָלטען זיך אויפגערעדט פון פריהער אלע דריי, איז געבליבען ביי אונז דער הסכם, אז מיר געהען אין גאָרטען אַריין נאָך באַרען.

אירען האָבען פיינט לאַנג טראַכטען: וואָס באַרען? ווער באַרען? וועמעם באַרען? — דאָס האָבען מיר געלאָזט פריי. מסתמא וועט זיך עס מיט דער צייט פערענטפערען. דער עיקר איז: געפינען אַ טויער, אַ גאָנג אין גאָרטען אַריין, און דאָרט

ניין. דער מענדעלי מוכרספרים אינ'ם לעבען איז ניט דער מענ-
דעלי מוכרספרים, וואָס אין בוך. מענדעלי מוכרספרים אין
לעבען איז אליין א בוך.

פון דעם דאָזיגען בוך רייס איך אויס א בלעטעל און געב
עס דיר, פריינד לעזער, היינט, צום פינף-און-זיעבעציג-יאָהריגען
יובילעאום פון אונזער זיידען, לכבוד אונזער אלעמענס יום-טוב,
דעם יום-טוב פון דער אידישער ליטעראטור.

בימים ההם — אין יענער צייט, ואני באדעסא — בין איך
געזעסען אין אדעס אויף א דאטשע, ווייט הינטער דער שטאָדט,
ביי'ם ברעג פונ'ם שוואַרצען ים, אויפ'ן „פאָנטאַן“. יאָהרען זענען
געווען גוטע (טאָלאַטשאַוו איז נאָך דעמאָלט ניט געווען בעל-
הבית...) — גוטע, גוטע יאָהרען! עס איז אָפגעגאנגען נאָר געסט,
ליעבע גוטע געסט. און גאָט האָט מיר געהאָלפֿען. איך האָב
געהאַט א גאָסט — דער זיידע איז צו מיר געקומען פון שטאָדט.
געקומען צוגאָסט. דער זיידע מענדעלי מיט זיין נושא-כלים, דעם
פליגעל-אדיוטאנט, י. ח. רבניצקי.

עס איז שווער זיך פאָרצושטעלען דעם זיידען מענדעלי אין
אדעס אָהן רבניצקי'ן — פונקט ווי עס איז שווער אייך פאָרצו-
שטעלען זיך, למשל, א לולב אָהן א הדס, אָדער א שטאָדט אָהן
א „קאָזיאָנע ראבינער“, אָדער א וואַרשעווער דאָזאָר אָהן א זוהן
א משומד, אָדער א רוסישען פארלאמענט אָהן א פורישקעוויטשען...
לאָז מיר הונדערט מאָל מוחל זיין מיין פריינד און מיין חבר
רבניצקי פאר דעם דאָזיגען פערגלייכען. איך האָב נישט געמיינט
איהם, חלילה, פוגע בכבוד זיין. וואָס האָב איך צו איהם? נאָר —
איהר ווייסט דאָך — א שרייבער אז ער האלט אין פערגלייכען,
מאכען פאראלעלען, חאפט ער וואָס עס קומט איהם פריהער אויפ'ן
זינען.

בקיזור, איך האָב געהאַט געסט: דעם זיידען מענדעלי און
רבניצקי'ן. אויסגעבאָדען זיך אינ'ם שוואַרצען ים, וואו דער זיידע

„דעם זיידען“ אויב איהר ווילט קענען, געהט מיט איהם, זייט מוחל, ארויס העם-ווייט הינטער דער שטאָדט אַרויס, דאָרט אויף דער פרייער לופט, אונטער דער הימעל-יאַרמעלקע, דאָרט וואו עס וואַכסט אַ בוים, וואו עס שפּראַצט אַ גרעזעל, וואו עס פיטערט זיך אַ קעלכעל, וואו עס גרינט אַ וואַלד, וואו עס דרעהט זיך אַ מיהל, וואו עס לויפט אַ קליינע וואו עס קוקט אַ פויגעל, וואו עס שפּרינגט אַ וועוויקעל, וואו עס פלאַטערט אַ פערחעל, וואו עס שמוצערען היישעריגען, וואו פליענעלעך האַבען זיך צונויפגענומען אַ גאַנצע האַליאַסטערע און זשומען, און וועגען זיך, און ווידמענען זיך, און זאָגען שירה, געבען-אַפּ אַ לויבעניש צו גאָט — אַהין, אַהין זאָלט איהר איהם נעמען, וועט איהר דאָרטען ערשט געוואָהר ווערען אַקוראַט, ווער דער „זיידע“ איז.

איהר וועט זעהען פאַר זיך אין איין צייט אי אַ טיעפען דענקער, אי אַ מאָדנעם קינסטלער, אי אַ קינד פון דער נאַטור. און ער וועט זיך אוועקזעצן מיט אייך אויף גאָט'ס ערד, אויף דער גרינער שמעקענדיגער קאָלדערע, וואָס איז בעשפּרענקעלט און בעצוויקעלט מיט אַלערליי קוויטלעך. און ער וועט, קוקענדיג אין בלויען הימעל אַרײַן, אייך אַרויסזאָגען אַ טיעפען געדאַנק, און ער וועט אייך אַפּמאַהלען אַ לעבעדיג בילד, און ער וועט אייך דערזעהלען אַ שענע מעשה פון אַמאָל, און ער וועט אייך זאָגען אַ קלוגען, שאַרפען, אַ אירישען וויץ, און ער וועט זיך צעלאַכען הילכיג אויף אַ קול, און ער וועט אייך מאַכען צו גלייכער צייט דענקענדיג און לאַכענדיג און פרייליך, און איהר וועט זיך פיהלען אזוי גוט, ווי נאָך קיינמאָל ניט, און עס וועט אייך באַנג טהון, פאַר וואָס איהר האָט דאָס פריהער ניט געוואוסט, און איהר וועט חרטה האַבען, פאַר וואָס איהר האָט ניט פערחאפּט מיט זיך קיין בליישטיפטעל אויף צו פערשרייבען ביי זיך די דאָזיגע טיעפע געדאַנקען, מיט די דאָזיגע לעבעדיגע בילדער, מיט די דאָזיגע שענע מעשיות פון אַמאָל, מיט די דאָזיגע שאַרפע קלוגע אירישע וויצען.

ווי שען איז דער בוים!

איין עפיוזאד מיט בארען, דערצעהלט לכבוד דעם זיידען רב מעידעקי, צו זיין פינף-און-זיעבעציגסטען געבורטסטאג, פון זיין ערשטען אייניקעל.*

אויב איהר ווילט זיך בעקענען מיט'ן זיידען נאָהענט, אויב איהר ווילט מיט איהם פערברענגען א שעה אין פערגעניגען, אויב איהר ווילט באמת הנאה האָבען, עפּים נאָשען פונ'ם זיידען, — איז ניט אין א געזעלשאַפט, ניט אויף באַנקעטען, בעת מע דולט א קאָפּ מיט טאָסטען און מע שטורעמט מיט אַפּלאָדיסמענטען און מיט הידרס.

אמת, ער וועט זיך אין א געזעלשאַפט ניט פערלירען. ער וועט זיך ניט בעהאַלטען אין א ווינקעלע און וועט זיך ניט שעמען פאַר קיינעם. ער וועט אייך אָפּענטפערען אויף אלע אייערע טאָסטען און אויף אלע רעדענישען, יעדען בעזונדער, און דוקא קלוג, און דוקא טיעף, און דוקא וויציג, און דאָס פנים וועט איהם לייכטען, ווי א מנורה, און איהר וועט זיך פיהלען מיט איהם יום-טוב'דיג, ווי מע קאָן זיך נאָר פיהלען מיט איין אמת'ען תלמיד חכם. דאָס וועט אָבער זיין, רבותי, מעהר נישט אַז רב מענדעלי מוכרספרים. ידאָס וועט ניט זיין „דער זיידע“.

* איך בין דאָ מוסר מודעה פאַר דער גאנצער וועלט, אַז דאָס האָב איך געקרוינט רב מענדעלי מוכרספרים מיט'ן נאָמען „זיידע“. דאָס איז געווען מיט א פיערטעל יאהרהונדערט צוריק. איך בין דעמאלט געווען נאָר גאר א קונדס און א „פאַרשייטער אייניקעל“, ווי דער זיידע האָט מיר אנגערופען אין איינעם פון זיינע בריעף צו מיר. פון דעמאלט אַז איז אַוועק א גאנג: זיידע! זיידעניו! — דער זיידע האָט דערלעבט, ברוך-השם, אייניקלעך א גאנצען דור — כּו ירבו וכו' יפרצו!

ש ל ו מ - ע ל י כ מ

ווי שעה איז דער בוים!

איין עפיוזאר מיט בארען, דערצעהלט לכבוד דעם זיידען רב מענדעלי צו
זיין פינף-און-זעבעציגסטען געבורטסטאג, פון זיין ערשטען אייניקעל.

געשריבען אין יאָהר 1910.

— וואָס דען? געזונד?

— ווער רעדט פון געזונד?

— וואָס זשע דען זאָגט איהר „אבי“?

— אבי מע זאָל לייענען! ...

— משטיינס געזאגט! בין איך מיר אויך א בהמה און פנר
אויך אין דער טשערעדע...

— נאָר וואָס דען? איך וועל אייך בעטען, ס'זאל זיין שטיל...

— וואָס בעדאָרף מען שרייען?

— און אָהן פייער...

— און אויך אָהן וואַסער...

— און אָהן כעס...

— כעס איז עבודה-זרה...

— אייער קריטיק זאל זיין אי לעבעדיג, אי נוצליך, אי
ערנסט, אי וויצליך... איהר פערשטעהט, צי ניין?

— איך פערשטעה, פאר וואָס זאל איך ניט פערשטעהן?
איהר ווילט, איך זאל פון די שמאטעס, וואָס מע פערפלייצט מיט
זיי אונזער ליטעראטור-מאָרק, מאַכען א גאנצען צימעס. גריבלען
זיך אין א קופע מיסט און אויסזוכען אַמאָל א פערעל — א גרינגע
ארבייט, מע קאָן פון איהר בלוי בעשטעהן, זעהר געזונד סאי פאר'ן
גוף, סאי פאר דער נשמה. נו, מהכתייתי, פאר וואָס ניט? איך
בין גרייט, אבי נאָר...

— אבי נאָר וואָס?

— אבי נאָר ניט.

— פע, פאני שלום-עליכם! איך האָב אייך שוין וויפיעל
מאָל געזאָגט, אז איך האָב פיינט האַלבע ווערטער; מיט מיר
בעדאָרפט איהר רעדען פראָסט; זאָגט, וואָס בעדייט דער „אבי“? ...
געלד?

— ווער רעדט פון געלד?

— וואָס דען? כבוד?

— ווער רעדט פון כבוד?

סע קאסט געזונד, דאָס וואָס סע מאַכט אַלט פאַר דער צייט,
געקנייטשט דאָס פנים, גרוי די האָר — אָם דאָס ווילט איהר?
מהכתי, פאַר וואָס ניט? אַבי...

— אַבי וואָס?

— אַבי גאָר ניט.

— וויעדער האַלבע ווערטער? אַמעהר זאָגט, וואָס קוועטשט
אַיך?

— ווער האָט אַיך געזאָגט, אז סע קוועטשט מיך? עס
הויבט מיך ניט אָן צו קוועטשען! הכלל, וואָס גאָר ווילט איהר?
— אַיך וויל, איהר זאָלט זיך מטריח זיין קאָטש איין מאָל
אין חודש דורכקוקען די אַלע ביכער און ביכלעך, וואָס די שריו
בערס שרייבען...

— מאַכען קאָלי פאַפיער...

— די דרוקער דרוקען...

— אז מע שמירט, פאַהרט מען; אז מע צאָהלט, דרוקט מען...

— די בוכהענדלער קויפען...

— בייטען ספרים אויף ספרים, „שילאָ נאָ שוויקא“...

— און דער עולם לייענט...

— אַ ברירה האָט ער? מע ניט נישט דער בהמה קיין קלייען,
קיעט זי שטרוי...

— זאָלט איהר זיך מטריח זיין אָם דאָס אַלסדינג דורכקוקען,
איבערלייענען און איבערגעבען נאָכדעם אין קורצען דעם לייענער,
איהם רעכט צעקלייען, וועלכעס איז גוט און וועלכעס טויג אויף
כפרות...

— אַ רחמנות אויפ'ן מאָגען...

— מיט איינעם וואָרט — איהר זאָלט שרייבען קריטיק.

— שרייבען א גרויסען ראָמאַן, אַ ראָמאַן מיט אַ לייעבע, מיט
ריהרענדיגע סצענעס, ס'זאָל פּערזאָנלעך דעם אָמאָעם, מיט איינעם
וואָרט — ס'זאָל זיין אַ „ראָמאַן“...

— אין זעכס טייל מיט אַ פּראָלאָג און מיט איין עפּילאָג,
אַלע שם"ר? משונה-וויילדע אומגעלומפּערטע סצענעס, וואָס ניט
געשטויגען, ניט געפּלויגען, למשל: אַ מלמד פון נעסוויזש זאָל
ראָמאַנסירען מיט אַ דיענסטמייַדעל רבקה; ער זאָל שרייבען הייסע
בריוולעך, און זי זאָל זינגען זיסע ליעדלעך; נאָכדעם זאָל ער
אָוועקפּאַהרען קיין פאַריז און אין נייען חדשים אַרום קומען צוריק
אַ באַראָן, אַ מיליאָנער, און טרעפּען זיין געלייבטע אין קיך ביי
אפרים שקאָנטיסט, אַ מערדער, אַ באַנדיט, און דאָרטען זאָל זיין
צווישען זיי אַ דויעל; וויל איהם אפרים דער שקאָנטיסט צע-
שפּאַלטען אויף צווייען, לויפט אָוועק דער נעסוויזשער באַראָן צום
גובערנאַטאָר און האַפט איהם אויף פונ'ם שלאָף און ברענגט איהם
צו פיהרען מיט דריי זשאַנדאַרען; דערזעהען אזא מעשה, האַפט
דער שקאָנטיסט אַ מעסער און שטעכט זיך, און רבקה די מויד
פאַלט אין אָנהאַנגט און זינגט בשעת מעשה אויף דייטש אזא
„טראָווערדיג“ ליעד, אז אַ שטיין קאָן אויך צעגאָסען ווערען...

— שוין? האָט איהר שוין געענדיגט? מע בעדאָרף ניט
קיין נעסוויזשער מלמדים זאָלען פאַהרען קיין פאַריז, גובערנאַט-
טאָרען זאָל מען אויפּהאַפּען פונ'ם שלאָף, שקאָנטיסטען זאָלען
זיך שטעכען און דיענסטמייַדלעך זאָלען זינגען אויף דייטש „טראָ-
ווערדיגע“ ליעדער אין קיך. איך פערלאַנג פון אייך, איהר זאָלט
געבען אַ ראָמאַן, נאָר אַ אידישען ראָמאַן, אַ פערלייבעניש, נאָר
אַ אידיש פערלייבעניש. איהר פערשטעהט, צי ניין?

— איך פערשטעה, פאַר וואָס זאָל איך ניט פערשטעהן?
איהר ווילט, איך זאָל אייך שרייבען פונ'ם לעבען, פונ'ם אמת'ען
אידישען לעבען; איהר ווילט, איך זאָל אייך טאָקי שרייבען מיט
נערווען, מיט בלוט, טאָקי טיעף-טייער פונ'ם האַרצען, דאָס וואָס

ווער זאגט דען מארשעלאָקס, פורים-שפיעלער, פאציץ, פערשלעפטע קרענק? איך האָב נאָר געוואָלט, איהר זאָלט שרייבען אזוי, אז ס'זאָל זיין מיט אַ שפיצעל און מיט אַ וויצעל, מיט אַ גלעט און מיט אַ שטאָך, מיט איינעם וואָרט — דער עולם זאָל האָבען הנאה...

— און זאָגען: „אַ רוח אין זיין טאטען אַרײַן, אַט דעם שלום-עליכם'ען! אַ האַנט — זי זאָל איהם נאָר אָפּדאַרען! אַ צונג — זי זאָל איהם נאָר אָפּנעמען!“...

— היינט וויל איך, איהר זאָלט זיך אַביסעל אויס'טענה'ען מיט אונזערע אידען, און דוקא אויף זייער גלות-שפראך, אויף „מאַמע-לשון“. איהר זאָלט זיי זאָגען, אז איהר זענט טאַקי אַזעל-כע און אַזעלכע, איהר זענט אָבער אַזעלכע און אַזעלכע! ... דאָס הייסט, איהר זאָלט זיי בעגראָבען — נאָר איידעל, פּיין, לייטשיש... איהר פערשטעהט, צי ניין?

— איך פערשטעה, פאַר וואָס זאָל איך ניט פערשטעהן? איהר ווילט, איך זאָל מיט זיי שפיעלען אין יענעם שפיעל, וואָס מע רופט דאָס „קעצעלע-מייזעלע“? ... מהכתיית, פאַר וואָס ניט? אַבי...

— אַבי וואָס?

— אַבי נאָר ניט.

— איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז איך האָב פיינט האַלבע ווערטער. זאָגט, וואָס קוועטשט אייך?

— ווער האָט אייך געזאָגט, אז עס קוועטשט מיך? עס הויבט מיך ניט אָן צו קוועטשען. הכלל, וואָס ווילט איהר נאָך?

— היינט וויל איך, איהר זאָלט זיי געבען בילדער.

— זיי זאָלען געהניצען?

— דערצעהלען מעשיות...

— זיי זאָלען קאָנען גרינג אַנשלאָפּען ווערען?

- מכח א שרוך ?
- ניין... און אפשר יא, מכח א שרוך.
- ווער איז דער חתן ? פון וואנען איז די כלה ?
- דער חתן איז אין יעהופעץ, די כלה איז פון ווארשא.
- אביסעל א ווייטער שרוך. ווי אזוי רופט מען זיי ?
- די כלה הייסט אידישע פאלקסצייטונג, און דער חתן — שלום-עליכם. געפעלט אייך דער פלאן ?
- מהכתיתי, אבי...
- אבי וואס ?
- אבי נאָר ניט.
- האלבע ווערטער האָב איך פיינט. זאָגט, וואָס קוועטשט אייך ?
- ווער האָט אייך געזאָגט, אז עס קוועטשט מיך ? עס הויבט מיך ניט אָן צו קוועטשען ! הכלל, וואָס זשע ווילט איהר ?
- וויל איך, אזוי ווי איך בין א אידישע גאזעט, און איהר זענט א אידישער שרייבער, זאָלט איהר שרייבען, און איך וועל דרוקען.
- וואָס זאָל איך שרייבען ?
- פעליעטאָנען... אויף צו לאַכען.
- לאַכען ? עס גלוסט זיך וויינען...
- איהר מענט אייך וויינען, אבי דער עולם זאָל לאַכען. איהר פערשטעהט, צי ניין ?
- איך פערשטעה, פאר וואָס זאָל איך ניט פערשטעהן ? איהר ווילט, איך זאָל מיך פערשטעלען פאר א מאַרשעלאָק, א פורים-שפיעלער, א פאָיאָץ, א פערשלעפּטע קרענק, בכדי פרייליך מאַכען דעם עולם...
- אָ ! אָט דאָס הויבט זיך אָן מיט א אידישען מחבר !

מאכען אויף זיין בוך... איהר שפיעלט זיך מיט א אידישען מחבר?
א אידישער מחבר איז א בעוואָהרענטער מענש.

— וואָס הייסט, ער איז א בעוואָהרענטער מענש?

— ער איז בעוואָהרענט פון ביידע וועלטען: פון עולם הזה
און פון עולם הבא; ער איז בעוואָהרענט פון ברויט און פון גער
זונד, פון גוטע פריינד, פון ווייב און קינדער און פון לייב און
לעבען...

— מיר דאכט, פאני שלום-עליכם, איהר רעדט שוין מיט
דער גאָל, איהר פערקריכט שוין אהין, ווי יענער, וואָס אין יענעם
„דור“? ... נישט גוט אזוי. נישט שיען פאר א אידישען שרייבער,
וואָס שרייבט פאר'ן פאָלק, ער זאָל אזוי ליאפען אויף אידען.
א איד איז מחויב אָננעמען אלסדינג פאר ליעב און זאָגען דריי
מאָל א טאָג...

— נם זו לטובה?

— אודאי גם זו לטובה! וואָרום וואָס וואָלט געווען, איהר
זאָלט דאָס אויך ניט האָבען? וואָס פאר א פנים וואָלטען מיר
געהאט צווישען די פעלקער, מיר זאָלען די איין-און-איינציגע קאָ-
פאָטע אויך אראָפּוואַרפען פון זיך? מיר האָבען דען עפּים איין
אנדער מלבוש, אַחוץ אונזער ליטעראַטור, מיט וואָס צו בעווייזען
זיך פאר דער וועלט?

— איהר זענט אפשר גערעכט.

— וואָס הייסט אפשר? געוויס! נאָר לאָמיר רעדען פון
עפּים פרייליכערס.

— ווען האָב איך יאָהרצייט?

— נישט דאָס. איך האָב צו אייך א שטיקעל...

— א שטיקעל בקשה? מסתמא עמיצען בעשרייבען אויף
די גאָזעטען?

— חם ושלום! איך האָב צו אייך א שטיקעל געשעפט.

— וואָס זאָל מען שרייבען ? וואָס מע זעהט, דאָס שרייבט מען.

— וואָס האָט איהר פון אייער שרייבען, וואָס איהר שרייבט ?

— וואָס זאָל מען האָבען ? צרות האָט מען, בויכוועחטיג, הארצקלעהמעניש, בזיונות, יסורים, אנגסטען, גריזאָטע...

— אָט דאָס איז גאָר ?

— וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט ?

— איך מײן...

— כבוד ? אָהן א שיעור און אָהן איין ערד ! קיין שרייבער

אויף דער וועלט האָט ניט אזוי פיעל כבוד, וויפיעל א אידישער מחבר. א קלייניגקייט ביי אידען א שרייבער, א מענש וואָס שרייבט ?

— איהר מיינט דאָס ערנסט ?

— וואָס דען, אין שפּאַס ? קוקט זיך צו, וואָס סע טהוט זיך

אָפּ אויף אונזערע יובילעיען : ווינשעוואָניעס מיט „אָטקריטקעס“ פון פערעהרער, פון הייסע חסידים און גלאַט פון געטרייע לעזער שימען זיך פון אלע עקען וועלט : פון כתרי־לעווקע, פון טונעיא־דעווקע, פון טעטרעוועץ, פון שלש־סעודות־שאַק, פון גאלאָנאָנישאַק און פון סטרישטש — און פון וואָנען ניט ? היינט די קאַרעספּאָנט־דענציעס, וואָס דער יובילאַר אליין שרייבט אריין אין די בלעטער ! היינט די סעודות, די באַנקעטען, די טאָסטען — היינט טראָגען גאַנצע קעפּ ! היינט די סטיפּענדיעס, די צדקה, וואָס סע ווערד בשעת מעשה צעטהיילט אין ארץ־ישראל לטובת הפועלים !... איהר שפיעלט זיך מיט'ן כבוד פון א אידישען מחבר ?

— גיין, ניט דאָס מײן איך ; איך מײן...

— פרנסה ? מיט'ן פולען מויל, אבי ער האָט צייט און קאָן

נאָך זיין דערצו א מלמד, א קרעמער, א מעקלער, א שרדן, אָדער אזוי א איד א מקבל, וואָס קאָן געהן איבער די הייזער צונויפ־

שלום-עליכם!

- שלום-עליכם!
- עליכם-שלום!
- פון וואנען פאָהרט מען?
- פון וואַרשאָ.
- וואָס איז אייער געשעפט?
- איך בין אַ אידישע צייטונג.
- מה שמכם?
- אַיִדִישע פּאָלִיסִיטִונג. און איהר, פון וואַנען זענט איהר?
- פון וואַנען זאָל איך זיין? פון יעהופּעז.
- וואָס איז אייער געשעפט?
- וואָס זאָל זיין מיין געשעפט? איך בין אַ אידישער שרייבער.
- מה שמכם?
- שלום-עליכם.
- שלום-עליכם? קומט דאָך אייך שלום-עליכם.
- עליכם ועל בניכם.
- וואָס-זשע מאַכט איהר עפּיס, פאַני שלום-עליכם?
- וואָס זאָלען מיר מאַכען? מע שרייבט.
- וואָס שרייבט מען?

שלום-עליכם!

דיצלקאב.

געשריבען אין יאָהר 1902.

א י נ ה צ ל מ

7	שלום-עליכם!
19	ווי שעה איז דער בוים!
20	אויסאידאפע
41	מיון בעקאנטשאפט מיט א. ל. לעווינסקי
51	מ. מ. ווארשאווסקי און זיינע ליעדער
69	א וואך מיט י. ל. פריץ
79	יגען פרישמואן'ס יובילעאום
89	פרישמואן צוגאסט ביי שלום-עליכם
99	מיון בעקאנטשאפט מיט ח. נ. ביאליק
109	זיער זענען מיר געזעסען

אדישע שרייבער

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Alelchem), New York

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

אלע זוערק פון שלום-עליכם

אדישע שרייבער

ספעציעלע „מארגן-פרייהיים“ אויסגאבע, ניו יארק, 1937

